

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

FEBRUARIE 2013

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

FEBRUARIE 2013

SUMAR

februarie

2013

4 Mai puțină politică
și mai multă
economie politică

EXCLUSIVITATE

5 Doi plus patru
nu fac totdeauna șase
*Negocierile pentru
reunificarea Germaniei*
M. NARINSKI

11 Negru Vodă
cel român
M. CAZACU

17 Tunelul
timpului pierdut
*Cum ne-au dat afară
din casă*
S. CIOBANU-FOTINO

20 Gala Galaction,
un apropiat
al lui Dumnezeu
și al comuniștilor
**S. CHEFANI-
PĂTRAȘCU**

CHIPURI UITATE

25 În siajul
profeției maya
Sir James H. Jeans
D. IONESCU

28 Hoții
care nu au furat nimic
*Incident la Tokyo,
în apartamentul
ambasadorului român*
**V. DUMITRU
FULGER**

IGNORAȚII DE LÂNGĂ NOI

33 Marginalii,
vocație sau destin
C.T. DRAGOMIR

38 Pentru cei
fără mijloacele viețuirii
**L. LIVADĂ-
CADESCHI**

42 Monarhul
încoronat de dictator
Juan Carlos al Spaniei
A. VĂDEANU

ADDENDA ET CORRIGENDA

46 Dumitru Palada,
nu Constantin Coandă
P. OTU

EVENIMENT

51 O idee
care nu moare
*Mărturii românești
peste hotare,
volumul al IV-lea*
I. FEODOROV

magazin istoric

Anul XLVII – serie nouă – nr. 2 (551)

februarie 2013

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

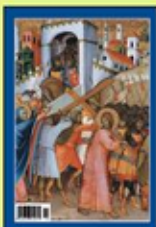

1 Tabloul votiv al lui Neagoe Basarab și al familiei sale de la mănăstirea Curtea de Argeș, restaurat de curând și prezentat de Muzeul Național de Istorie în cadrul programului „Exponatul lunii”, în noiembrie anul trecut. De la stânga la dreapta: Neagoe Basarab și doamna Despina; cei șase copii: Ioan, Petru, Teodosie, Stana, Ruxandra și Anghelina

2 „Ordinul de Merit” al Republicii Polone este o decorație acordată de președintele țării unor străini sau unor polonezi care au domiciliu permanent peste hotare pentru contribuții deosebite la realizarea cooperării internaționale sau în dezvoltarea relațiilor bilaterale cu Polonia. Așa cum i-am informat pe cititorii noștri în numărul trecut, la 5 decembrie 2012 domnul academician Mugur Isărescu, guvernatorul Băncii Naționale a României, a primit, pentru contribuția la dezvoltarea cooperării economice româno-polone și la cunoașterea reciprocă a trecutului istoric comun al celor două popoare, „Ordinul de Merit” al Republicii Polone, în grad de comandor. Putem acum să vă prezentăm și imaginea înaltei distincții (fotografie de Lucian Tudose)

3 Detaliu din splendida dantelărie în piatră ce îmbracă o construcție a cărei ridicare a început în 1248 și s-a încheiat în 1880: Catedrala din Köln

4 Condamnat la moarte, Iisus este executat prin crucificare. Dacă ar fi fost cetățean roman, ar fi avut dreptul la decapitare. Era, așadar, în termenii juridici ai vremii, un marginal. Pe drumul către locul execuției a fost umilit atât de soldați, cât și de unii dintre privitori. Tema a fost înfățișată de numeroși creatori, între care și Andrea di Bartoldo (1360/1370-1428), pictor din Siena

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEL**,
academician
DINU C. GIURESCU,
academician
IOAN-AUREL POP

Redactor-șef
Dorin Matei

Secretar general de redacție
Florentina Dolghin

Redactori:

George Damian,
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stanciu,
Irina Țăranu

Secretar de redacție
Theodor Lianos

Director economic
Doina Pascu

Corectura
Georgeta Apreotesei

Secretariat
Constanța Avram

Difuzare
Constantin Petrescu

Consilieri:

Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărcineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III,
camerele 283 (secretariat și difuzare), 285, 287,
Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 15, Căsuța poștală 15-702, Cod 010155, Telefon, Fax:
021.315.09.91, 021.312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A. București

POLITICA ȘI ȘOSELELE

Este orb bărbatul de stat și nu-și merită numele și nu-și înțelege chemarea acela care nu vede că România se află într-un moment istoric, că vechea întocmire socială se descompune, că aceea ce numesc unii lipsă de disciplină și dezorganizare generală este numai începutul unei lichidări; lichidarea unui regim social și economic care și-a îndeplinit menirea și care trebuie să lase locul altuia. România cea eminentă sau unicamente agricolă a trăit. Nevoile sociale, trebuințele unei lumi nouă sunt trebuințe nouă și

ele și, după cum în ordinea politică masele adânci, dar neluate în seamă, în ultima jumătate de veac, sparg cercul prea strâmt în care au fost ținute, tot asemenea, în ordinea economică, fenomenele marii reforme se manifestă.

Noua stare de lucruri ce se anunță însemnează, mai înainte de toate, îngrijirea de problemele economice. Cincizeci de ani în șir fruntașii acestei țări, toate talentele cele mai mari și toate inteligențele cele mai vaste n-au avut decât o singură preocupare: politica și de multe ori numai politicianismul, iar problemele economice, iar agricultura, comerțul și industria au fost primite, dacă nu cu dispreț, dar cel mai puțin cu nepăsare [...]

Acestei lipse de pregătire datorim faptul că agricultura noastră a rămas multă vreme înapoi, acestei lipse datorim că n-am putut rezolva, până acum, chestia țărănească, acestei lipse de pregătire datorim că marele comerț ne-a scăpat din mâini, acestei lipse de pregătire datorim, încă și astăzi, neîncrederea

cu care privim pe cele mai multe întreprinderi străine [...]

Erorile trecutului să ne deschidă ochii, erorile trecute să ne împiedice de a cădea în erori viitoare. Să facem de azi înainte mai puțină politică, dar mai multă economie politică, să părăsim preocupările meschine de

până azi spre a privi în față problemele cele mari și vitale [...] Să nu uităm că, pe când oame-nii noștri de stat au luptat ca să dea țării un așezământ modern, din punctul de vedere politic, România a rămas fără șosele, apoi râ-urile

n-au fost puse la îndemâna comerțului, drumurile de fier or sunt neîndestulătoare or nu corespund menirii lor economice, negoțul a fost disprețuit, bogățiile naturale ale pământului n-au fost exploatate, iar, în scurgere de jumătate de veac, tineretul a fost crescut pentru toate afară de munca pe țărâmul economic.

Acestei nepregătiri datorim faptul că, de multe ori, streinii ne-au privit ca pe un popor primitiv și au considerat România ca un câmp de exploatare și tot acestei nepregătiri datorim și celălalt fapt, că străinii cei onești au fost întâmpinați de atâtea ori cu neîncredere, iar întreprinderile lor judecate numai ca înșelătorii [...]

Ei bine, credem că o nouă stare de lucruri trebuie să fie inaugurată!

(Articol program,
în *Lupta economică*.

La Lutte Économique, nr. 1,
București, 1 aprilie 1907; fragmente)

53 În căutarea
unei noi patrii
Refugiați ruși
și ucraineni
în România interbelică
M. POCORSCHI

58 Doi stâlpi
ai Maiestății Sale
Povestea MI5 și MI6
**C. TRONCOTĂ,
D. MATEI**

**PASTILA
DE CUVINTE**

62 Cel cu banii,
cel cu arma,
cel cu poarta
și cel cu ușa
M. SALA

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

**PE VREMURI
OAMENII
ÎȘI TRIMITEAU
SCRISORI**

66 Corespondențe
de presă din vremea
Regulamentului Organic
G. FILITTI

70 Uranus,
titanul de la Stalingrad
A.G. DUMITRU

**A FOST ODATĂ
CA NICIODATĂ**

75 Piatra și fierul
G. ROȘU

**DICȚIONAR
ISTORIC**

78 Paradisul lui Tito
Brioni
I.G. ANDREI

**LA ÎNCEPUT A
FOST CUVÂNTUL.
A URMAT IMEDIAT
CENZURA**

82 Ziarul
mâncat de fotbal
P.-N. CONSTANTIN

83 Alb, negru
și cenzurat
*La începuturile
televiziunii*
**T. STĂNESCU-
STANCIU**

**HOOVER
INSTITUTION**

93 Starea
emigrației române

RUBRICI

31 Clio anunță
*Chipul cel nou
al lui Neagoe Basarab*
**R. GHEORGHITĂ,
A. MĂRĂȘOIU**

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

87 Cronică
ministerului zidirilor

88 Fotografii
de la cititori
Ion Mihai Pacepa inedit

89 În București,
acum 50 ani

92 Telex

52, 94, 95
**Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog**

dar succesorii săi nu au fost capabili să controleze situația, care se destabiliza rapid.

La începutul lui noiembrie, germanii din Est au cerut cu insistență sporită libertate de circulație în Berlinul de Vest și R.F.G. Ambasadorul sovietic la Berlin, Viaceslav I. Kocemasov, a raportat că liderii R.D.G. solicitau sfatul în ce privește o

eventuală slăbire a regulilor de trecere a frontierei către Berlinul de Vest. Prim-locșitorul ministrului Afacerilor Externe al U.R.S.S., Anatoli G. Kovaliov, i-a dat indicația telefonic ambasadorului să răspundă cererii germane „că definirea regimului frontierei era o problemă internă a R.D.G.". Ambasadorul nu a socotit suficient răspunsul verbal și a cerut, dată fiind gravitatea problemei, o indicație scrisă. Ca răspuns, a sosit o telegramă care confirma că „regimul de frontieră era o afacere internă a R.D.G.". La 9 noiembrie, germanii din Est au avut posibilitatea să treacă liber în partea de Vest a Berlinului. În urma deschiderii graniței, apoi a distrugerii zidului Berlinului, situația a devenit și mai instabilă.

In noiembrie 1989, Gorbaciov nu credea că reunificarea germană este la ordinea zilei. La 21 noiembrie îi spunea prim-ministrului canadian Brian Mulroney: „În ce privește chestiunea germană... ea nu este de actualitate. Realitatea de azi este că sunt două state care fac parte din O.N.U. și structurile militaro-politice existente“.

Spre sfârșitul lui 1989, conducerea sovietică nu avea un plan de acțiuni precise în problema germană. Cercetătorul rus Viaceslav I. Dașicev avea dreptate să afirme că atunci când problema germană a intrat în faza practică, „nici Gorbaciov, nici elita politică conducătoare,

nici societatea sovietică nu erau pregătite pentru acea evoluție, nici psihologic, nici conceptual“.

Experții sovietici în problematica germană erau agasați și jigniți de faptul că nu erau cooptați în discuțiile privind situația din Germania. Unul dintre acești germaniști, secretar al Comitetului Central, Valentin

M. Falin, a decis să ia inițiativa de a stabili un „canal de legătură“ propriu cu Bonnul. Estimând că reunificarea germană devenea inevitabilă, Falin s-a străduit să lase impresia că Uniunea Sovietică putea exercita o influență maximală asupra procesului. El a trimis urgent în capitala vest-germană un funcționar al secției internaționale a Comitetului Central, pe N.S. Portugalov, care trebuia să aibă o întâlnire cu Horst Teltschik, consilier diplomatic al cancelarului Kohl, pentru a-i transmite „sugestii oficiale“ din partea conducerii sovietice în problema germană, dar și „sugestii neoficiale“, pe care Portugalov le-a încropit el însuși repede în camera de hotel de la Bonn. Dacă primul document corespundea poziției oficiale a U.R.S.S., al doilea mergea mult mai departe și indica faptul că Moscova reflectase la toate eventualitățile în ce privește soluția problemei germane, luând în calcul chiar și acel lucru „de neconceput“. Partea sovietică voia, de asemenea, să știe ce credeau germanii despre o eventuală încheiere a unui tratat de pace.

„Non paper-ul“ (un document cu propuneri de negociere, care nu angajează în vreun fel pe emitent) lui Portugalov spunea de fapt că Moscova putea accepta crearea unei confederații germane, cu condiția să nu existe prezență nucleară străină pe pământul german. La Bonn nimeni nu-și putea închipui că nici Gorbaciov, nici ministrul său de Externe

Gorbaciov în timpul vizitei la Bonn, din iunie 1989

Helmut Kohl și consilierul său Horst Teltschik

Exclusivitate

Liderul sovietic Mihail Gorbaciov (în stânga) alături de cel est-german, Erich Honecker...

În septembrie 2012, la București, s-a desfășurat conferința internațională Gestionarea crizelor internaționale din 1919 până astăzi (Magazin istoric, nr. 11/2012), cu participarea multor cercetători de prestigiu, între care și autorul studiului ce urmează, șef al catedrei de relații internaționale de la Institutul de Stat pentru Relații Internaționale din Moscova (MGIMO).

LIDERII SOVIETICI ȘI REUNIFICAREA GERMANĂ

... și cu cancelarul vest-german Helmut Kohl (în dreapta); în stânga, ministrul vest-german de Externe Hans-Dietrich Genscher; în picioare, lângă Kohl, omologul sovietic Eduard Șevardnadze

MIHAIL NARINSKI
(Moscova)

În 1989-1990 problema germană ocupa un loc central în ansamblul politicii externe a U.R.S.S. Era o preocupare extrem de presantă și pentru liderii celorlalte mari puteri și de prim plan pentru viața internațională. În epoca perestroikăi, relațiile dintre U.R.S.S. și R.F.G. aveau un caracter ambiguu, deși, încet-încet, între cele două țări se stabilise un dialog intens. Un moment de răscruce l-a reprezentat vizita din iunie 1989 în R.F.G. a liderului sovietic Mihail Gorbaciov. În condițiile unei „pauze” în relațiile cu administrația americană a lui George Bush, Gorbaciov încerca să facă din Bonn un partener privilegiat al Moscovei. Declarația comună semnată la încheierea acestei vizite definea contururile unei noi Europe, ca și rolul celor două țări în construirea acesteia.

Situația a devenit explozivă când în Germania de Est a izbucnit criza socială și politică. Sosit la Berlin, în octombrie 1989, cu ocazia aniversării a 40 de ani ai R.D.G., Gorbaciov a subliniat importanța acestei țări în comunitatea socialistă, în Europa și în lume, insistând, pe finalul discursului său: „Cel care rămâne în urmă este pedepsit de viață”. „Atunci, în vara lui 1989, scria diplo-

matul sovietic Iuli Kviținski, s-a frânt sau a fost tăiat nervul vital al R.D.G. În tot cazul, după vizită [a lui Gorbaciov în R.F.G.], Bonnul a ajuns la concluzia că putea accentua presiunea asupra regimului Honecker, care nu făcea un secret din refuzul politicii perestroikăi și al reformelor interne promovate de Gorbaciov.” La 18 octombrie, Honecker a fost constrâns să demisioneze din toate funcțiile pe care le ocupa,

Statele Unite, îi impuseseră un ritm accelerat. Nici Parisul, nici Londra nu puteau distruge întreaga structură a raporturilor aliate occidentale. Washingtonul, care vedea problema germană prin prisma Războiului rece, sprijinea destul de energic reunificarea Germaniei. Realizată după condițiile Occidentului, această reunificare semnifică o diminuare substanțială a influenței U.R.S.S. în Europa și slăbirea Pactului de la Varșovia. Pentru factorii de răspundere americani era important ca procesul reunificării să rămână în cadrul NATO.

Cât privește conducerea sovietică, ea avea nevoie de o poziție clară în problema germană. Anatoli Cerniaev, unul dintre principalii consilieri ai lui Gorbaciov, recunoștea mai târziu: „Adevărul este că nici Gorbaciov, nici noi nu am avut niciun fel de strategie față de Germania, nu am avut decât idei generale. La momentul acela, nu am făcut decât să prezumăm că va veni o zi când reunificarea va fi de actualitate”.

În acest context Gorbaciov a convocat la 26 ianuarie 1990, în biroul său, o reuniune restrânsă, unde a avansat ideea creării unui grup de „șase”, compus din cele patru puteri învingătoare în Al Doilea Război Mondial (U.R.S.S., Statele Unite, Marea Britanie, Franța) și cele două state germane (R.F.G. și R.D.G.), care să dezbată aspectele internaționale ale reunificării germane.

În cursul acestei întâlniri, s-a hotărât să fie privilegiat cu precădere cancelarul Kohl, ca interlocutor, să se pună pe picioare un grup de „șase”, să se intensifice contactele cu Londra și Parisul, să se pregătească retragerea trupelor sovietice din R.D.G. Nici în acest moment liderul sovietic nu dovedea a fi înțeles cât era de necesar să fie întreprinse eforturi eficiente și urgente în pro-

Hans Modrow

blema germană. Declara: „Pentru mine prioritatea ar fi să câștigăm cât mai mult timp posibil. Esențialul acum este să facem să dureze procesul, oricare ar fi obiectivul final (reunificarea). Trebuie ca germanii, Europa și locuitorii U.R.S.S. să se obișnuiască cu acest obiectiv”. Într-o evocare mai târzie a acestei reuniuni, Gorbaciov sublinia: „Problema de a accepta sau nu reunificarea nu s-a pus. Ea nu a trecut prin capul niciunui dintre participanții la reuniune. Preocuparea principală a fost menținerea procesului într-un cadru

pașnic și să asigurăm interesele noastre, cât și interesele tuturor celor care urma a fi afectați de acest proces”.

În opinia mea, poziția sovietică a fost definită de trei elemente esențiale. În primul rând, refuzul și imposibilitatea de a recurge la forța militară pentru a împiedica reunificarea Germaniei. (Să ne amintim că opoziții politicii lui Gorbaciov, între care Șevardnadze, propuneau utilizarea grupării de trupe sovietice din Germania ca instrument de presiune politică). În al doilea, Moscova se temea ca situația să nu devină totalmente incontrolabilă și chiar să degenereze într-un mare conflict armat în Europa. Fostul primlocțiitor al ministrului Afacerilor Externe Anatoli G. Kovaliov își amintea: „Eram pregătiți... că această reunificare era inevitabilă și că dacă supapele nu erau deschise, Germania ar fi explodat, R.D.G. ar fi explodat și nimeni nu știa ce se putea întâmpla după. Pentru că Polonia putea exploda, Ungaria putea

exploda... După părerea mea, am putea trage concluzia... că în '89-'90, a existat amenințarea unui război, unui mare război”. În al treilea rând, Moscova s-a străduit să evite deteriorarea relațiilor sale cu R.F.G., căutând, dimpotrivă, să se apropie de această țară, stabilind cu ea raporturi de

Demonstrație la Leipzig

Șevardnadze nu erau la curent cu „misiunea lui Portugalov”. Iată ce a scris pe acest subiect un diplomat și profesor rus, V.P. Terehov: „Evenimentele care au urmat au confirmat că informațiile cu a căror transmitere fusese însărcinat Portugalov au adus un prejudiciu considerabil poziției U.R.S.S. în momentul negocierilor... A devenit clar că U.R.S.S. era gata să poarte tratative pe subiectul reunificării (acest acord a fost «oferit» fără nicio concesie la schimb)”. În opinia lui Andrei Graciov, consilier al lui Gorbaciov, Falin voia ca Gorbaciov să plece urechea la sugestiile sale.

Cancelarul german Helmut Kohl a tras maximum de profit din situație. El a prezentat, la 28 noiembrie 1989, în fața Bundestagului, planul său de reunificare în zece puncte, în care cele trei idei principale erau: stabilirea unei comunități contractuale între R.F.G. și R.D.G., crearea unor structuri confederale, crearea unei federații. Planul lui Kohl lăsa impresia că reunificarea germană se făcea în mod progresiv și pe etape, ceea ce, în situația dată, părea a fi cea mai bună soluție.

Cu toate acestea, cele zece puncte ale cancelarului au provocat o reacție negativă din partea liderilor sovietici. La 5 decembrie 1989, Gorbaciov, indignat, îi spunea ministrului german al Afacerilor Externe, Hans-Dietrich Genscher: „Sincer, nu pot să-l înțeleg pe cancelarul federal Kohl care a prezentat aceste zece puncte privind intențiile R.F.G. față de R.D.G. Trebuie spus limpede că aceste revendicări peremptorii sunt avansate față de un stat german autonom și suveran. Chiar dacă e vorba despre R.D.G., propunerile cancelarului ne privesc pe toți... declarația cancelarului este o eroare

Milițieni est-germani păzesc sediul Ambasadei S.U.A., octombrie 1989

politică. Nu putem să nu ținem seama de ea. Nu intenționăm să ne jucăm de-a diplomația. Dacă vreți să cooperați cu noi, suntem gata. Dacă nu, tragem concluzii politice. Vă rog să luați cele spuse de mine foarte în serios”.

Și totuși, nu s-a luat nicio măsură politică. Răspunzând, la 6 decembrie, întrebării președintelui

francez François Mitterrand – „Ce veți face în mod concret?” – Gorbaciov s-a mărginit la fraze generale: „Înainte de toate, continuăm politica de schimbări pașnice. Fiecare țară își va defini direcția într-o manieră autonomă. Suntem convinși că nu putem admite o intervenție din exterior, nu putem deforma voința popoarelor... Împărtășesc total punctul dumneavoastră de vedere, anume că problema germană trebuie luată în considerare în contextul procesului paneuropean, că acolo trebuie găsită soluția... Trebuie exclusă o accelerare artificială a procesului de reunificare”.

Intre timp, criza socială și politică se agrava tot mai mult în R.D.G. Șeful guvernului est-german, Hans Modrow, recunoștea: „reunificarea Germaniei a devenit inevitabilă”. Procesul reunificării se impunea, așadar, pe ordinea de zi, cu toate aspectele lui interne și internaționale.

De teama apariției pe continentul european a unui adversar prea influent, Parisul avea o atitudine rezervată față de toate aceste aspecte și privea cu un ochi ostil reunificarea accelerată a Germaniei. Margaret Thatcher era și ea foarte prudentă în fața perspectivei unei reunificări rapide. „Dar problema era, afirma ambasadorul V.P. Terehov, că Marea Britanie și Franța nu aveau suficientă influență pentru a frâna reunificarea germană, căreia germanii, dar și

Valentin M. Falin (stânga), cel care a decis să stabilească un „canal de legătură” cu Bonnul; aici în timpul unei conferințe de presă din octombrie 1979, cu Berndt Carlsson, secretar general al Internaționalei Socialiste

volta cooperarea în spiritul înțelegerii reciproce, de a construi „noi relații bune între popoarele noastre, între U.R.S.S., R.D.G. și R.F.G.”. Redăm cea mai importantă parte a întrevederii pe care a avut-o, la 10 februarie 1990, liderul sovietic cu cancelarul german:

„M. Gorbaciov: Fără îndoială, se poate spune că între Uniunea Sovietică, R.F.G. și R.D.G. nu există dezacorduri în problema unității națiunii germane și că germanii vor rezolva ei înșiși această problemă. Pe scurt, există o înțelegere în ce privește punctul de pornire, știm că germanii trebuie să facă ei înșiși alegerea. Și că ei trebuie să cunoască și această poziție, a noastră.

H. Kohl: Germanii știu asta. Vreți să spuneți că problema unității este la alegerea germanilor înșiși?

M. Gorbaciov: Da, în contextul realităților”.

Explicând viziunea sa asupra acestor realități, Gorbaciov a subliniat că aspectul militar al problemei germane era decisiv pentru definirea echilibrului european și mondial. Conducătorul sovietic a declarat: „Formula noastră prevede că amenințarea unui război nu trebuie să plece de pe pământ german; că frontierele de după război sunt inviolabile. Al treilea punct: teritoriul Germaniei nu trebuie folosit de către forțe externe”.

Kohl a încercat să negocieze în privința frontierelor Germaniei, dar Gorbaciov a avut o poziție destul de fermă asupra acestui punct. El a expus viziunea sa asupra Germaniei unificate „în afara uniunilor militare, cu forțe armate naționale necesare pentru a-și asigura o apărare suficientă.” Dar cancelarul a insistat asupra inadmisibilității neutralității Germaniei unificate și asupra necesității aderării ei la NATO, declarând: „Noi estimăm că NATO nu trebuie să-și lărgească sfera de acțiune. Trebuie găsită o reglementare rezonabilă a acestei chestiuni”.

Miniștrii Afacerilor Externe ai celor două țări, Șevardnadze și Genscher, s-au întâlnit și ei în cursul acestei vizite. Ministrul german a insistat din nou pe formula „doi plus patru” și

a menționat că „în timp, cele două state germane ar putea să înceapă consultări cu partea sovietică în cadrul procedurilor existente”, avansând, de asemenea, ideea unui canal suplimentar și autonom de negocieri Germania-U.R.S.S. În timpul acestor tratative, Șevardnadze a adus o modificare importantă și prost justificată poziției sovietice. El le-a spus lui Gorbaciov și lui Kohl: „În aceeași manieră, am discutat în detaliu transformarea Tratatului de la Varșovia și NATO, care trebuie să devină garante ale stabilității, ținând cont de schimbările care s-au produs în Europa”. Ministrul sovietic s-a îndepărtat astfel de linia politică a Moscovei, care viza să creeze o nouă structură paneuropeană de securitate. În plus, era greu de crezut că poziția Tratatului de la Varșovia și al NATO ar fi fost aceeași, având în vedere o slăbire considerabilă a Pactului de la Varșovia.

În timpul discuțiilor din februarie, Gorbaciov a declarat deci în mod clar că Uniunea Sovietică nu va pune niciun fel de preliște drumului unificării germane. Moscova plasa cheia problemei la Bonn și la Berlin. Din păcate, fără a formula condițiile precise ale reunificării, într-un moment când responsabilității vest-germani puteau face concesii semnificative.

Cum se explica schimbarea poziției sovietice? Au jucat aici rolul lor mai mulți factori. Mai întâi, criza socială și politică din R.D.G., care se agrava rapid. În al doilea rând, conducerea vest-germană, în frunte cu Kohl, a întreprins eforturi energice pentru a accelera reunificarea. În al treilea, Washingtonul a sprijinit total politica de reunificare rapidă a Germaniei. În al patrulea, Gorbaciov și alți responsabili sovietici

simțeau, din ce în ce mai acut, creșterea dificultăților sociale, economice și politice chiar în U.R.S.S. Ceea ce reducea în mod substanțial marja de manevră a lui Gorbaciov în domeniul politicii externe.

(Va urma)

În românește de
Florentina
DOLGHIN

Drumul germanilor către reunificare nu mai putea fi stopat

parteneriat. În cursul unei întrevederi, din 1 noiembrie 1989, cu liderul est-german Egon Krenz, Gorbaciov a spus: „Este adevărat, R.F.G. este gata să vină în întâmpinarea dorințelor Uniunii Sovietice în multe probleme, în schimbul sprijinului nostru pentru reunificare. Americanii spun deschis că cheia (reunificării) este la Moscova. Le-ar plăcea mult să ne vadă confruntându-ne cu germanii din Vest“. De unde și voința conducerii sovietice de a nu se regăsi în poziția unei țări singure care s-ar opune reunificării, de a nu se lăsa împinsă către confruntare cu responsabilii R.F.G.

Paralel, un grup de lucru creat în cadrul Ministerului sovietic al Afacerilor Externe se ocupa cu analiza situației. V.P. Terehov rezuma astfel modul cum era abordată problema: „A recunoaște dreptul la autodeterminare al poporului german, mergând până la restabilirea unității Germaniei, nu putea și nu trebuia să semnifice a disprețui drepturile și interesele legitime ale altor state europene, mai ales ale celor care posedau drepturi și responsabilități în raport cu Germania“. Din nefericire, conducătorii țării nu au manifestat interes față de reflecțiile acestui grup de lucru, în vreme ce analiștii care făceau parte din el nu au fost informați despre deciziile luate „la cel mai înalt nivel“.

La 30 ianuarie 1990, H. Modrow îi spunea lui Gorbaciov: „Tensiunea economică și socială continuă să crească... Este tot mai greu de stăpânit. Administrațiile locale se dezintegrează... Un număr tot mai mare de germani din Est se opun ideii existenței a două state germane. Și s-ar părea că această idee nu mai poate fi menținută“.

Negocierile purtate de Gorbaciov și Șevardnadze, la începutul lunii februarie 1990, cu secretarul de Stat american James Baker au marcat o etapă importantă în procesul de reunifi-

Egon Krenz

care. Deplasarea lui Baker la Moscova trebuia să transmită că, în ciuda a toate, problemele esențiale legate de reunificarea germană se hotărau la Washington și Moscova. Diferitele scenarii au devenit obiect de discuții directe între responsabilii americani și sovietici. Baker i-a propus lui Gorbaciov formula „doi plus patru“ pentru desfășurarea negocierilor (două state germane, plus Statele Unite, U.R.S.S., Marea Britanie și Franța), refuzând formula „patru plus doi“ și subliniind că Occidentul nu ar accepta o

neutralitate a Germaniei unificate, care, în opinia lui, trebuia să rămână în NATO. Menținerea prezenței Statelor Unite în Europa ar constitui garanția menținerii stabilității pe continent. Baker a dat asigurări „că, dacă Statele Unite își vor păstra prezența în Germania în cadrul NATO, jurisdicția sau prezența militară NATO nu se va extinde deloc spre Est“.

Imediat după secretarul de Stat american a sosit la Moscova cancelarul Kohl, însoțit de ministrul său de Externe, Hans-Dietrich Genscher. În pregătirea vizitei, consilierul cancelarului, Horst Teltschik, a redactat o notă privind politica guvernului federal, care trebuia să țină seamă de problema unității germane. Reflecțiile sale erau apropiate de cele ale lui Baker. Nota se încheia astfel: „Germania unificată nu va fi nici parțial, nici total demilitarizată... Germania unificată va rămâne membră NATO și a Uniunii Europene Occidentale. De altminteri, nicio formațiune sau unitate a Alianței nu va avansa către Est,

dincolo de vechea frontieră intergermană“.

La Moscova, Kohl s-a străduit să-l convingă pe liderul sovietic că regimul est-german e pe cale să se prăbușească. „Începe haosul“, a spus cancelarul, la care Gorbaciov a subliniat voința conducerii sovietice de a dez-

Punctul de trecere „Charlie“, faimos în perioada Războiului rece, în seara de 9 noiembrie 1989

consideră și acest nume de origine cumană. Domnia sa îl modifică deci în Thoctomer, care ar veni de la *Toq (Tok)-tämür (temir)* sau *Toq-timür*, ceea ce înseamnă „fier călit”, deși cei mai mulți istorici români l-au interpretat Tihomir, un nume care se regăsește la românii balcanici încă din 1220. Deci, exultă Neagu Djuvara, încă un cuman tată și fiu! Iată enigma lui Negru Vodă, întemeietorul legendar al țării, rezolvată dintr-o trăsătură de condei: dacă tatăl și fiul poartă nume turcești, cumane, înseamnă că ei erau în mod obligatoriu cumani, singurii turci care hălăduiau pe meleagurile noastre în acea vreme. Și fiindcă erau cumani, musai să fie și catolici, deoarece acest neam – de fapt, o confederație sau mai bine zis adunătură de triburi de păstori nomazi – s-a convertit foarte superficial la creștinism în forma sa catolică pentru a fi primiți și ocrotiți în pusta maghiară. Aceasta între 1227 și 1239, pe când îi amenința invazia mongolă, care măturase Rusia de Sud începând cu anul 1223 și avea să se năpustească asupra Europei Centrale în 1241-1242.

Teza lui Neagu Djuvara nu e nouă și nici originală: ea a fost de multă vreme discutată de istoricii români, care au abandonat-o, deoarece este contrazisă de toate mărturiile vremii și de bunul simț; doar unii istorici unguri mai cred în ea. Ade-

vărul este că Basarab era român ortodox și se numea din botez Ivanco sau Ioan, căci dacă ar fi fost botezat catolic în Ungaria s-ar fi numit Gyula sau Ladislau sau Ștefan. Așa s-a întâmplat cu un oarecare Șerban din Acina (localitate neidentificată),

Carol Robert de Anjou, pictat în același manuscris

român botezat catolic de însuși regele Ungariei Ladislau cel Mare, în 1366, care i-a dat la botez numele primului rege creștin al acestei țări. Acest adevăr că Basarab era român și ortodox nu îl afirmăm noi, istoricii de ieri și de azi, considerați în bloc de dl. Djuvara de naționaliști și incompetenți, ba unii de-a dreptul criminali, deoarece ar ascunde adevărul istoric, pe care numai domnia sa îl cunoaște și îl proclamă. Acest lucru a fost afirmat în repetate

rânduri de chiar contemporanii lui Basarab, începând cu marele său adversar și suzeran, regele Carol Robert de Anjou, învinsul de la Posada.

Prin diploma din 26 noiembrie 1332, așadar la doi ani după evenimente, regele maghiar evoca amintirea nefericitei campanii din 1330 când, spune el, „am ajuns în niște ținuturi de margine ale regatului nostru, ce erau ținute pe nedrept în Țara Transalpină [de dincolo de munti, de Carpați] de către Basarab, schismaticul [ortodox], fiul lui Tochomer, spre marea noastră și a sfintei coroane insultă, acest Basarab, necredinciosul nostru român, mânat de un gând rău...”.

Carol Robert era suzeranul lui Basarab, el îl recunoscuse ca domn și obținuse de la acesta jurământul de credință vasalică. Putea oare regele Ungariei să ignore naționalitatea lui Basarab, când în Ungaria trăiau, de peste 100 de ani, un mare număr de cumani, care furnizau trupe armatei regale și care fuseseră masacrați la Posada? Urmând pilda înaintașilor săi la tron, Carol Robert se intitula, între altele, „rege al cumanilor”. Să nu fi știut el că Basarab era cuman, dacă acesta era adevărul? Lucrul este imposibil, mai ales că regele ungar avea să repete acest adevăr în mai multe documente redactate la persoana întâi. Astfel, la 19 mai 1335, el răsplătea meritele magistrului Toma în acești termeni:

*Scena, atât de cunoscută,
a confruntării dintre Basarab I
și regele Ungariei, la Posada,
așa cum apare în Cronica pictată de la Viena*

Un nou club și-a făcut apariția în România: „Clubul prietenilor lui Negru Vodă”. Sediul: necunoscut. Președintele acestui club (răutăciosii ar zice marele preot sau guru al acestei secte) nu este altul decât venerabilul domn Neagu Djuvara, o personalitate a vieții publice și a culturii române, care nu mai are nevoie de prezentare. Regulamentul clubului (sau catehismul sectei) se intitulează Thocomerius-Negru Vodă. Un voivod de origine cumană la începuturile Țării Românești. Cum a purces întemeierea primului stat medieval românesc dinaintea de „descălecătoare” și până la așezarea Mitropoliei Ungrovlahiei la Argeș. Noi interpretări, București, Humanitas, 2007.

Anul trecut, indignat de reacția scepticilor și a adversarilor săi, Neagu Djuvara a publicat o replică intitulată eminescian Răspuns criticilor mei și neprietenilor lui Negru Vodă, apărută la aceeași editură. Principala preocupare a acestui Club este exaltarea, așa zice chiar cultul, „bunului barbar”, avatar modern al „bunului sălbatic”, mai precis al cumanului civilizator și catolic (în fapt, un barbar nomad, crescător de vite), care acum șapte secole și ceva i-a învățat să lupte pe românașii noștri ignoranți și lipsiți de vlagă, iar apoi să-și creeze în fine un stat, Muntenia sau Țara

Românească, termen care în vremea aceea însemna „Țara românilor”. Nu a cumanilor, nici a cumanilor și a românilor, nici măcar a românilor și a cumanilor, ci doar a românilor!

NEGRU VODĂ. UN VOEVOD ROMÂN LA ÎNCEPUTURILE ȚĂRII ROMÂNEȘTI

Dr. MATEI CAZACU,
Centre National de la Recherche Scientifique, Paris

Ipoteza sau mai degrabă eroarea fundamentală pe care se bazează această construcție mediatică și intens mediatizată (230 de pagini, ajunsă la a treia ediție) este

simplă: primul domn muntean, cel care a dat numele dinastiei domnitoare și chiar, pentru străini, al țării, Basarab I (c. 1310/16-1352), poartă un nume de origine cumană,

adică turcă veche. Tatăl său, menționat într-un singur act al Cancelariei regale maghiare, se numea Thocomer. Urmând pilda și credința unor orientaliști, Neagu Djuvara

cessores)? Desigur, Tochomer și Basarab, căci de ar fi fost vorba numai de tatăl său, Nicolae Alexandru, Papa ar fi spus-o în termeni precizi. Acest text este de o importanță primordială și el nu mai lasă niciun dubiu asupra confesiunii celor mai vechi voievozi români de la Argeș.

În fine, că pe Basarab îl chema din botez Ivanco/Ioan, ne-o spune un alt contemporan și adversar al său, țarul sârb Ștefan Dușan (1331-1355), amintind de victoria sa de la Velbujd (19 iunie 1330) împotriva a șapte țari, printre care „Basaraba Ivanco, socrul țarului Alexandru al Bulgariei”. Acest text, cunoscut de toți istoricii români de la Hasdeu, Onciul și Xenopol încoace, dovedește foarte clar că Ivanco/Ioan era numele de botez și că Basarab era o poreclă.

Singurul argument al autorului privind catolicismul lui Basarab se găsește într-o scrisoare adresată lui de Papa Ioan al XXII-lea, la 1 februarie 1327, în care suveranul pontif îl numește „fiu iubit nobile bărbat Basarab voevodul transalpin” și îl felicită pentru zelul său în răspândirea catolicismului și „exterminarea națiunilor necredincioase”. De aici, consideră Neagu Djuvara, reiese că Basarab era catolic nu printr-un botez tardiv, ci din naștere, deoarece era cuman! Curioasă logică! Îi reamintesc părerea părintelui Aloisius

Tăutu, un savant istoric și harnic editor de acte pontificale în afacerile orientale, potrivit căruia nu era vorba de convertire la catolicism, ci doar de unire cu Roma, mai precis intrarea în obediență

Nicolae Alexandru, așa cum apare zugrăvit în ctitoria sa, biserica Sf. Nicolae, Curtea de Argeș

față de Biserica catolică. Lucrul putea fi realizat de orice ortodox, a vrut s-o facă și Nicolae Alexandru, dar regele Ungariei s-a opus acestei formule care contesta suzeranitatea arhiepiscopului de Strigoniu în materie religioasă și, implicit, a regelui în domeniul politic. Această dependență directă de Scaunul Sfântului Petru a durat

până în 1330 cel mai târziu, când Basarab este calificat de ortodox (schismatic) de către chiar suzeranul său, regele Carol Robert al Ungariei.

Devine astfel evident, în lumina acestor mărturii contemporane cu Basarab și fiul său Nicolae Alexandru, că ipoteza lui Neagu Djuvara se dovedește complet falsă. Domnia sa a trecut cu vederea, căci nu putea să le ignore, actele și o cronică numind pe voevodul Țării Românești român și ortodox. Tocmai domnia sa, care în *Introducerea* cărții condamnă istoriografia românească în bloc, aducându-i acuza că „n-a fost în stare să se dezvețe până azi de conceptul eronat că interesul național ne-ar comanda un fel de selecționare a datelor pe care le-am avea privitor la trecutul neamului nostru. Unele fapte descoperite n-ar fi bune de spus... Apoi, tăinuirea sau răstălmăcirea unor fapte ori exagerarea altora”.

La lectura acestor rânduri, îți vine să te întrebi: cine selecționează datele, cine consideră că unele fapte descoperite n-ar fi bune de spus, cine tăinuiește sau răstălmăcește faptele? Răspunsul este evident: domnul Neagu Djuvara, care nu ține seama de documentele amintite mai sus, deși ele figurează în toate lucrările de istorie, și continuă să afirme senin că Basarab întemeietorul era cuman și catolic!

„Spre cinstea slujbei deosebite și vrednice de o veșnică amintire a numitului magistru Toma, pe care ne-a făcut-o în Țara Transalpină, unde atacul dușmănos pornit cu cruzime, în niște locuri strâmte și păduroase, împrejmuite de întărituri puternice, o dată și a doua oară [împotriva] noastră și a puternicei noastre oștiri pe care o aveam acolo cu noi, de către Basarab românul și fiii lui...”

A același lucru îl spune, în două rânduri, regele Ladislau cel Mare (1342-1382), fiul și urmașul la tron al lui Carol Robert. Într-un act din 9 iulie 1347, reprodus într-o confirmare din 1378, regele întărea unui nobil o moșie pentru purtarea sa vitească „în Țara Transalpină, în expediția domnului Carol faimosul rege al Ungariei împotriva lui Basarab românul, pe atunci necredincios regatului și sfintei coroane”.

La 18 ianuarie 1357, regele Ladislau cel Mare întărea unor nobili o moșie dobândită de tatăl lor, magistrul Laurențiu, „luptând cu bărbăție în Țara Transalpină pentru coroana regească împotriva lui Basarab, voevodul român”.

Același lucru îl spune la 17 octombrie 1345 și Papa Clement al V-lea, care îl informează pe regele Ungariei că mai mulți nobili români (numiți *Olachi Romani*) din Transilvania, Țara Românească și Srem (regiunea din

jurul cetății Smederevo, din Serbia actuală) au adoptat confesiunea catolică: „Cum de o bucată de vreme a ajuns la urechile noastre vestea că Acela care luminează pe tot omul ce vine în această lume a luminat prin revărsarea

**Miniatură
dintr-un manuscris rus
înfațișând cucerirea Suzdalului
de către tătari**

harului Său într-atâta mintea românilor [*Olachi Romani*] ce locuiesc în părțile Transilvaniei, ale Țării Românești [*Ultralpinis*, același lucru cu *Transalpinis*] și în cele ale Sirmului din Ungaria, încât unii dintre ei au și ajuns să cunoască drumul adevărului, prin îmbrățișarea credinței catolice... scuturând și lepădând de la ei cu totul sămânța schismei și celelalte

rătăcirii... am luat măsuri să se îndrepte felurite scrisori... către nobilii bărbați Alexandru al lui Basarab și către alți români, atât nobili, cât și oameni de rând.”

Vasăzică, Alexandru (Nicolaie Alexandru), fiul și asociatul la tron al lui Basarab, era nu numai român, dar și ortodox, e drept cam șovăielnic, deoarece se convertea la catolicism. Dacă tatăl său ar fi fost catolic, fiul ar fi trebuit să fie și el, conform canoanelor Bisericii catolice, de aceeași confesiune. Întrucât era ortodox (schismatic), înseamnă că și părinții săi erau ortodocși, ceea ce nu se potrivește defel cu o presupusă origine cumană a lui Basarab.

Că Basarab a rămas ortodox până la moarte o spune și *Cronica pictată de la Viena* (*Chronicon pictum Vindobonense*), scrisă la 1358, care îl numește și ea pe voevodul român „schismatic perfid” (sau „rătăcit”; de *fide perfidi scismatici*).

Acest adevăr reiese și din scrisoarea pe care Papa Urban al V-lea o adresa la 10 aprilie 1370 lui Vladislav (Vlaicu Vodă), nepotul de fiu al lui Basarab: după ce deplânge faptul că nu se închina Bisericii catolice, în afara căreia nu exista mântuire, suveranul pontif îl acuza pe voevod că se afla în schisma (ortodoxie) moștenită de la vechii săi predecesori. Cine erau acești „vechi predecesori” (*antiqui praede-*

universală, dar cunoștințele sale provin din lucrări generale sau învechite, care nu țin cont de cercetări mai recente. Ignoranța sa în materie de antroponime, de nume de persoane, îl conduce la concluzii greșite, care generează alte erori și care poluează iremediabil restul cărții.

De multe ori, Neagu Djuvara se face vinovat de superficialitate în lectura documentelor sau chiar a lucrărilor moderne, ceea ce nu-l împiedică să se erijeze în judecător al istoriografiei române din epoca modernă, distribuind note bune și proaste cu o dezinvoltură demnă de o cauză mai bună. În sfârșit, prin insistența cu care revendică o originalitate care nu-i aparține și un simț critic infailibil, Neagu Djuvara creează o stare de confuzie generalizată în mintea cititorilor, cărora le promite dezvăluirea unor secrete ținute sub obroc de istoricii mai vechi și mai noi, un fel de *Codul lui Da Vinci* „ad usum Valachorum”, pentru folosința românilor.

Rezultatul este o imagine complet falsă și denaturată a uneia dintre cele mai pasionante perioade din istoria românească, perioada începuturilor statului Țara Românească. Pornind de la câteva date scoase din

contextul lor, solicitând izvoarele ca să le facă să spună mai mult decât au ele a spune, recurând nu o dată la anacronisme și la false simetrii proprii unui spirit lipsit de sistem, Neagu Djuvara acumulează „revelațiile” și „prezumțiile”, care devin, câteva

la avizul cules în grabă de la unul sau altul, fără a proceda la o necesară reflexie și ponderare, Neagu Djuvara contaminează o temă majoră de investigație a trecutului nostru, livrând publicului cititor pasionat de istorie un monument de tini-

chea cu veleități de bronz etern. Ceea ce irită în cel mai înalt grad la lectura acestui opus este suficiența și lipsa de respect a autorului pentru eforturile atâtor generații de specialiști onești, care au căutat și ei „adevărul”, construind pe temeliile puse de înaintași. Și mă întreb cum ar fi reacționat istorici ca Gheorghe Brătianu, Petre P. Ponițescu, Constantin C. Giurescu, Maria Holban, Aurelian Sacerdoțeanu și alții de talia lor la lectura acestor pagini, în care ignoranța, superficialitatea și de-

zinvoltura se iau la întrecere. Sunt convins că reacția lor ar fi cea a pictorului Apelles: *ne sutor supra crepidam!* (cizmarule, nu mai sus de sandală! cu sensul: nu te pronunța despre lucruri la care nu te pricepi). Cititorul dornic să afle mai multe poate consulta cartea pe care am publicat-o la Editura Cartier din Chișinău, cu titlul *Ioan Basarab, un domn român la începuturile Țării Românești. Răspuns lui Neagu Djuvara*. ■

Vlaicu Vodă și soția Ana, biserica Sf. Nicolae, Curtea de Argeș

pagini mai departe, adevăruri cu valoare transcendentă. Concluzia ineluctabilă este că domnia sa s-a avântat într-un domeniu care îi este străin și pe care nu îl poate domina, deoarece îi lipsește aparatul conceptual și documentația răbdător adunată, cântărită și comparată, apoi pusă în perspectivă, care sunt caracteristicile unui adevărat savant. Înlocuind conceptele prin impresii și prejudecăți și documentația prin recursul la „opere alese”,

Neagu Djuvara este un excelent povestitor, care și-a câștigat interesul și simpatia publicului prin lucrări de vulgarizare istorică adresate tineretului și nespecialiștilor, prin intervenții în mass-media, în care se demarca de ceilalți participanți prin vigoarea și originalitatea intervențiilor, prin ideile noi și îndrăznețe pe care le emite, prin eleganța vestimentară și prin maniere care îl situează deasupra vulgului. Stilul domniei sale este fluid, abundă în amintiri personale și anecdote, proza sa se citește ușor și rapid, dând impresia unei conversații pe care autorul o duce cu cititorul în intimitatea căminului. Venind din vremuri și lumi necunoscute sau greu de imaginat pentru mulți oameni din România, Neagu Djuvara joacă rolul unchișului sfătos, ale cărui basme au încântat copilăria. Sau, pentru a lua un alt exemplu, l-aș compara cu Florian Christescu,

autor al unei neuitate și bogat ilustrate *Povești a neamului nostru*, apărută între cele două războaie mondiale. Țin minte pasiunea cu care am devorat paginile acestor volume, în care capitolele se terminau prin formula incantatorie „căci a neamului poveste înainte mult mai este“.

În loc să se mențină în limitele decenței și ale posibilităților sale reale, care i-au

adus un binemeritat succes de public, domnul Neagu Djuvara a avut ambiția să rescrie istoria medievală românească într-una dintre cele mai întunecate perioade. „Mă tem de omul unei singure cărți“, spunea sfântul Toma de

Aquino, un adevăr învățat pe pielea lor de toți cetățenii din țările foste comuniste, siliți să recite *Cursul scurt de istoria partidului comunist* (b) al lui Stalin sau opera lui Nicolae Ceaușescu. Același lucru se poate spune și în acest caz: Neagu Djuvara și-a găsit o singură carte de la care pornesc toate teoriile sale, un articol de fapt al unui filolog ungar pe nume Laszlo

Rasonyi, apărut în 1935, într-o epocă de iredentism antiromânesc sălbatic în istoriografia maghiară. Acest Rasonyi, fără îndoială un excelent turcolog, era ceea ce nemții numesc un „Fachdiot“, adică un specialist care

vede totul prin prisma cunoștințelor sale și care reduce realitatea și lumea întreagă la dimensiunile proprii științe (sau ignoranțe). Adunând cu furca nume proprii și toponime românești care sunau turcește, punând laolaltă indivizi din epoci și din regiuni diferite și decretând că erau cu toții turci sau tătari numai pe baza unor corespondențe fortuite sau de-a dreptul forțate, ignorând istoria, geografia, restul științelor umane, ba chiar și cel mai elementar simț al măsurii, Rasonyi a produs un monstru de erudiție, în cea mai mare parte sterilă. De la el s-a inspirat Neagu Djuvara, care ne propune o lucrare scrisă în pripă, plină de idei precon-

cepute, bazată pe o documentație săracă și care nu face apel la izvoare și la studiile de specialitate. Iar când are acces la aceste surse, elimină printr-o piruetă sau fără argumente temeinice pe cele care nu merg în sensul tezelor sale izvorâte mai mult din impresii decât din confruntarea atentă a informațiilor.

Autorul se consideră o autoritate în materie de istorie

„Ce faci, femeie, de ce iei statuia asta? Nu ai voie!”

„Cum să nu? E copilul meu, statuia am făcut-o eu... nu are valoare...” „Fie, zice unul dintre bărbați, lăsați-o să ia poci-tania asta, nu are nicio valoare...” De unde să știe oamenii noi ai timpului de restriște că acel cap de copil era opera marelui Constantin Brâncuși...

Pe el doar a putut mama să-l ia. Statuia de marmură cu chipul doamnei Eliza Brătianu, făcut de maestrul Ivan Mestrovici, atunci când lucrase statuia lui Ionel Brătianu, și pe care i-o dăruise tatei, nu a putut fi luată. Va fi împodobit, ca toate lucrurile noastre, casele tovarășilor, exponenții ai poporului. Și așa a rămas... S-au schimbat exponenții, dar nimic nu s-a mai întors vreodată la cei ce le aveau cu dreptate....

Plecăm din casa în care nu ne vom mai întoarce niciodată. Plecăm... dar unde? Cu noi e madame Marie, credincioasa femeie de serviciu.

„Nu mă despart de dumneavoastră, doamnă, merg unde-ți merge.” „Poate ar fi mai bine să pleci la Orlat, ai acolo frați, casă... noi nu mai avem nimic, unde să mergi?” „Eu nu plec de la dumneavoastră... trebuie să am grijă de copilul lui domnu... nu plec. De vă va fi bine sau de vă va fi rău, voi fi cu dumneavoastră!”

Stăm afară, în curtea casei ce dă spre strada Amzei. Așteptăm. „Unde mergem, mamă?” „Nu știu, ne-au izgonit, nu știu...”

Plouă. E frig. Seara e încă mai frig. Pe stradă trec oameni. „Mamă, uite-o pe tanti Anișoara... uite-l pe Ticu... uite-l pe Șerban. Sunt rudele noastre. De ce nu se apropie de noi? De ce nu ne cheamă la ei acasă... au case mari, frumoase, calde. Afară plouă și e frig.” S-a lăsat noaptea. Cunoștii trec pe partea opusă a stră-

La căsătoria civilă a Mariei Fotino (cea cu tocă) cu George Fotino (martor la căsătorie – Eliza Brătianu)

zii... să fie cât mai departe de noi... „Mamă, se uită spre noi, dar de ce nu ne iau cu ei la casele lor calde?” „Au fost calde pentru noi până acum.”

Nu se apropie. Le este teamă sau poate rușine... nu, mai curând teamă. Ar putea atrage atenția că sunt rude și prieteni ai unui deținut politic.

În casă intrau și ieșeau oameni, luau cu ei ce noi nu avusesem voie să luăm. Treceau pe lângă noi, ca și cum n-am fi fost.

„A i răbdare, fetița mea, trebuie să ai răbdare.” Am învățat, atunci, la cinci ani, să am răbdare... adică să pot răbda multe... „Tata se gândește la noi, el ne ocrotește de acolo de unde e...” Și tot de atunci, ani mulți am avut încredere în veghea de departe a tatei...

Nimeni nu s-a apropiat de mama și de mine două zile și două nopți. În cea de a treia zi, se apropie un domn. Mă strâng în brațele mamei, mi-e frică să nu mă ia... doar începuse să-mi fie frică de domni, ei nu veneau cu vești bune (multe am învățat de timpuriu!).

„Sunt avocatul (de fapt, fost avocat... acum repara umbrele pe Calea Griviței!) Paschievici. Îl cunosc pe George Fotino de când eram copii, la Craiova. Știu ce s-a întâmplat. Eu locuiesc cu soția mea într-un apartament în strada Ciprian Porumbescu. Veniți la noi, veți avea la noi o cameră.”

Primul și singurul gest de imensă omenie atunci. Nu s-a codit mama, nu avea ce să-i fie mai rău. Nu s-a codit... accepta mila de care nu și-ar fi închipuit vreodată să aibă nevoie! Ea, care-și dăduse atâta din avere pentru școli și cantine ale copiilor săraci... ea, care avusese de unde da, primea acum, la restriște, ocrotire pentru copilul ei! Din aceea toamnă târzie și rece a anului 1948 și până în 1980 am locuit acolo...

Stanca Fotino, cu mama, Maria Fotino

George Fotino cu fiica, Stanca

În România primilor ani postbelici au existat mulți copii care au plătit cu inocența lor vinile imagineare ale părinților. Au suferit fără a înțelege ce se petrece în jurul lor numai pentru că purtau numele unor „dușmani de clasă“.

În viața doamnei Stanca Ciobanu-Fotino, ale cărei însemnări le-am publicat în numerele 2, 6 și 12/2006, a existat însă bucuria dragostei împărtășite pentru doamna Eliza Brătianu, cea pe care fetița de atunci a simțit-o ca pe o bunică de poveste.

Înainte de asta au fost însă chinul fiecărei zile, participarea copilului la drama mamei, al cărei soț, profesorul George Fotino, zăcea în închisoare. A fost arestat în primul lot de demnitari, în 1948. După perioade de detenție la Aiud, la Craiova, au urmat cinci ani grei în regim de izolare la Sighet. A fost eliberat în 1956.

FRÂNTURI DE SUFERINȚĂ

STANCA CIOBANU-FOTINO

Noiembrie 1948. Ploaie mărunță și rece. Totul e apăsător, e trist.

Privesc pe fereastră. Grădina casei din strada Biserica Amzei se pustiește de frunze, de flori, de suflete... se va pustii de oameni... Doar granitul statuii lui Ionel Brătianu e la locul lui... va pleca. Nu știm că va pleca până și el, vom pleca și noi... totul se va schimba.

„Unde e tata, de ce nu vine?“ Îmi răspunde mama, nu ca unui copil, ci ca unui om mare: „L-au arestat!“ Eu știu ce înseamnă asta, eu înțeleg. Am devenit om mare prea de timpuriu...

Și au venit din nou bărbați în negru, cu mașini negre... „În 24 de ore părăsiți casa. Sunteți evacuați!“ „Dar nu am timp să adun lucrurile... să strâng... să împachetez...“ „Nu ai ce împacheta, nu ai drept să ici nimic din casă. E bunul poporului, ați huzurit destul. Lași totul aici și pleci!“ „Unde?“ „Unde vrei! Doar nu ți-om purta noi de grijă!“ Nu. Grijă au avut doar să ia, nu să dea... Au luat și casa de la

Severin, și casa de la Halânga, și pe cea din Câmpina... Are poporul nevoie de case, de bunuri!... „Nu ici nimic, înțelegeți? Măine să nu vă mai găsim aici!“

Mângâie mama cu ochii împăienjeniți tot ce a fost și nu va mai fi... cărțile tatălui, biroul lui... tablouri... covoare, colecția de costume țărănești... totul... Are drept doar la copilul ei. Zâmbește mama... bine că i-au redat copilul, e al ei... nu are poporul nevoie de el! Cu o boccea cu câteva haine pitite de ochii celor ce s-au înstăpânit aici și cu o statuie de bronz, un cap de copil, plecăm din casă.

GALA GALACTION ÎN MREJELE POLITICII

Gala Galaction, pe numele de botez Grigore Pișculescu, om de litere bine cunoscut în prima jumătate a secolului al XX-lea din nuvele, schițe, romane, articolele scrise în revistele literare, coleg și prieten cu Tudor Arghezi, este astăzi prea puțin cunoscut. Pentru cititorii de peste 30 de

Gheorghe Gheorghiu-Dej rostindu-și cuvântarea la mitingul din Piața Victoriei, organizat cu prilejul sărbătoririi zilei internaționale a femeii. În tribună se mai află: C.I. Parhon, Petru Groza, Ana Pauker, Vasile Luca, Lothar Rădăceanu, Iosif Chișinevschi (8 martie 1950; fototeca on-line a comunismului, cota: 30(18)/1950)

ani, nuvela La vulturi, care făcea obiectul unei lecții la orele de limba română, poate fi singura scriere de care să-și aducă aminte. Dacă opera literară a fost cernută de timp, meritul incontestabil al traducerii direct din limba ebraică a Bibliei, în perioada 1928-1934, alături de pr.prof. Vasile Radu, a rămas.

Dr. STELUȚA CHEFANI-PĂTRAȘCU

S-a născut în 1879, în satul Didești, județul Teleorman. Tatăl a fost arendaș al moșiei Schitul-Didești, iar mama fiică de preot. Familia Pișculescu s-a mutat la București, unde tânărul Grigore s-a înscris la Facultatea de Filosofie și Litere. Acolo urmează cursuri de limba ebraică. Le abandonează însă și se înscrie la Facultatea de Teologie. În anul 1922 primea preoția, la 44 de ani, după ce, în prealabil, în anul 1909, își susținuse doctoratul în teologie. Moare la 8 martie 1961 și este îngropat la mănăstirea Cernica, așa cum și-a dorit din timpul vieții.

Deputat în Marea Adunare Națională

Apropierea de Dumnezeu s-a datorat în mare parte unei întâmplări fericite, petrecute la 13 iulie 1898. Merge împreună cu N.D. Cocea, colegul de liceu și de aplecări literare, „la mănăstirea Agapia într-o călătorie smerită între smerite, dar pentru mine capitală ca un decret al soartei”, pentru că aici, îndrăgostindu-se, are loc convertirea lui. „Drumul nostru din ziua de 13 iulie 1898 a fost începutul călătoriei mele spre Damasc”, la fel ca în cazul Apostolului Pavel. Faptul că

într-o frumoasă după-amiază o cunoaște pe sora Zoe, o călugăriță de la mănăstire, de care se va îndrăgosti nebunește și pe care o va lua de nevastă, îl va aduce pe Gala Galaction să îmbrățișeze preoția. Vor avea patru fiice. La bătrânețe va scrie despre cea care i-a fost „tovarășă vieții mele de dor, de visuri și de dureri timp de peste o jumătate de veac de atunci încolo”.

În jurnalul ținut în perioada 1947-1952, se caracteriza, la împlinirea a 70 de ani: „un soț și un scriitor. Un poet evanghelist absurd, un visător, care în vis și scris, de câteva ori și în realitate, își

Își punea mama nădejde în câteva lucruri pe care unii cunoscuți (nu apropiați sau rude!), strecurându-se în curtea casei, le luaseră. Trecând pe lângă noi, cu câte ceva, șopteau: „Le găsiți la noi, ce am putut lua, vi le păstrăm.”

Cât de diferiți sunt oamenii... Unui fost învățător din Balcic, care locuia prin strada Dristor, îi pusese mama în brațe statuia de bronz, copilul... Au trecut anii, grijile și necazurile o făcuseră pe mama să uite de asta. Dar s-a pomenit cu acel domn: „Doamnă, aveți la noi această statuie... de atunci de la evacuarea dumneavoastră o păstrez. Poate aveți trebuință, e a dumneavoastră, v-am adus-o”.

Au fost și astfel de oameni, dar alții... „Azi mergem în Vatra Luminoasă. Am acolo o valiză cu ce lucruri or fi în ea... nu știu, dar s-o luăm...” Merg cu mama... mergem mult, cu tramvaiul, apoi parcă alt tramvai... pe jos... găsim casa. Sunăm „Am venit după valiza aceea. Știți...” „Da, cum să nu! E în pod!”

Urcăm. Ia mama valiza. E grea. Or fi poate lucruri pe care le-ar putea vinde la talcioc. O brumă de speranță.

Ne chinuim cu valiza până acasă. Aici... surpriză! Aveam să constatăm generozitatea celor ce ne-au lăsat să credem într-un ajutor... Valiza fusese golită și în ea se aflau doar pietre învelite în ziare. Visul talciocului se spulberase...

Unci bune prietene îi încredințase mama o servietă cu acte, mai ales de ale tatei. Credea că va fi în siguranță la ea. După câteva luni, vine un domn ofițer. Tresare mama când vede că aduce servietă. Nu poate fi un semn bun.

„Sunt ofițerul... de la Interne. Am fost student al domnului profesor. Doamnă, nu aveți încredere în așa-zișii prieteni. Persoana căreia i-ați încredințat actele acestea lucrează pentru noi. Ne-a predat servietă. Dacă nu-mi cădea mie în mână, aveai de suferit, că ai sustras lucruri din casă la evacuare.”

Erau ani tulburi, încât tulburau și legăturile dintre oameni. Rudele nu mai erau rude, prietenii trădau, străinii, unii dintre ei, deveneau apropiați. „Hai să mergem la tanti Tili”, îmi spune mama într-o zi. Îmi plăcea la tanti Tili.

**George Fotino,
la intrarea și la ieșirea din închisoare**

Avea o casă frumoasă, cu curte, în piața Dorobanți. „Joacă-te în curte”, mă îndeamnă mama.

Ies, dar mă întorc degrabă. „Mamă, vino să vezi... curcanii mănâncă din vasele noastre!” Recunoscusem un frumos lighean de argint ce făcea podoabă salonului din fosta noastră casă... Ciuguleau acum curcanii în fundul curții din vasul de argint. Carafa lui era aruncată mai departe prin curte. Le promise mama în dar de la Doamna Eliza Brătianu.

Ea le avea de la bunicul ei, domnitorul Știrbei... Nici nu știuse biata mama că prietena ei le luase din casă în vâlmășeala evacuării... Și nu le luase spre păstrare... le luase pur și simplu.

„Ți-am dat mai demult caseta de tacâmuri de argint. M-ai rugat să ți-o împrumut... ai avut o primire atunci. Mă gândeam, spune mama, c-aș vinde din ea acum.” „Știu, dar n-o mai am. Am împrumutat-o la o nuntă... nu știu de ea”, îi răspunde tanti Didi. „Încearcă să o recapeți, mi-ar face mare trebuință.” „Încerc, dar nu promit. Și, la urma urmei, dacă o aveai acasă tot o pierdeai”.

După câțiva timp ne-a adus tanti Didi câteva tacâmuri rămase, murdare, rupte, strâmbe... E tot ce a rămas! Le am și astăzi, căci nu au putut fi vândute...

Cioburi de lucruri, câte se mai adunau, cu toate pleca mama în talcioc, duminica. Și cu bănuții agonisiți lua ceva de mâncare. Duminica aveam mâncare dacă reușea să vândă ceva.

Numai de lucrurile tatei nu se despărțea mama. „Să vindem haina asta, mamă.” „Nu, asta nu. E a tatei. O să aibă nevoie de ea când o veni.” „Hai să luăm oglinjoara asta, nu e spartă, o putem vinde.” „Nu, e oglinda în fața căreia îi plăcea tatei să se bărbierască”, și o învelea într-un șervet să-l aștepte pe tata.

Opt ani a îngrijit mama lucrurile tatei. Le primenea primăvara și toamna... Dacă vine Gheorghe, să le găsească pregătite.

Opt ani, în fiecare toamnă făcea mama peltea de gutui. În puținul ei, agonisea pentru cele câteva borcane de peltea... Îi place lui Gheorghe, dacă vine să găsească. Primăvara, vara... un an după altul, borcanele rămăneau neatinsse... toamna se pregăteau altele... poate vine Gheorghe... să le găsească... Mama a renunțat la toate, dar la așteptarea lui Gheorghe niciodată. ■

Cartea de identitate

învățătură de carte mai înaltă au găsit sprijin în județeanul nostru acolo la București. Candidând pe lista nr. 1 ca real reprezentant al *muncitorilor cu mintea* [subl. – S.C.P.], ne mândrim cu omul și cărturarul de înaltă prețuire că e fiu al județului nostru.“

Din jurnalul lui Gala Galaction citim activitatea lui preelectorală: „ieri și alaltăieri am fost în județul meu, Teleorman. Sunt candidat de deputat și ar fi jignitor pentru județenii mei să-i las să mă voteze fără să binevoiesc să mă arăt printre ei. Drumul București-Alexandria e aproape tot atât de bun ca șoseaua București-Brașov. Ieri și alaltăieri vremea a fost prielnică și toată călătoria ține o oră și jumătate. Am privit cu drag grăul înscăunat, arăturile proaspete [...] În catedrala din Alexandria am predicat, la Teatrul Popular am vorbit de două ori“.

În campanie electorală

Campania electorală îl va ține ocupat zile la rând: „sâmbătă, duminică, luni, marți,

adică 20, 21, 22, 23 martie, le-am crestat pe răbojul electoral. Am fost a doua oară în județul Teleorman, am propus și am vorbit în Roșiori, în Balaci, în Turnu-Măgurele [...] În Roșiori am slujit Sfânta Liturghie și am predicat. După predică am urcat în balconul din strada principală și acolo, în fața unei mulțimi amestecate, am slăvit amintirile mele teleormănene, extraordinarele vremuri noi care m-au improvisat om politic și pe mijlocitorii bunei

înțelegeri dintre stat și Biserică“.

După conferința din Roșiori, se îndreaptă spre Balaci „pe șoseaua copilăriei mele“ și revede Dideștiul natal din mersul mașinii. La Balaci vorbește unui public eterogen, pe o vreme de primăvară, ca un adevărat misionar sub cerul liber „copiilor de la școală, doamnei învățătoare, organizatorilor democrați și câtorva zeci de țărani impenetrabili, cu căciuli țuguie“.

Campania lui electorală se termină la 23 martie cu o ultimă conferință ținută la teatrul din Turnu-Măgurele, cu o temă dragă inimii lui: „Democrația evanghelică și rostul Bisericii în zilele de față“.

Nu se regăsește în ziare sau în documente efectul produs în județul Teleorman de cuvântările ținute în campanie de Gala Galaction. Acest lucru este menționat tot de candidat: „cred că apariția mea, vioiciunea cuvântului meu,

Gheorghe Gheorghiu-Dej la cea de-a XIII-a sesiune M.A.N. care a votat Constituția R.P.R., se întreține cu M. Sadoveanu. (fototeca on-line a comunismului, cota: 39/1952)

Gala Galaction în tinerețe

trădează seriozitatea și obligațiile lui creștine. E adevărat că lasă Bisericii Românești o nouă versiune a Sfintei Scripturi, dar cu ce preț, cu ce poveste tristă, cu ce podgorie de păcate știe numai Dumnezeu...”

A fost considerat omul comuniștilor. A fost ales deputat în Parlament după alegerile falsificate din 1946 și deputat în Marea Adunare Națională după alegerile din 28 martie 1948. Toată această schimbare de regim, de oameni politici, de literați, de modă își găsește puține rânduri în jurnal; „scrisul și cititul nu mai sunt inocente” – nota deja.

Primul an de regim comunist avea să-i aducă cele mai înalte titluri lui Gala Galaction: deputat în Marea Adunare Națională și membru titular al Academiei Române.

La întrebarea de ce respectabilul preot a devenit după 1944, la o vârstă înaintată, un apropiat al comuniștilor, se găsesc câteva răspunsuri: datorită scrierilor sale în care a

dezvoltat idei socialiste, ca opozant al regimului politic de până la data de 23 august 1944, datorită contribuției sale la promovarea înțelegerii dintre creștini și evrei într-o perioadă tulbură și, nu în ultimul rând, datorită obligațiilor familiale. Toate aveau în subsidiar viața modestă dusă de familia lui Gala Galaction, care se împrumuta des la prieteni, cât și devotamentul față de cele patru fiice. Două

dintre ele rămăseseră după 1944 în Italia. Pentru ca fetele lui să nu fie trecute în rândul opozanților regimului, din cauza alegerii domiciliului în străinătate, tatăl acceptă colaborarea cu comuniștii. Aceștia aveau nevoie doar de rezonanța numelui său.

Trecerea lui Gala Galaction pe listele electorale în județul natal Teleorman, din martie 1948, a fost făcută de ministrul de Finanțe din perioada 7 noiembrie 1947-9 martie 1952, Vasile Luca, căruia îi

adreasează o întrebare-răspuns la deschiderea sesiunii Marii Adunări Naționale: „am statornica bănuială că dacă am ajuns deputat a doua oară, asta vine din partea dumitale”.

Ziarul *Teleormanul Liber*, din 20 martie 1948, menționa în rândul întâi al candidaților prezentați, pe lângă *muncitorii pământului*, pe Gala Galaction, *muncitor cu mintea*, cu o detaliată biografie scrisă în stil comunist, accentuându-se aplecarea spre ideile socialiste și mai puțin activitatea literară. „Originar din satul Didești, județul nostru. Om cu multă și temeinică pregătire cărțurărească, a dat prețioase lucrări, gustate și de intelectuali și de omul cel simplu și muncitor. Predicator de seamă al binelui și adevărului este vajnic luptător pentru ideea de înfrățire și înțelegere între oameni. În anii grei ai războiului hitlerist, casa lui Galaction a fost locul unde omul umil, urgisit și prigonit al acelor vremuri a găsit o vorbă cumpănită și plină de mângâiere. Atâția tineri teleormăneni în lupta lor pentru

D.D. Pătrășcanu, tatăl lui Lucrețiu Pătrășcanu, pictorul Jean Rosenthal, Mihail Sadoveanu și Gala Galaction

A fost un atac de dușmani și de tâlhari. Victimele au fost gonite aproape în pielea goală. Haine, merinde, ustensile, boarfe, bani au rămas în mâna jefuitoarelor oficiali. Ce vreți, luptă de exterminare. Trebuie să golim țara românească de toți oamenii vrednici, gospodari, vigilenți, pricepuți să agonisească, să economisească, să-și crească gospodăria, copiii și trăinicia pământului. Trebuie să-i facem pe toți românii golani, bezmetici, bolnavi de frigurile revoluției, brute în grajdul comunist și anexabili într-o noapte la raiul sovietic“.

Omul politic Gala Galaction se declară înfrânt: „curge minciuna în valuri; tășnește când prostia, când viclenia, până în înaltul cerului“, pentru că urma „să continue exterminările sociale, prigoanele, închisorile și deportările, asasinatul în mic și în masă“ și el rămânea „pentru cei ce nu mă cunosc solidar și responsabil de violențele și de crimele tovarășilor condotieri“.

Îndreptățit va scrie cele mai multe epitete despre cel care va fi primul patriarh ales de comuniști, Justinian Marina: „Justinian poate că este susținut de lumea comunistă, dar este detestat și combătut de lumea superioară bisericească“, pentru că era „un simplu preot rural fără teologie, fără limbi străine, fără nicio carte scrisă“. Patriarhul

proaspăt înscăunat este văzut ca „funestul Patriarh al ceasului de față“. Datorită „pauperității bietului Ironică Justinian Marina“, s-a ajuns ca acesta să fie „omul nenorocit care s-a dat rob celor fără de Dumnezeu“.

Petru Groza are parte de o descriere lapidară, dar esențială: „jovialitatea lui Groza ajunge trivialitate, duhul lui miroase a mocirlă, iar amintirile lui, pe care vrea să le transpună în literatură, sunt goale de orice substanță“.

Mihail Sadoveanu are parte de o descriere nu prea măgulitoare, în ce privește literatul, dar cu înțelegere în ce privește omul politic, poate pentru că și autorul era în aceeași barcă. Galaction, cu ocazia venirii în decembrie 1947 a mareșalului Tito, ascultă cuvântul lui Sadoveanu: „a citit un cuvânt festin destul de

bine încheiat. Slab cuvântător, precum este, el ar trebui să-și scrie de mai înainte toate discursurile“. Activitatea lui de la prezidiul Marii Adunări Naționale este astfel sintetizată: „bietul Sadoveanu, dacă se sfiește să-și deschidă inima, este cât de colo vizibil că în ferocele dogmatism al tovarășilor comuniști el stă ca rațele pe care le împușcă într-o incomfortabilă frigare“.

Singura pagubă trăită de Gala Galaction în timpul deputăției va fi consemnată în data de 12 iulie 1948. „O pagubă personală, pe care o simt și azi. După ce prânziram la Athénée Palace, am fost obligați să ne regăsim, seara, la o cină oferită la [restaurantul – S.C.P.] «Pescăruș» de parlamentarii români. Aici, la «Pescăruș», sau aiurea, în drumul spre casă, am pierdut carnetul de deputat, permisul C.F.R. și o mie de lei“.

Aceste obiecte personale, mai puțin banii, pot fi văzute azi în muzeul memorial din satul Didești, județul Teleorman. Alături de carnetul de deputat și de permisul C.F.R., veșmintele preoțești, biblia tradusă, cărțile publicate din timpul vieții și cele postum, tablouri reprezentându-l pe Galaction sunt prezente în cele două camere ale muzeului. Obiectele au fost lăsate pentru memoria posterității de către fiica lui, Elena Galaction-Săndulescu. ■

La bătrânețe

Abonamentul C.F.R. ...

tinerețea glasului (la un moșneag de 70 de ani) fac mai multă ciudată impresie decât ideile democratice pe care le propovăduiesc“.

Puține sunt relatările, în jurnal, cu privire la activitatea de deputat. Sunt consemnări laconice și printre rânduri realizăm luarea lui de poziție. De la pasivismul văzut în expresiile: „am stat și eu în banca mea – e adevărat, în banca întâia – și am ascultat atent, surâzător, uneori mișcat și aprobator pe oratorii care s-au perindat la tribună“, la atitudinea ușor rezervată: „de obicei și într-o măsură discretă, mă asociez și eu cu aprobările și aplauzele colegilor deputați“, până la a ajunge să fugă, la propriu, din plenul Adunării, spunând că „de data aceasta [...] nu mai puteam să-l înghit“. Era vorba de votarea legii privind pedeapsa cu moartea văzută și de autor ca necesară pentru ca republica populară să-și apere instituțiile și ființa.

În ritmul accelerat al schimbărilor din țară Gala Galaction vede cum „... totul ne vine dinafară... Este revoluția rusescă, este demonul sovietic, care vrea să facă cu noi o faptă de curată magie: să ne toarne

comuniști în doi, trei ani, când 30 de ani n-au fost de-ajuns pentru sovietizarea Rusiei“.

Un moment important a fost votarea primei Constituții comuniste din 1948. Imediat după ședința de deschidere a Marii Adunări Naționale din 6 aprilie 1948 s-a trecut la discutarea proiectului de constituție. Gala Galaction nota entuziasmul și aprobarea generală, lipsind – așa cum se întâmpla în perioada interbelică – dezbaterile, luările de poziție. Concluzia era că „astăzi toate merg devala ca apele unui fluviu ieșit din matcă“. Constituția s-a adoptat la 13 aprilie 1948 în unanimitate, iar guvernul a demisionat și „s-a refăcut într-un sfert de oră“.

Impresiile lăsate de votarea legii naționalizării, din 11 iunie 1948, sunt pline de amă-

răciune. În jurnalul lui Gala Galaction le regăsim sub data de 13 iunie 1948: „Această lege era așteptată, dar, ca în Sfânta Evanghelie, nu se știa ceasul când va veni. În lumea crescendo comunistă care suntem, fenomenul este legitim și cu înțeles. Statul ia totul în mâinile sale, pământ, bunuri, trupuri omenești... Numai sufletele nu poate să le ia [subl. – S.C.P.]. Dacă le mai avem, acestea pot să ne mai rămână“.

Consemnări despre contemporani

Violența manifestată de comuniști în aplicarea decretului 83 (exproprierea și a celor 50 ha lăsate prin legea de reformă agrară din 1945), din noaptea de 2/3 martie 1949, îl va impresiona pe Gala Galaction. El nota: „în aceste zile din urmă, amicii mei comuniști au mai dărfămat încă ceva din clădirea românească. Au azvârlit cu brutalitate, la miezul nopții, din așternuturile lor – cu copii și neveste – pe nenorociții de proprietari cari mai duceau zilele amare pe lângă cioburile nimicitelor lor proprietăți.

...și carnetul de deputat aflate în Muzeul memorial din satul Didești

a lucrării *The Universe around Us* (Universul din jurul nostru; 1929), declara că, având în vedere numărul mare de sisteme planetare din spațiu, trebuie să existe undeva și alte replici ale sistemului nostru solar și ale planetei Pământ.

În 1928 Sir James Jeans s-a retras din postul de profesor universitar la Cambridge, pentru a se dedica cercetării și scrisului. Prima sa soție, Charlotte Tiffany Mitchell, provenea din familia înstărită Tiffany din New York și, în curând, el însuși avea să câștige sume considerabile de pe urma lucrărilor de popularizare a astronomiei, devenită principala sa preocupare. Prima carte de acest fel, *The Universe around Us*, scrisă la cererea editurii Cambridge și care prezenta reflecțiile sale ca matematician asupra problemelor fundamentale ale universului, a avut un uriaș succes.

A fost urmată imediat de altele, foarte apreciate și în S.U.A., unde astronomul menținuse contacte cu colegii americani: G.E. Hale, fondatorul observatorului de la Mount Wilson, și renumitul Edwin Hubble, încă de pe vremea când Jeans era profesor la Princeton University. În 1923 lui Jeans i s-a făcut onoarea de a fi numit cercetător asociat la observatorul mai sus-menționat, statut pe care l-a avut până în 1944. Jeans a contribuit în mare măsură la popularizarea în Marea Britanie a descoperirilor lui Hubble despre nebuloasele extragalactice și expansiunea universului.

Astronomul britanic susține că omul are o poziție insignifiantă în cadrul universului.

Pierre Laplace (1749-1827), matematicianul și astronomul francez contrazis de Jeans

După părerea lui, „realitățile fundamentale ale universului se află în prezent dincolo de competența științei și ar putea rămâne – și probabil sunt pentru eternitate – dincolo de înțelegerea minții umane”. Istoria omenirii este atât de scurtă în comparație cu aceea a universului, încât, în opinia lui Jeans, omenirea pare să fi ieșit de puțin timp din epoca primitivă. În *The Mysterious Universe* (Universul misterios, 1930) el utilizează analogia: „ne aflăm încă întemnițați în peștera noastră, cu

spatele la lumină, și putem vedea numai umbrele de pe perete. În prezent, singura sarcină pe care o are știința este de a studia aceste umbre, de a le clasifica și de a le explica în cel mai simplu mod”.

Optimistul pesimist

În 1929, în *The Universe around Us*, Sir James Jeans a readus în discuție vechile argumente despre moartea prin încălzire a universului. Această ipoteză fusese lansată în 1852 de baronul William Thomson, unul dintre autorii celei de a doua teorii a termodinamicii. Acest om de știință credea în indestructibilitatea energiei (stipulată de prima lege a termodinamicii) și de disiparea energiei în univers (enunțată de a doua lege a termodinamicii). Potrivit teoriei lui W. Thomson, dacă universul durează suficient de mult, treptat, toată energia sa se va distribui în mod uniform pe toată imensitatea lui.

Potrivit celei de a doua legi a termodinamicii, atunci când atomii sunt liberi, ei se amestecă și se împrăștie. Thomson a formulat sintagma „moarte prin încălzire” pentru sfârșitul universului, ceea ce înseamnă, de fapt, încetarea tuturor fenomenelor fizice. Universul își va pierde toată energia, care se va transforma în final în mișcare și, de aici, în căldură. În acest fel se va ajunge la o stare de echilibru, în care în întregul univers se va înregistra aceeași temperatură. Atunci, viața va înceta, iar universul va deveni o întindere nesfârșită de particule nediferențiate.

Astronomul american Edwin Hubble (1889-1953), care a cercetat nebuloasele extragalactice

Chipuri uitate

Sfârșitul lumii nu a avut loc

SIR JAMES H. JEANS ȘI SFÂRȘITUL UNIVERSULUI

Momentul în care viața se va sfârși pe planeta Pământ pare să fi preocupat specia umană încă de la începuturile sale. Oamenii au făcut previziuni sumbre la schimbarea mileniilor, pentru anul 1000 AD, la fel de multe ca la trecerea

în anul 2000. Nici „profeția mayașă”, cum a numit-o presa de la noi și de aiurea, nu s-a adevărat.

Multe dintre descoperirile științei au creat și ele panică. Așa s-a întâmplat și în primele decenii ale secolului al XX-lea, când, grație unui telescop perfecționat, astronomul Edwin Hubble (1889-1953) a identificat niște formațiuni stelare necunoscute până atunci (nebuloasele extragalactice). În anii 1928-1930, s-a descoperit că universul se întindea mult dincolo de Calea Lactee.

Noua imensitate a universului a zdruncinat și mai mult încrederea oamenilor în superioritatea rasei umane și în viitorul speciei. După teoria evoluționistă a lui Charles Darwin, iată că alte descoperiri științifice plasau individul pe o scară inferioară a existenței. Locul omului într-un univers nesfârșit se cerea explicat într-un limbaj accesibil, iar unul dintre oamenii de știință britanici care s-au ocupat cu mare succes de popularizarea astronomiei în primele decenii ale secolului al XX-lea a fost Sir James Hopwood Jeans (1877-1946).

DOINA IONESCU

Și-a început cariera ca profesor de matematică aplicată la Princeton University, în S.U.A., și a continuat-o la Universitatea Cambridge, în Marea Britanie. A fost primul om de știință care a avansat ideea că materia este creată în mod continuu în univers. El a analizat și descompunerea corpurilor cu rotație rapidă sub presiunea forței centrifugale, trăgând concluzia că ipoteza nebulară a lui Laplace, care enunța că planetele și Soarele s-au condensat dintr-un singur nor gazos, nu era valabilă. În locul acestei teorii,

James H. Jeans a propus teoria catastrofică.

Poziția omului... insignifiantă

Sistemul solar – credea el – s-a format în momentul în care o stea s-a apropiat de Soarele nostru, ceea ce a pus în mișcare forme enorme de materie, care proveneau de pe suprafața Soarelui. Aceste brațe lungi sau filamente s-au condensat în final în planetele din sistemul nostru solar. Astronomul britanic a formulat ipoteza potrivit căreia viața a apărut pe Pământ

printr-un simplu accident și, în consecință, este foarte rară, posibil unică în univers.

Cea mai bună lucrare a lui este considerată *Astronomy and Cosmogony* (Astronomia și cosmogonia 1928), care însumează principala sa investigație originală, referitoare la faptul că singura energie din stele este condensarea gravitațională. Pentru serviciile aduse științei, James Jeans a fost înnoțat în 1928.

În cursul carierei sale de publicist, Jeans și-a regândit poziția față de raritatea vieții în univers și, în ediția din 1944

INCIDENT LA REȘEDINȚA AMBASA- DORULUI ROMÂN LA TOKYO

La 1 septembrie 1959 au fost restabilite relațiile diplomatice dintre România și Japonia, întrerupte la 31 octombrie 1944, după ce România se alăturase coaliției antihitleriste. Gheorghe Gheorghiu-Dej, conducătorul României în acel moment, își propusese mai demult ca relațiile diplomatice dintre cele două țări să fie reluate, însă au intervenit sovieticii, care l-au „convins” că „încă nu este momentul”, deși ei o făcuseră din 1956.

După restabilirea relațiilor, România nu avea în Japonia o reprezentanță, interesele sale pe spațiul nipon fiind asigurate prin intermediul oficiului diplomatic de la Jakarta, Indonezia. În 1961, s-a hotărât înființarea unei reprezentanțe diplomatice permanente în Japonia.

VASILE DUMITRU FULGER

Dej a cerut spionajului românesc să se implice în îndeplinirea acestui obiectiv într-un timp cât mai scurt. El aprecia că Japonia poate fi pentru România un partener economic important, în principal pe linia schimburilor comerciale. Conducătorul statului fusese deja informat că mai multe firme japoneze își deschisese reprezentanțe în Germania Federală și erau dispuse să intre în legături de afaceri cu țările europene, inclusiv cu cele socialiste.

După un timp, un ofițer care lucra sub acoperire diplomatică la Ambasada română din Londra a raportat că se află în relații amicale cu un diplomat japonez și că, prin acesta, ar putea să tatoneze autoritățile japoneze. La scurt timp, de la Tokyo, prin Londra, s-a primit un răspuns pozitiv: guvernul japonez era gata să accepte deschiderea de către România a unui oficiu diplomatic în capitala niponă, la nivel delegație. Manifesta și un interes deosebit pentru schimburi comerciale. Mergând pe principiul reciprocității, Ministerul Afacerilor Externe japonez urma să deschidă o legație la București.

Ofițerul de la Londra a fost chemat la București în vederea pregătirii și instruirii

pentru noul post. Urma să devină însărcinatul cu afaceri al României la Tokyo. La scurt timp, și-a început pregătirea pentru Tokyo și un alt ofițer, care avea să îndeplinească funcția de consilier pe probleme politice și să coordoneze activitatea rezidenței din cadrul ambasadei.

In vara anului 1961, pregătirile pentru deschiderea reprezentanței noastre diplomatice la Tokyo au fost accelerate. Aflat în concediu de odihnă pe litoral, la Eforie Nord, Gheorghe Gheorghiu-Dej i-a chemat pe Nicolae Doicaru, care conducea Direcția de Informații Externe (D.I.E.), și pe cei doi subalterni ai acestuia aflați în pregătire pentru Tokyo. La întâlnirea respectivă au participat și Chivu Stoica, și Emil Bodnăraș. Dej și colaboratorii săi au subliniat importanța dezvoltării relațiilor pe toate planurile cu Japonia, cerând să se manifeste maximum de atenție, pentru a se evita orice greșală, mai ales pe linia muncii de informații. În mod expres s-a cerut ca în contactele cu „colegii” sovietici să se evite cu desăvârșire schimbul de date și informații. Dej a precizat cam în următorii termeni condițiile colaborării informative cu sovieticii: „Le dați informații numai în cazul unor situații întru

Iată cum a prevăzut Sir James Jeans sfârșitul universului: „Energia nu poate curge la vale la nesfârșit și, asemenea pendulului unui ceas, ea trebuie să atingă partea de jos la un moment dat. La fel, nici universul nu poate exista la nesfârșit; mai devreme sau mai târziu, va veni timpul când ulti-

mul strop de energie va atinge treapta cea mai de jos pe scara descendentă și, în acest moment, viața activă a universului trebuie să înceteze. Energia se mai află încă acolo, însă și-a pierdut întreaga capacitate de schimbare; ea nu mai poate ține în mișcare universul, după cum apa dintr-un heleșteu nu poate roti o moară de apă. Ceea ce rămâne este un univers mort, deși cald încă. Este ceea ce noi am numit «moarte prin încălzire».

În acest citat există multe similitudini cu ipoteza lui William Thomson, și anume faptul că universul pierde energie prin transformarea energiei sale într-o mișcare mecanică din ce în

ce mai slabă, care, treptat, încetează. Pentru ambii oameni de știință sfârșitul universului este egal cu o stare finală, nesfârșită, de echilibru cald, lipsit de orice formă de viață. Pentru Jeans „viața nu se poate

Astronomul în familie

îndrepta decât către mormânt”.

Cu toate acestea, astronomul britanic a susținut că, deși viitorul universului este sumbru, cel al omenirii trebuie să fie interpretat în mod optimist, deoarece urmează să treacă multe miliarde de ani până la sfârșitul universului și, implicit, al vieții pe pământ, iar prin intermediul astronomiei omul are nenumărate posibilități de a face mari

de responsabilitate, deoarece ne putem face planuri și putem pune bazele unui viitor mai îndelungat decât ne putem imagina”.

Teoria lui Sir James Jeans a fost și este contestată de unii oameni de știință și acceptată ca un scenariu posibil de către alții, aceasta deoarece ea se referă

la un viitor mult prea îndepărtat de momentul prezent, pe care știința nu îl poate descrie încă.

Scenariul științific al lui Sir James Jeans, la fel ca și descoperirea lui Edwin Hubble, că universul se află într-o continuă expansiune, au produs o reacție de puternic pesimism mai ales în țările de origine ale celor doi oameni de știință, Anglia și, respectiv, Statele Unite ale Americii. Creațiile lui Bertrand Russell, T.S. Eliot, James Joyce sau Virginia Woolf reflectă acest curent pesimist al epocii.

Dar Sir James Jeans a continuat să contemple soarta Pământului și a Universului cu op-

timism și cu rezervă față de posibilitățile speciei umane de a descifra prea curând toate tainele universului: „Știința ar trebui să nu mai facă enunțuri categorice: fluviul cunoașterii s-a întors prea des împotriva lui însuși”. ■

„Oare numai atât reprezintă viața? A răsări, aproape din greșeală, într-un univers care nu a fost conceput în mod clar pentru viață și care, după toate aparențele, este fie total indiferent, fie absolut ostil față de ea și în care trebuie să stăm agățați pe un fir de nisip, până când vom îngheța”

Sir James Hopwood Jeans

descoperiri științifice, care ar putea schimba soarta omenirii și a planetei pe care o locuiește: „Principalul mesaj al astronomiei este unul de speranță față de rasa umană și de responsabilitate față de individ, în general,

să lucreze într-un birou ce dădea cu fereastra într-un parc. Era ușor de văzut cum scoate din servietă hârtii și le studiază, notând... Fără îndoială, au considerat cei care îl urmăreau, nu pot fi decât documente de valoare, cu caracter secret sau strict secret. Poate telegrame primite din țară, rapoarte pregătite pentru a fi trimise sau informații ce urmează a fi expediate la București. Telegramele primite sau care urma a fi trimise prin cifru prezentau un interes deosebit. Pe baza lor putea fi descifrat codul folosit în corespondența dintre ambasadă și minister.

Concluzia că vizita nocturnă făcută ambasadorului nostru de la Tokyo a fost „opera” serviciilor secrete nipone a fost întărită de alte câteva elemente. În primul rând, de faptul că deși diplomatul care fusese peste noapte de serviciu la ambasadă anunțase imediat spargerea la poliție, totuși reprezentanții acesteia sosiseră la fața locului foarte târziu, după aproximativ două ore. Alt aspect ciudat: poliștii veniseră fără instrumentarul criminalistic necesar cercetării la fața locului, respectiv pentru a fotografia, măsura, lua amprente lăsate de cei care pătrunseseră în casă.

La insistențele ambasadorului și ale celor care se aflau pe lângă el, poliștii sosiți n-au avut încotro și au început „investigațiile”. Au mai sosit alți doi poliști echipați cu instrumentarul necesar, dar în două-trei minute au spus că nu găsesc niciun fel de urme, ceea ce ducea la concluzia că hoții ar fi purtat mânuși tot timpul cât s-au aflat în casă. Care „hoți”? De unde până unde s-a tras concluzia că intrușii au fost „hoți”? – au întrebat ambasadorul și unul dintre diplomații români sosiți la reședința acestuia. Nu se furase nimic din casă, deși erau destul de multe tentații pentru niște hoți

adevărați. Pe o noptieră, la vedere chiar, se aflau bijuteriile soției, pe o alta ceasul de mână, din aur, al ambasadorului. Se umblase prin dulapuri și sertare, unde se găseau alte achiiziții de valoare ale familiei: inele, brățări, coliere, cupoane de stoffe englezești. Toate erau la locul lor.

Hârtiile de pe biroul ambasadorului fuseseră și ele răscolite, dar nu lipsea nimic. Se scotocise chiar și prin servietă, dar nici de acolo nu dispăruse nimic. Era clar că „hoții” pătrunseseră cu alte gânduri, nicidecum să fure.

Ambasadorul se putea felicita că respectase regulile și că nu luase cu el acasă nicio telegramă sosită din țară, prin care s-ar fi putut decifra cifrul; că niciun document cu caracter secret nu fusese scos din ambasadă. Putea deci să raporteze în țară tot ce se întâmplase fără a i se aduce, după aceea, reproșuri sau poate sancțiuni dintre cele mai dure.

Japonezii și-au încheiat cercetările spunând că este vorba despre niște hoți care n-au vrut să se „înjoasească” doar cu câteva bijuterii de aur. Sperau probabil la ceva mai mult, întrucât, după câte știau ei, corpul diplomatic din Tokyo număra colecționari de stampe, tablouri etc. Banii, aurul și bijuteriile nu-i prea tentează pe hoții de aici, au spus poliștii, care s-au retras, cerându-și scuze pentru cele întâmplate și promițând că vor lua măsuri pentru întărirea pazei atât la reședința excelenței sale, cât și la ambasadă. Unul dintre ei a ținut să-i spună soției ambasadorului că era tare bucuros că ea nu s-a trezit înainte ca „hoții” să fi părăsit locuința. „Altfel, doamnă, am fi fost obligați să cercetăm un dublu asasinat”, a spus el cu un surâs larg. ■

**Radio
România
București fm** [98,3 FM]

totul deosebite: atunci când este vorba de pregătirea unor asasinat, răpiri sau incendieri; și numai dacă informațiile pe care le aveți îi privesc pe ei sau reprezentanțele lor diplomatice, consulare și economice“.

În a doua parte a lunii iulie, însărcinatul cu Afaceri al României a plecat la Tokyo. Ceremonia de prezentare a scrisorilor de acreditare, care, în mod obișnuit, nu dura mai mult de 30 de minute, s-a prelungit vreme de două ore. La prima recepție organizată pentru a marca Ziua Națională a României – aniversată pe atunci la 23 august – au participat sute de invitați, reprezentanți ai Casei Imperiale japoneze (fratele împăratului), ai guvernului (ministrul Afacerilor Externe, ministrul Comerțului și Industrii) și ai corpului diplomatic acreditat la Tokyo.

La 1 iunie 1964, reprezentanța a fost ridicată la rang de ambasadă. În martie 1966 a sosit la post un nou ambasador, Ioan Datcu. De mandatul acestuia se leagă și întâmplarea pe care o voi povesti în continuare.

Relațiile diplomatice dintre cele două țări fuseseră reluate, cele economice se dezvoltau promițător, dar nimeni nu uita că Japonia și România se aflau pe atunci în blocuri militare și politice adverse. Întregul efectiv al românilor aflați la Tokyo era permanent ținut sub supraveghere de serviciile speciale japoneze. Cum ambasadorul se dovedise a fi foarte activ, a beneficiat în mod special de atenția acestora.

Într-o noapte, a primit o vizită neanunțată chiar în dormitor, lucru pe care avea să-l afle abia după ce vizitatorii își luaseră tălpășița. În primul moment, ambasadorului nu i-a venit să creadă ce i se

Ambasadorul Ion Datcu și secretarul general al O.N.U., Kurt Waldheim

spune, deși informația îi venea chiar de la un polițist japonez, chemat urgent la fața locului. În schimb, soția sa, când a auzit că intrușii îi adormiseră buștean cu un spray special și se plimbaseră pe la capetele lor, cercetând apartamentul de la un capăt la altul, a început să plângă, cerând să fie trimisă imediat în țară.

Ce se întâmplase? Șoferul

auzise zgomotul unui geam spart la o fereastră mică de la bucătărie și a văzut spatele unui bărbat sărind afară. Imediat a sunat la ambasadă și l-a alertat pe diplomatul de serviciu, care a sunat la poliție.

Analizele ulterioare au dus la concluzia că elementul care a cântărit cel mai mult în hotărârea japonezilor de a face o percheziție ambasadorului la domiciliu, în miez de noapte, cu el în casă, a fost faptul că l-au văzut de nenumărate ori studiind acolo diverse documente. După sosirea la post, ambasadorul a locuit o perioadă în incinta ambasadei, aflată într-o clădire modestă. După experiența la celelalte posturi pe unde mai fusese, ambasadorul nu se simțea bine în camere mici și nu prea confortabile. El a cerut aprobare să se mute în oraș, cu chirie. I se oferise o clădire respectabilă, cu multe camere mari și luminoase. În noua locuință, ridicată pe un dâmb nu prea înalt, ambasadorul l-a luat cu el și pe

șofer. Acestuia i se repartizase o cămaruță la parter, alături de bucătărie.

Noua locuință ofereea motive de satisfacție nu numai ambasadorului nostru, ci și serviciilor speciale care se ocupau de el. Acestea, fără a lua măsuri speciale sau a depune un efort prea mare, urmăreau cu ușurință tot ce făcea diplomatul. Mai ales că acesta avea obiceiul

Ion Gheorghe Maurer îl primește pe Shojiro Kawashima, trimisul special al prim-ministrului japonez. (10 octombrie 1966; arhiva foto online a comunismului românesc; cota: 643/1966)

scripție aflată sub tabloul său votiv, datată 10 septembrie 1526, este menționat și autorul picturilor, Dobromir, originar din Târgoviște, cel care a zugrăvit și mănăstirile Dealu (1515), Bistrița (1519) și Tismana (1564).

Frescele de la biserica episcopală de la Curtea de Argeș au o istorie interesantă. Între 1875 și 1886 s-au efectuat ample lucrări de restaurare la acest edificiu religios. Lucrările au fost conduse de arhitectul francez André Lecomte du Noüy, care a adus și unele modificări, despre care mai mulți specialiști consideră că au diminuat valoarea istorică a monumentului. În acest context, frescele de secol XVI ale lui Dobromir au fost scoase de pe pereți, câteva fiind duse la Muzeul Național de Antichități din București: inscripția în care este menționat Dobromir, tabloul votiv al lui Neagoe Basarab, cu doamna Despina și cei șase copii, și cel al lui Radu de la Afumați cu soția sa, Ruxanda, frescele reprezentându-i pe Radu Paisie și fiul său, Marcu, Mircea cel Bătrân, Maica Domnului, Iisus Hristos, Ioan Botezătorul, Arhanghelul Mihail, Sf. Nicolae, Sf. Iacov Persul, sfinții militari Dimitrie, Gheorghe, Artemie, Mercurie, Eustație Plachida, Areta, Teodor Tiron, Agapie, Procopie, Lup, Sozont, Mamant, Nestor, Prov, doi sfinți neidentificați, Sf. Ana cu Maica Domnului, Sf. Elisabeta cu Sf. Ioan Botezătorul, prorocul Solomon. După transformarea Secției Ecclziastice a Muzeului de Antichități în Muzeul de Artă Religioasă (1935), frescele au fost transferate în

*Despina Milița,
soția lui Neagoe Basarab...*

sediul acestuia, din Palatul Kretzulescu, iar din 1953 au făcut parte din galeria de artă religioasă veche a Muzeului Național de Artă, înființat în 1950, în clădirea fostului Palat Regal. În prezent, majoritatea frescelor se află la Muzeul Național de Artă, în afară de două, care sunt în patrimoniul Muzeului Național de Istorie a României (celebrul tablou votiv al lui Neagoe Basarab și al familiei sale și portretul domnitorului Radu de la Afumați), de câteva fragmente

*... și fragment de frescă
reprezentând partea superioară
a bisericii mănăstirii
Curtea de Argeș, înainte
de restaurare*

cu îngeri în zbor, ce se găsesc în muzeul mănăstirii Argeșului, și de un fragment ce se presupune că înfățișează chipul cneazului Lazăr, depozitat în palatul episcopiei Râmnicului.

Muzeul Național de Istorie a României a inițiat în perioada 2008-2009 operațiunea de conservare și restaurare a celor două fragmente de pictură murală extrase de la Biserica Episcopală din Curtea de Argeș. Picturile se aflau într-o stare avansată de degradare, prezentând numeroase probleme de conservare datorate tehnicii de execuție mixte „a fresco” (tehnică deosebit de rezistentă în timp, deoarece este efectuată pe o tencuială de var proaspăt în care pigmentul este înglobat prin procesul de carbonatare) și „a secco” (pictura este aplicată pe o tencuială uscată folosind diverși lianți sau emulsii), dar și intervențiilor necorespunzătoare, de întreținere, degradărilor accidentale și unor intervenții de repictare realizate în timp.

Piesa principală a expoziției de la Muzeul Național de Istorie a României îl prezintă pe domnitorul Neagoe Basarab alături de soția sa, Despina Milița (ce se trăgea din dinastia Brancovici, ultima dinastie domnitoare a Serbiei medievale) și cei șase copii ai lor: Ion, Petru, Anghelina, Teodosie, Stana și Ruxanda. Celălalt fragment de frescă îl înfățișează pe domnitorul Radu de la Afumați. ■

Clio anunță

FRESCHELE DE LA CURTEA DE ARGHEȘ LA MUZEUL NATIONAL DE ISTORIE A ROMÂNIEI

Lect. univ. dr. ROMEO GHEORGHÎȚĂ, ALEXANDRA MĂRĂȘOIU

În luna noiembrie a anului trecut, în cadrul programului Exponatul lunii, Muzeul Național de Istorie a României a prezentat Tabloul votiv al lui Neagoe Basarab și al familiei sale de la mănăstirea Curtea de Argeș, recent restaurat. Lucrările de restaurare au fost coordonate de lect.univ.dr. Romeo Gheorghîță, din echipa sa făcând parte restaurator expert Sorina Gheorghîță și studenții: Cristiana Banu, Maria Coltofean, Ana Chiricuță, Violeta Pârvu. Analizele fizico-chimice au fost realizate de cercetător ing. Gheorghe Niculescu și biolog conservator Virginia Diaconescu.

Ctitorie a lui Neagoe Basarab, mănăstirea Curtea de Argeș a fost ridicată între anii 1514-1517, pe locul fostei mitropolii a Țării Românești, pe care domnitorul a mutat-o la Târgoviște.

O legendă a locului ne relatează că Neagoe Basarab, de teamă ca legendarul meșter Manole să nu mai construiască o altă mănăstire la fel de frumoasă, a scos schelele de la construcție, astfel fiind abandonată pe acoperiș cei zece „meșteri mari, calfe și zidari”. Pentru a scăpa din această capcană, și-au construit aripi din șindrile și s-au aruncat de pe acoperișul mănăstirii, sperând să ajungă la sol cu bine, dar au murit cu toții. Pe locul unde s-a prăbușit meșterul Manole a tăsnit un izvor cu apă limpede, care a primit numele de „Fântâna meșterului Manole.”

Din punct de vedere arhitectural, biserica mănăstirii, la

a cărei construcție s-au folosit calcar de la Albești (Câmpulung-Mușcel) și marmură și mozaic aduse de la Istanbul, are un plan în cruce și se remarcă printr-o serie de inovații pentru spațiul românesc: pronaosul este lărgit, creându-se loc suficient pentru mormintele ctitorilor, turla naosului este octogonală la interior (de obicei, la bisericile românești turele erau octogonale la exterior și cilindrice la interior), pronaosul este delimitat de naos nu prin-

Romeo Gheorghîță
în timpul lucrărilor de restaurare

tr-un zid, ci prin patru dintre cele douăsprezece coloane, formând un pătrat, pe care se sprijină turla mare a pronaosului. Deși pictura sa interioară nu fusese încă terminată, sfințirea bisericii mănăstirii, care a primit hramul Adormirea Maicii Domnului și rangul de arhimandrie, a avut loc la 15 august 1517, în cadrul unei slujbe la care au participat, pe lângă domnul țării, mitropolitul Ungrovlahiei, Macarie, și clerul din Muntenia, patriarhul Constantinopolului, Theolipt, mitropoliții de Sereș, Serdica, Midia și Melichin, arhimandriții și egumenii marilor mănăstiri de la Muntele Athos.

De-abia nouă ani mai târziu a fost finalizată zugrăvirea bisericii, de către Radu de la Afumați, ginerele lui Neagoe Basarab (soțul uneia dintre fiicele sale, Ruxanda) și domn al Țării Românești în intervalul 1524-1529. Într-o in-

Vreme de două zile (7 și 8), în luna februarie 1904, mare parte a orașului Baltimore din S.U.A. a fost mistuit de incendiu. A fost nevoie de peste 1.200 de pompieri pentru a-l lichida

1903. Recrutare pentru trupele gurkha, în India

ALBUM ISTORIC

*Plânzele acestui număr cuprind imagini ale unor evenimente, mai mari sau mai mici, care s-au petrecut în luna februarie, în ani diverși.
La 4 februarie 1901, regina Victoria a Marii Britanii
era condusă pe ultimul drum*

*Soldați din Regimentul Regal de Pușcași Münster în apărarea unei poziții,
în vreme ce în spate medicii acordă primele îngrijiri celor răniți,
16 februarie 1901, războiul anglo-bur*

Accident cu un taxi pe străzile Londrei și nelipsiții curioși (1930)

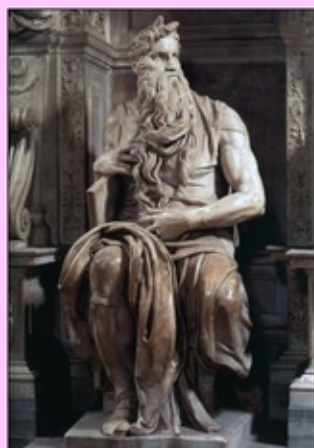
1942. Evrei obligați să treacă peste o pasarelă ca să poată ajunge dintr-o parte în alta a ghetoului din Lodz

Polițiști dezarmați, arestați și escortați de civili și soldați la Petrograd (1917)

13 februarie 1929: Charles King, Anita Page, Bessie Love și Earl Burnett, împreună cu orchestra acestuia pozează alături de o replică gigant a unui disc, cu ocazia lansării primului film muzical produs de studiourile Metro-Goldwyn-Mayer: The Broadway Melody

Moise (în viziunea lui Michelangelo) îi cerea lui Israel să-i trateze bine pe străini, „căci și Israel a fost străin în Egipt“

Diogene Cinicul, din Sinope, elevul creatorului școlii cinice, atenianul Aristene, era un marginal prin hotărâre proprie și vocație. Aceasta nu a făcut decât să crească reputația sa. Alexandru cel Mare a căutat, ni se relatează, a-l întâlni și a avea cu el o comunicare. Diogene l-a respins fără nicio

grijă pentru politețe sau protocol, iar inegalabilul rege nu și-a permis vreo reacție adversivă. Un alt prototip al marginalului, decis și incorigibil, este poetul cel mai original, creativ și provocator al începutului Renașterii în Franța, François Villon. Acesta nu a fost departe de a sfârși prin condamnare la moarte, student fiind la Paris. A trăit asemenea unui brigand. A dispărut dacă nu din existența terestră, cel puțin din cunoașterea istoriografică și biografică, pe când nu avea decât 32 de ani.

Trecerea de la condiția înaltă, într-o societate, la una de marginal – revenind ulterior, oarecum, la prima sa stare – poate avea loc sub forma unei încercări, făcute sub acordul divin, care demonstrează că marginalitatea, în cazul în speță marginalizarea, nu poate să înfrângă o adevărată credință; este ceea ce ni se descrie în *Cartea lui Iov*, a Vechiului Testament.

Marginalii nu lipsesc în țara și în vremea venirii în lume a Mântuitorului. Dimpotrivă, ei abundă. Iisus spune, adresându-se trimișilor lui Ioan Botezătorul: „săracilor li se propovăduiește Evanghelia“. Majoritatea celor prin care, pentru care, Iisus Hristos face minuni, pe care îi salvează de la suferințe, boli, handicap, posesiune diabolică ori condamnări sunt oameni sărmani, marginali. Când este condamnat la moarte El însuși, execuția are loc prin crucificare – umilit fiind atât de soldați, cât și de unii dintre privitori, înainte de drumul Golgotei, dar și în agonia de pe cruce –, întrucât nu era un cetățean roman, caz în care ar fi avut dreptul la decapitare, fiind deci, în termeni

juridici, stupid omenești, ai vremii, un marginal. Asemenea Lui vor fi executați și apostolii, apoi marii martiri creștini, cu excepția lui Pavel, cetățean roman care, atât cât știm, a fost decapitat. Creștinii, în Imperiul Roman, sunt marginalizați pentru faptul de a nu accepta divinitatea împăratului care, în cazurile Iulius Cezar și Octavian Augustus, a fost post-mortem declarată (*Magazin istoric*, nr. 3/2011), ulterior apoteozele având loc încă din timpul vieții cezarilor. Marginalizarea credincioșilor în cazul religiei creștine s-a exprimat, în primele secole după Hristos, foarte frecvent ca martirizare. Cu 1.500 de ani înainte, în Egipt, ulterior în Babilon, evreii, chiar dacă uneori conduc statele, guvernează, precum Iosif, apoi Daniel, în perioadele cele mai lungi sunt marginalizați, adică sunt transformați în sclavi. În Pentateuc, Moise cere adesea ca Israel să trateze bine pe străinii stabiliți alături de populația sa, „căci și Israel a fost străin în Egipt“.

Marginalitatea este o problemă de instinct tribal. Ea rezultă din aroganța celui care dispune de putere și care își subordonează pe cel mai slab, mai puțin avut ori de-a dreptul sărac, pe cel bolnav, suferind mintal etc. Sau, prin puterea sa, își satisface un complex psihic folosind umilirea celui alt, a aproapelui său, care este lipsit de o capacitate de reacție puternică și demnă. Omul începuturilor speciei este singura ființă care adoptă ca sursă de existență, sub raportul nutriției, canibalismul. Ulterior acesta se dovedește prea costisitor pentru societatea umană și se renunță la el. În fapt agresivitatea reciprocă a oamenilor adoptă alte forme. Celebrul psihiatru și psihanalist american de

Diogene (pe treptele Academiei din Atena, pictura lui Rafael) se plasase cu bună știință în afara societății

Atitudine diferită față de marginali:
dispreț și respingere față de cerșetori...

MARGINALII O ISTORIE FĂRĂ SFÂRȘIT

Cea mai semnificativă întrebare despre absolut orice societate omenească, evoluând în timpul istoric, mai îndepărtat sau mai recent, ori în contemporaneitate, în actualitatea pură, este aceea a marginalității pe care o generează, a excluziunii umane produse în cadrul ei. Cine sunt marginalii unui grup uman, ai unei societăți mai restrânse ori mai extinse, ai unei națiuni, ai unui popor, ai unei asocieri de state?

... sau crearea unui loc unde
copiii fără părinți li se oferă refugiu

CAIUS TRAIAN DRAGOMIR

Cum putem afla mai ușor cine sunt oamenii ce aparțin unei colectivități, unei comunități, decât aflând care sunt celelalte ființe omenești, neglijate de comunitate, situate într-o poziție de inferioritate, condamnate la incapacitate de a decide asupra destinului comun, asupra hotărârilor privind pe toți membrii societății, ori cum societatea îi așază pe cei defavorizați – pe marginali – în condiția de a nu putea uza de drepturile pe care, totuși, formal, le au? Ni s-a spus: „iubește pe aproapele tău ca pe tine însuși” și s-a adăugat: „iubește și pe dușmanul tău, căci pe prieteni oricine îi iubește”. Îndemnurile și poruncile evanghelice au deschis lumii un orizont nou și, totuși, precum „niciun om nu este cu adevărat drept, niciunul măcar”, nicio societate omenească nu atinge perfecțiunea relațiilor interumane de natură să nu lase, la periferia ei, un număr,

niciodată neglijabil, adesea nemăsurat, oameni pe care nimic nu ar fi trebuit să îi conducă înspre o astfel de condiție.

Marginalitatea nu este totdeauna un rău, o degradare, un blestem, o formă a compromiterii. Mai curând, constituie o condamnare, un motiv sigur de condamnare, pentru ocupanții pozițiilor centrale în societatea din care ea derivă, la care se raportează, căreia îi este conexasă. Liber aleasă uneori, foarte demnă câteodată, marginalitatea nu se suportă ușor și asumarea acestei stări implică, atunci când lucrul se produce în condițiile unei alese distincții, un adevărat eroism. Regula este însă că marginalitatea se însoțește de umilință, frustrări, suferințe. Desigur, dacă acestea sunt însă depășite, meritul unei personalități provenind din aceasta este cu atât mai mare.

... și abia mai târziu
s-au creat locuri speciale
(ospicii)
pentru astfel de marginali

care părea aproape fără sfârșit a fost sclavagismul, dispărut din Occident; dar și din România, prin dezrobirea populației române, abia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Formele cele mai severe, mai tragice de marginalizare au fost determinate de rasism, iar caracterul absurd a marcat îndelung con-

damnarea variantelor sexuale de comportament. Ceea ce însă parcurge întreaga istorie este marginalizarea celor străini – uneori slab exprimată și totuși rareori absentă –, indiferent de tipul de condiție a celor străini și, poate chiar mai mult decât aceasta, marginalizarea celor săraci, a celor lipsiți de o consistentă capacitate materială de existență. În egală măsură este în joc, de data aceasta nu doar în plan individual uman, ci și la nivelul națiunilor și statelor, marginalizarea pentru marginalizare, spre a avea marginali, și stabilirea identității acestora după criteriul capacității minime de reacție la discriminare sau după acela al unei avansate convingeri false, a unor prejudecăți adânc înrădăcinate în grupuri mari de subiecți.

Nu rareori, chiar aproape ca regulă, în viața indivizilor sau a grupurilor umane mari sau mici, condiția de străin și sărăcia se asociază. Uneori însă, cel care se simte străin încearcă să compenseze această cauză a marginalizării sale tocmai prin avere, pe care va căuta să o dobândească, cel puțin în unele cazuri, prin orice mijloace. Asocierea strânsă, corectă sau vinovată, a celor afectați de respingere într-o societate dominantă este frecventă și poate genera atât succes social acceptabil, cât și o primejdie generală majoră pentru un stat, un popor sau o civilizație. În jurul unor grupuri marginalizate, ca răspuns la aroganța majoritarilor (sau când majoritarii ajung să fie marginalizați), prin reacție la

aroganța dominatoare, se constituie nu rareori formațiuni de lobby deosebit de eficiente. Raportul marginalitate – centralitate socială (centralitatea ca termen este introdus aici din nevoia unei perechi de concepte antinomice) este fluent și poate bascula ușor între contrarii.

Neîndoiește subiectul nu poate fi epuizat în cadrul unei abordări precum cea de față. Un lucru trebuie însă notat: consecutiv Iluminismului, apoi, îndeosebi, prin dezvoltarea politicii și dreptului rezultate din Iluminism, odată prin formarea statului american independent, fie el încă și sclavagist, și mai ales odată cu Marea Revoluție Franceză, la rândul ei aceasta continuată cu războaiele și cuceririle napoleoniene, fundamentată totuși moral pe seama *Declarației drepturilor omului și cetățeanului* și prin întreaga dezvoltare a conștiinței de sine a ființei umane, aparent fenomenul marginalizării și, consecutiv, al marginalității persoanelor și societăților umane sunt anulate. Libertatea, egalitatea și fraternitatea oamenilor sunt instituite și umilirea omului prin exclusie dintr-o societate dominatoare și elitistă nu mai poate avea loc, aceasta devenind cu totul altceva, respectiv o societate democratică. Dacă până în secolul al XVIII-lea marginalitatea unei părți a societății era un fapt acceptat și chiar de la sine înțeles, odată cu Era Revoluțiilor ea se restrânge, inițial la sclavi și femei, iar apoi marginalitatea

Locuitorii Samariei, capitala regatului Israel,
sunt înștiințați de patru leproși că sirienii care îi asediau
s-au speriat și au fugit în grabă

Iisus, nefiind cetățean roman, deci fiind un marginal, n-a avut dreptul la tăierea capului și a fost răstignit

soane precum vrăjitoarele, nebunii sau, în doctrinele antisemite, evreii. În cazul manifestării homofobice, multă vreme dominantă, s-au adăugat, în societățile represive, acestor tipuri umane și homosexualii. Roland Jaccard, în una dintre lucrările sale de psihiatrie culturală, arată cum diferitele forme ale marginalizării nu sunt altceva decât dereglări ale concepției despre om și ale comportamentului interuman, induse cultural. Filosoful francez Michel Foucault relatează că, până în mijlocul secolului al XVII-lea, în Europa Occidentală se acordă nebuniei o anumită considerație, publicându-se și circulând relativ larg volume aparținând unor autori patent psihotici, între care o reputație specială dobandește un anume Bernard Bluet d'Arbères (1566-1606).

Lucrările lui Foucault, în mod special *Istoria nebuniei în perioada clasică*, explică scopul marginalizării unei categorii umane: producerea spaimii, opresiunea, aflarea unui țap ispășitor. Din secolul al XVI-lea lepra devine tot mai rară în Europa și, consecutiv, leprozeriile își reduc dimensiunile și numărul. Marginalii epocii medievale și ai începutului Renașterii fuseseră în primul rând leproși. Din secolul al XVII-lea, care precede Iluminismul, presiunea psihologică și socială asupra omului este transferată psihozei, nebuniei. Rațiunii trebuie să i se opună absența rațiunii, dispariția ei, alterarea acesteia. Eugen Bleuler, psihiatrul elvețian care a descris și denumit schizofrenia, afirmase deja că această maladie principală, sub raportul gravității, a psihicului, nu constă într-un defect al inteligenței cognitive, ci într-o

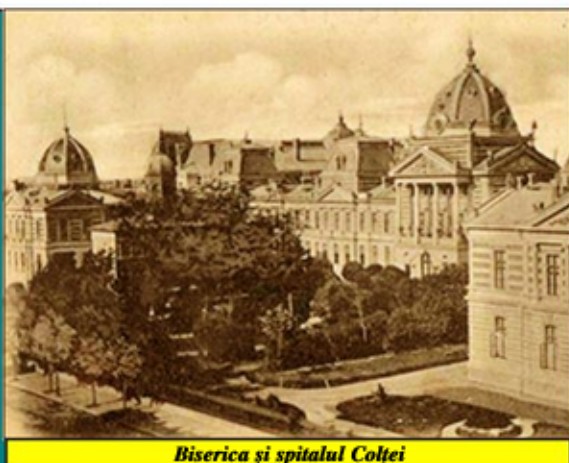
demență afectivă. Între marginali se remarcă faptul că societățile dominante au impus în primul rând pe străini, străini sub raport etnic și rasial, ușor de recunoscut cu deosebire prin limbă; pe cei diferiți, în primul rând religioși și cultural. Apoi au fost considerate marginale categorii umane marcate de boli, de afecțiuni de natură să inducă spaima prin contagiune sau starea care anihilează elementul definitoriu, esențial uman, gândirea integrată, adecvată comunicării cu alții și cu sine, deci nebunia. Marginalizarea are astfel rolul de a permite dominarea omului în general prin acțiunea unui grup care marginalizează, generând astfel frica, o angoasă pe cât de imprevizibilă, pe cât de dificil de explicat. Este interesant de observat că lepra devenea o afecțiune gravă nu doar prin suferința somatică pe care o producea – era insuportabilă mai ales întrucât inducea izolarea de umanitate înspre și într-o comunitate blestemată, de condamnați la ieșirea din spațiul propriu-zis uman. Important nu era atât că o persoană putea să contracteze sau nu boala, ci faptul că omul putea fi exclus iremediabil dintre semenii. O astfel de senzație, a posibilității ca omul să fie tratat inuman, s-a mai regăsit nu doar în afecțiunea psihică, ci și în discriminarea sexuală, în tratarea penală a unor comportamente diferite de cele declarate, hotărâte a reprezenta regula acceptabilă și, în sfârșit, prin antisemitism și segregarea unei părți a populației în ghetouri.

Istoria marginalității sociale și a marginalizării este aproape infinită. Nu trebuie uitat că forma cea mai aberantă a unei umiliri a omului

Lobotomia era în Evul Mediu un remediu curent pentru cei cu tulburări mintale...

În numărul 11/2003, doamna Ligia Livadă-Cadeschi a prezentat câteva dintre consecințele în plan social ale sărăciei în Țările Române, din veacurile XVII-XVIII. Într-un alt număr, Magazin istoric, nr. 11/2008, a evocat

Biserica și spitalul Colței

unele măsuri luate de autorități, în aceeași perioadă, privind o altă categorie de defavorizați, cerșetorii. Iată acum câteva dintre măsurile luate de autoritățile vremii pentru cei defavorizați de soartă.

SPITALE PENTRU SĂRACI ȘI INFIRMI

LIGIA LIVADĂ-CADESCHI

Pentru cei nevoiași – orfanii, slujbașii scăpătați, bătrânii sau bolnavii, văduvele, fetele fără zestre – se încerca aflarea și a altor forme de ajutorare. Un document din 1793 consemna: „Cerșetorii fără sfială umblă și cer și de nu ia [sic!] de la unul ia de la altul și nu moare [sic!] de foame și unii dintr-înșii ce au năravuri rele mai de folos iaste când nu-i miluiește cinevaș, iar aceia fiind obraze de cinste și femei și fete mari și cu alte întâmplătoare pricini care nu pot umbla să ceară de față și pentru unii ca aceștia și alții ce au căzut din întâmplarea vremii în năpraznicie și în robie și în stingere desăvârșit din starea cea dintâi, însuși iaste mai primit milostenia“. Statul trebuia să le poarte de grijă acestor defavorizați, ca să nu ajungă cerșetori.

Între măsurile de asistență socială de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui următor, merită amintite și preocupările privind sănătatea publică.

„La casa unde zae calicii...“

La începutul timpurilor moderne, în aproape toate țările europene, poliția sanitară și asigurarea îngrijirii gratuite a populației sărmene (doctorul orașului sau al săracilor) sunt prezente. Specifică pentru Țările Române este originea domnească (de stat, deci) a majorității covârșitoare a acestor inițiative.

O foarte mică parte dintre săracii străzii ajunge beneficiară a unor instituții specializate.

Primele, în ordine cronologică, sunt spitalele pentru bolnavii săraci. Denumirea de spital nu trebuie să ne înșele, la vremea respectivă ele fiind, de fapt, aziluri pentru infirmii săraci și lipsiți de orice sprijin familial. Spitalul apare în spațiul extracarpatic cel mai devreme în prima jumătate a secolului al XVII-lea; până târziu, la începutul epocii moderne, el va fi perceput de o manieră negativă și destinat numai celui aflat în afara comunității tradiționale, familia.

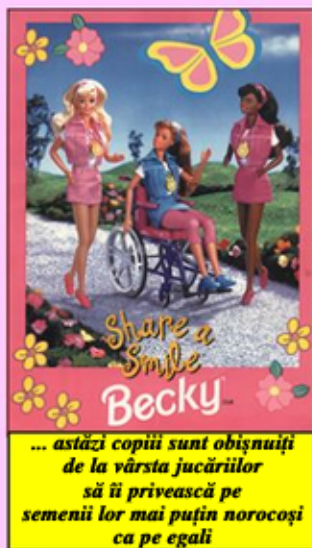
Obligația familiilor de a se îngriji de membrii ei bolnavi e codificată și în scris în *Cartea românească de învățătură* și în *Îndreptarea legii* (Magazin istoric, nr. 5/1984; 6/1986). Ambele legiuri prevăd decăderea

acestora este și ea suprimată, *de jure* nemai-existând oficial sclavi, iar femeile dobândind egalitatea deplină, tot la nivel oficial, cel puțin cu bărbații. Evident, fenomenul marginalizării este întrucâtva restrâns, dacă nu se ține cont de dictaturile personale de ideologie rasistă sau de clasă; el ia însă un caracter pervers, ocult și, totodată, într-un anumit sens, demonstrativ.

Populația romă tinde să fie marginalizată însă în aproape întreaga sa arie de răspândire. S-ar părea că ea contribuie, întrucâtva, la întreținerea fenomenului (de exemplu, prin cersit). În realitate, lucrurile stau invers. Minoritarii – subliniez expres această idee – exprimă într-o variantă amplificată comportamentul specific majoritarilor. În al doilea rând, dar ca fapt mult mai important, ceea ce face să dispară marginalizarea nu sunt legile și principiile afirmate, ci respectul acordat ființei umane, tuturor persoanelor, tuturor formelor de identitate umană, tuturor civilizațiilor. Populația romă se află de un mileniu în Europa. Un mileniu în care disprețul ce i-a fost arătat a prevalat cu mult asupra respectului care îi era datorat, precum oricărei comunități de ființe omenești. Cunoștințele concrete pe care le am în această privință mă conving în chip decisiv că populația romă parțial integrată cultural în diferitele civilizații pe care le frecventează, păstrându-și parțial identitatea specifică, va fi următoarea surpriză fericită a Europei, pe măsură ce respectul la care are dreptul nu îi va mai fi rușinos limitat, pretextându-se aspecte ale vieții romilor pe care Europa le-a indus acestora timp de un întreg mileniu.

Marginalitatea sărăciei se constituie în scuză pentru abuzul practicat de capital asu-

pra firescului drept de proprietate. Marile capitaluri ale epocii de succes a Occidentului au fost create prin progresul inventiv. Daimler, Siemens, Krupp, Edison, Tesla, Westinghouse, Bell, Pirelli, Marconi au inventat și au fost beneficiarii, sub raport financiar, ai utilizării în lumea

întreagă a invențiilor prin care au schimbat orizontul uman. În a doua jumătate a secolului al XX-lea singurii care au făcut mari averi oferind omenirii valoarea unei anumite creații de întrebuințare curentă sunt Bill Gates și, într-un alt sens, Berlusconi. În rest, toate capitalurile acumulate sunt pur speculative. Acestea au crescut – tragic, s-ar putea spune, pentru destinul omenirii – de la nivelul de loc modest de câteva miliarde de dolari, la cifre halucinante de multe zeci de miliarde acum. Acumulările speculative, permise încă din Antichitatea îndepărtată (începutul mileniului I î.H.) erau atent controlate și limitate în Egiptul faraonic, prin Codul lui Bochoris (faraon la mijlocul secolului al IX-lea î.H.). Toată legislația lumii a încercat să facă din profit un rezultat al creației pentru binele general, chiar dacă munca în sine nu a fost niciodată răsplătită integral. Acum el este produsul exclusiv al frustrării, chiar dacă aceasta ia mai curând aspectul consumismului.

De ce tind să fie marginalizate, în ansamblu, țări precum România, în structuri internaționale de state sau în alianțe? Știu bine că românii în lumea occidentală sunt rareori marginalizați dacă nu fac acest lucru ei înșiși. Atunci? Într-o lume încă eronat structurată, în care iluzoria putere a unora există numai în măsura în care se susține pe modestia altora, prezența „oii negre” este o necesitate a autorității. Tehnica prin care se evită a fi făcut să apară drept o oaie neagră este una pretențioasă, bine cunoscută de multe state, inclusiv de țările ce nu sunt geografic aproape, dar este practic ignorată de români. ■

În vreme ce naștii îi strângeau în lagăre de concentrare pe cei cu dizabilități...

tarului și dregătorilor Agiei să supravegheze, prin vătășii (slujbași de rang inferior) mahalalelor, starea sănătății populației; mitropolitul era îndemnat să poruncească preoților din târg și din mahalale să raporteze săptămânal starea sănătății populației și, eventual, cauzele morții locuitorilor.

Atunci sunt atestați și medicii publici. În 1778 Constantin Dimitrie Moruzi, domnul Moldovei, hotăra veniturile și chipul alegerii doctorului de obște din Iași. La 1785 Constantin Caracaș era orânduit „dohtor al politiei” (al orașului) București, cu plata de la Cutia Milei (un fond domnesc pentru ajutoare sociale). În 1793 atribuțiile sale aveau să fie mai clar definite de către domnie: „Cu socoteala de obște s-au găsit trebuincios și cu cale a să orândui dohtor al epitropiei, pentru căutatul obrazelor celor scăpătate și alți săraci de obște, unde va fi trimis de către epitropie, cu leafă orânduită pe lună din veniturile Cutiei”.

În 1816 numărul doctorilor săracilor ajunsese la opt (plus un gherah, chirurg), ei fiind „datori a căta la boale pe cei săraci și scăpătați fără nicio plată”. Doctorii erau îndrumați către bolnavii săraci de Casa de Priveghere (care asigura ordinea orășenească) pe baza rapoartelor întocmite de vătășii mahalalelor.

Starea de lipsire

Primul act legislativ care va încerca să organizeze de manieră unitară și pe baze legale asistența acordată săracilor, precum și normele de păzire a sănătății publice, va fi Regulamentul Organic (1831-1832). Spitalele, școlile publice și „casele făcătoare de bine și de folos obștesc” cădeau, conform Regulamentului Valahiei, în sarcina ministrului Trebilor din Lăuntru, dar încă din 1831 ele au fost transferate Logofetei Trebilor Bisericești.

În Moldova, erau opt „case de faceri de bine sau

de folosință obștească”: Casa Milelor, a copiilor aflați, a spitalului Sfântului Spiridon, a doctorilor, a școlilor publice de la Trei Ierarhi și a seminarului de la Socola, a apelor și a podurilor. Ele erau puse sub supravegherea unui Comitet Central, alcătuit din epitropiile deja în ființă, ce vor continua să administreze fiecare casă deosebit, dar în acord cu toate celelalte.

Bugetele caselor erau supuse aprobării Obșteștii Obicinuitei Adunări, iar veniturile acestora proveneau din administrarea (scoasă la licitație) a averilor lor nemișcătoare și din banii de la bugetul statului. Casa Milelor era destinată ajutorului familiilor scăpătate. Pensiile (sau milele, legea folosește ambii termeni) aveau valori cuprinse între 15 și 40 de lei lunar și se acordau „după starea trebuințelor jăluitoare, luând însă în băgare de seamă starea ce au putut avea în soțietate mai înainte”. Venitul Casei era hotărât la 100.000 lei pe an. Obținerea unei mile era condiționată de producerea unei dovezi despre „starea de lipsire” a solicitantului, eliberată de preotul paroh și semnată de unul dintre enoriașii mai însemnați.

Orice schimbare a stării materiale sau civile (căsătoria, în cazul fetelor sau văduvelor) atrăgea pierderea milei respective. Veniturile Casei Milelor erau considerate cheltuieli ale statului și înscrise ca atare în bugetul acestuia, capitolul respectiv de 100.000 lei anual prevăzând „agiutorul familiilor sărace, a [l] cerșătorilor și neputincioșilor ce nu să vor mai îngădui pe uliță”. Aceleași cheltuieli sociale apar și în bugetul Țării Românești: seminarile din București și Craiova, școlile publice din București și din celelalte orașe, pensii pentru văduvele ale căror bărbați avuseseră un rang oarecare sau pentru „văduve și alte obraze”,

cum se obișnuise și în trecut, *mili* ce se împart la săraci în zilele mari ale anului, după un obicei întotdeauna păzit, „cheltuiala tuturor cerșătorilor carii să vor așa-za la un loc” ș.a.

Ediția din 1847 a Regula-

Spitalul și Biserica Sf. Spiridon, din Iași

părintelui din drepturile părintești dacă-și va trimite fiul bolnav la spital, „la casa unde zac calicii și oamenii bolnavi”. Dacă fiul își dă tatăl la spital, va fi pedepsit ca un „ucigătoriu ce face ucidere grabnică”. Spitalul e locul marilor mutilați lipsiți de familie, iar mai târziu al contagioșilor unde, de regulă, se stă până la sfârșitul vieții sau se moare lipsit de mângâierea familiei.

Primul spital din Țările Române datează din 1619-1620. El a fost fondat la Suceava de mitropolitul Anastasie Crimca. Cele mai semnificative așezăminte de acest fel aparțin însă secolului al XVIII-lea: 1695-1714 (cu aproximație), Colțea din București, ctitorie a spătarului Mihail Cantacuzino; 1735, Pantelimon (Grigore al II-lea Ghica); 1757, Sf. Spiridon din Iași (Constantin Mihai Racoviță); 1814-1815, Filantropia, din București, spitalul bolnavilor săraci, construit prin subscripție publică. Cu excepția Filantropiei (*Magazin istoric*, nr. 2/2012), care se apropie cel mai mult de ceea ce numim azi spital, celelalte trei așezăminte au o serie de caracteristici comune.

În primul rând, sunt mari complexe monastice, în care asistarea săracului își păstrează valoarea spirituală de formă a devoțiunii, alături de post, de înfrânare și de rugăciune. Pe lângă adăpostirea și hrănirea bolnavilor săraci, Colțea, Pantelimonul și Spiridonul întrețineau mici școli pentru copiii săraci, dădeau pomeni unor indivizi scăpați din boierimea mică și mijlocie sau chiar unor urmași săraci ai ctitorilor, ajutau în fiecare an un anumit număr de fete sărace să se mărite, contribuiau la răscumpărarea prizonierilor sau plăteau taxa de hi-

Anastasie Crimca

rotonisire a câtorva preoți nevoiași.

În spitale, preocuparea principală era păstrarea igienei bolnavilor (evident, în limitele impuse de posibilitățile timpului) și izolarea acestora, dacă exista riscul ca ei să fie contagioși. Dincolo de bunele intenții laudabile, clamate de hrisoavele tuturor acestor așezăminte, realitatea lor rămânea modestă. La 1698, erau doar 24 de paturi în spitale, la 1750 – 36, în 1796 – 60, iar la 1832 – 91.

În afara acestor așezăminte, a căror tradiție s-a păstrat până în zilele noastre, săracii bolnavi sau infirmi mai puteau fi găzduiți în altele mai mici, apărute ca urmare a inițiativei caritabile a unor suflete pioase.

Amintim spitalul fondat în Craiova de biv vel paharnicul Constantin Obedeianu, cel înființat prin diata păhărnicesei Maria Mănăileasca, pe moșia sa din județul Buzău, cel al bolnavilor de la Sf. Vineri, din București, sau mai vechiul spital de pe moșia de la Golești a biv vel vornicului Radu Golescu. Adesea bisericile aveau în preajma lor chilii pentru adăpostirea bolnavilor sau văduvelor sărace.

Atunci când săracii devin beneficiari ai unor astfel de așezăminte caritabile (unele mai mari, altele mai mici, mai mult sau mai puțin organizate, dar toate aflate în legătură cu biserici sau mănăstiri), domnia, prin implicațiile dreptului ctitoricesc românesc, se implică în sistemul asistării acestora.

Tot către sfârșitul veacului al XVIII-lea devin manifeste preocupările domniei față de sănătatea publică. În ultimul deceniu al secolului, Alexandru Constantin Moruzi, domnul Țării Românești, porunca vel spă-

Filantropia

Copil crescut de o bună iubitoare, adolescent și tânăr preocupat și pătruns de formarea sa ca militar și suveran al Spaniei, regele Juan Carlos, care luna trecută a împlinit 75 de ani, își continuă odiseea (Magazin istoric, nr. 1/2013).

JUAN CARLOS AL SPANIEI

Francisco Franco și Juan Carlos de Borbón, în momentul proclamării prințului drept succesor cu titlul de rege (21 iulie 1969)

ANA VĂDEANU

Franco are aproape 70 de ani când îl desemnează succesor pe Juan Carlos. În discursul din 22 iulie în fața Cortesului, el precizează că l-a ales pe Juan Carlos datorită loialității arătate regimului, pregătirii sale militare și calităților personale, recunoscând că Prințul aparține dinastiei care a condus Spania câteva secole.

Cum este de așteptat, Cortesul se supune voinței dictatorului, aprobând desemnarea lui Juan Carlos. În continuare, Franco îl încurajează pe tânăr să călătorească peste hotare, pentru ca străinii să înceapă să-l asocieze cu Spania viitoare.

Deși virtual lipsit de putere, Juan Carlos încearcă să influențeze evenimentele în favoarea sa. Începând din 1936, Franco fusese atât premier, cât și șef al statului. Legea Organică din 1967 permitea numirea unui șef de guvern, altul decât dictatorul. După ce a reușit numirea unui premier, prințul urmărește o deschidere a sistemului franchist, astfel încât tranziția către democrație să fie mai puțin traumatică.

Interimatul, o povară

La sfârșitul lui 1972, Juan Carlos află că Franco are de gând să-i ofere lui Alfonso (vărul

prințului) titlul de Prinț de Bourbon. Hotărât să evite situația, îl înfruntă pe dictator, argumentând că existența a doi prinți de Bourbon ar putea aduce confuzie în rândul opiniei publice și ar lăsa impresia unei competiții între cei doi.

În vara lui 1974, simțindu-se rău din cauza unei umflături la piciorul drept – o flebită –, Franco este internat în spital, nu însă înainte de a da instrucțiuni să se redacteze un decret prin care Juan Carlos urma să-și asume funcția de șef de stat, conform art. 11 din Legea Organică. La început prințul se opune, dar când Franco suferă o recădere majoră, la 19 iulie, Juan Carlos acceptă să devină șef de stat interimar. Pentru Franco urmează un an de suferințe fizice, căci, în afară de flebită, starea sănătății îi este înrăutățită de complicații și un accentuat Parkinson.

Unii dintre miniștri fac tot ce le stă în putință să determine proclamarea lui Juan Carlos, alții pentru a o împiedica.

mentului menține o anumită contribuție a statului la aceste cheltuieli, dar precizează că restul banilor necesari se vor plăti din Casa Centrală a Mitropoliei. Încercarea de a asocia Biserica finanțării operei de binefacere nu fusese străină nici ediției din 1831 a Regulamentului Valahiei, care prevedea că „Mitropolia, episcopiile, toate mănăstirile închinat la cele străine sau neînchinat vor contribui la cheltuielile statului pentru așezări publice și pentru faceri de bine [...] precum se va hotărî” (cu excepția Colței și a Pantelimonului, ale căror venituri fuseseră destinate de ctitori pentru întreținerea respectivelor spitale).

De la Eforie la Minister

Prevederile Regulamentului Organic al Moldovei privind copiii abandonati, spitalul Sfântul Spiridon și școlile publice se referă în principal la modul de organizare a acestor instituții. Important de reținut este faptul că epitropia orfanilor se îngrijea de copii până la vârsta de zece ani, când „vor putea fi în stare de a-și câștiga mijloacele vieții”. După această vârstă, epitropia „se va îngriji a așeza pe fieștecă cu chipul cuviincios feliului său, în casă unde să poată dobândi o stare sigură și spre a putea trăi cu cinste”.

Spitalul Sfântul Spiridon, finanțat din venituri proprii, începe să se apropie, ca

destinație și organizare, de ceea ce va deveni instituția medicală modernă. Învățământul public, supus unor viitoare reglementări speciale, era orientat către întrebuintarea științelor „la măestriile și meseriile cele mai folositoare în țară”.

Cele trei spitale bucureștene (Colța, Pantelimon și Filantropia) erau tutelate din 1832 de Eforia Spitalelor, dar administrate separat, conform actelor lor fondatoare. Ele au funcționat ca atare până în 1847, când Gheorghe Bibescu a pus sub controlul Eforiei toate spitalele din țară, dând acestea o organizare de stat.

Primele legi specifice privind asistența socială și sănătatea publică datează însă abia din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Legea sanitară din 1874 consacră toate principiile stabilite de Regulamentul Organic. Ministerul de Interne continuă să fie autoritatea superioară a întregii organizări sanitare a țării. Legea de reorganizare a comunelor urbane din 1894 fixa obligația comunelor și județelor de a se ocupa de copiii găsiți, de infirmi, de alienați, de a înființa aziluri de noapte și ospătării comunale pentru cei fără lucru.

Organizarea coerentă și științifică a asistenței începe însă din 1920, odată cu crearea Ministerului Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale, care va prelua din 1930 și activitățile legate de asigurarea sănătății publice. ■

RUDELE ROMEI (Biverb: 5, 6)

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluția rebusului DREGĂTORI LA CURȚILE DOMNEȘTI, din nr. 1/2013

V – T – O – ACT – S – PIVNICER – APA – SO –
CAIMACAM – STRIA – RAR – HE – INERT –
SALAS – LEIT – OP – BIR – RC – TRIL – ONU
– AN – S – STOLNIC – ISTI – AGA – CA – SCP –
BARONI – Z – A – AI – DIF – AB – HATMAN
– APROD – RAPI – STRAIE – PARADIS – ESEC –
PISAR – STIRI.

Soluția jocului **La Înalta Poartă**, din nr. 1/2013

PAȘĂ CĂRUNT

(P-AȘA CA-R/UN-T)

pene aceste partide activează legal. În Spania însă, pe de-o parte, militarii se împotrivesc legalizării lor, deoarece, pentru ei, a permite comuniștilor să se plimbe liberi, la lumina zilei, echivalează cu a ceda teren dușmanului învins în Războiul Civil, din 1936; iar pe de altă parte, socialiștii și comuniștii nu au încredere în monarhia lui Juan Carlos și nu vor să o recunoască, deoarece o consideră, cu înverșunare, o continuare a franchismului.

Niciuna dintre probleme nu poate fi abordată fără a reforma mai întâi Constituția franchistă. Este nevoie de o nouă legislație, care să pună la punct dreptul la adunări și demonstrații publice, dar și reformarea Legii Presei, care data din 1966.

Se dă publicității Legea pentru Reforma Politică, ce primește un răspuns amestecat din partea opoziției. În ziua de 14 mai 1977, Don Juan renunță la tron, în favoarea fiului său, Juan Carlos. Astfel, Don Juan îi oferă fiului legitimitatea dinastică ce i-a lipsit până atunci.

... abil rezolvată

O lună mai târziu, se țin primele alegeri democratice de la cele din 1936, cu o participare de 81,2 % din electorat. Se inițiază dezbateri privind adoptarea noii Constituții, pe parcursul cărora Juan Carlos încearcă din răspuțeri să-și îmbunătățească relațiile personale cu liderii importanți ai stângii, încercare destul de dificilă, dar se străduie, în același timp, să unifice și dreapta.

La 31 octombrie 1978, Constituția este adoptată de Cortes. În ea se prevede că forma politică de guvernământ a Spaniei este monarhia parlamentară.

Atât în Spania cât și peste hotare, adoptarea noii Constituții democratice este interpretată ca o victorie personală a lui

Cu prim-ministrul Suarez

Juan Carlos, care a supraviețuit îndeaproape procesul adoptării ei și a intervenit ori de câte ori a fost necesar, fapt pentru care este nominalizat la Premiul Nobel pentru Pace, pentru contribuția sa decisivă la democratizarea Spaniei.

La 10 mai 1979, la deschiderea oficială a lucrărilor noului Cortes, Juan Carlos subliniază în discursul său nevoia de a realiza un echilibru între trecut și viitor.

Partidul Comunist este legalizat fără incidente, mai întâi, pentru că militarilor li se pare așa o enormitate, încât nici nu-și imaginează că se poate întâmpla, apoi, datorită inteligenței cu care prim-ministrul Suarez îndeplinește cu precizie de ceasornic decizia. Anunțul de trecere în legalitate este făcut în timpul scurtei vacanțe de Paști, și anume, sâmbătă 9 aprilie 1977, seara târziu, când cei mai mulți spanioli se bucură de sărbătoarea pascală, faptul fiind cel mai puțin așteptat. Suarez își încurajează miniștrii să-și vadă liniștiți de programul de sărbători, iar pe Juan Carlos și Sofia să facă vizita privată în Franța, pe care și-au anunțat-o. Deși nu le spune, Suarez s-a gândit ca, în cazul în care armata ar pune la cale o lovitură de stat, regele și miniștrii să nu fie surprinși în Capitală. Reuniunea Consiliului Suprem al Armatei, întrunit la 12 aprilie, este deosebit de furtunoasă. Generalii semnează o declarație care condamnă decizia, dar o acceptă drept un fapt consumat.

În vreme ce Juan Carlos încearcă să consolideze noua ordine constituțională instaurată, alții fac tot ce le stă în putință să o distrugă. Au loc atentate, mișcări separatiste, pe baza recente aprobări a statutelor de autonomie, neliniști și frământări în rândurile armatei, între altele și din pricina intenției de demilitarizare a Gărzii Civile, conduse de ofițeri. La sfârșitul lui noiembrie 1980 se află

Locotenent-colonelul Antonio Tejero a năvălit în Cortes împreună cu câteva sute de membri ai Gărzii Civile

La 1 septembrie 1974 Franco îl anunță pe Juan Carlos că s-a decis să reia puterea, chiar de a doua zi. Datorită deteriorării rapide a economiei spaniole, ca urmare a crizei internaționale a petrolului și a conflictului crescând cu Marocul, cu privire la Sahara Spaniolă, prințul răsuflă ușurat, simțindu-se eliberat de povara interimatului.

La 12 octombrie Franco se simte din nou rău, iar după trei zile suferă un atac de cord. În ciuda stării sale de sănătate, insistă să prezideze întâlnirea cabinetului din 17 octombrie, dedicată crizei sahariene. Două zile mai târziu, Franco suferă un al doilea atac de cord. Starea sa se înrăutățește și, la 30 octombrie, după încă o recidivă, Franco însuși cere ca art. 11 din Legea Organică să fie pus în aplicare și Juan Carlos să preia atribuțiile de șef de stat.

În timpul agoniei lui Franco, Juan Carlos este tot mai îngrijorat cu privire la viitorul său. Știe că sunt foarte puțini monarhiști convingși, pe care s-ar fi putut bizui, și că mulți dintre ei l-ar fi preferat pe tatăl său.

În seara de 3 noiembrie 1975 Franco suferă o hemoragie severă. Este operat, dar, la 14 noiembrie, o hemoragie și mai abundentă impune o ultimă operație, în urma căreia nu-și mai revine. Moare la 20 noiembrie 1975.

Comuniștii – o problemă...

În testamentul politic, citit de prim-ministru pe postul național de televiziune, Franco îi ruga pe spanioli să-l înconjoare pe viitorul rege al Spaniei, Don Juan Carlos de Bourbon, cu aceeași afecțiune și loialitate de care s-a bucurat și el și să i se acorde același sprijin și aceeași cooperare pe care le-a primit și el. În mod semnificativ, textul sublinia importanța menți-

22 noiembrie 1975: încoronarea ca rege al Spaniei

militară, jură să „respecte și să îi determine și pe alții să respecte legile fundamentale ale regatului”. În discursul rostit la proclamare, anunță începutul unei „noi epoci în istoria Spaniei”, caracterizată printr-un consens efectiv, bazat pe armonie națională, și se referă la participarea tuturor la luarea deciziilor, exprimându-și intenția de a deveni rege al tuturor spaniolilor.

Urmează ani deosebit de grei pentru tânărul rege. Principalul său scop este „reinstaurarea democrației reale”, termen prin care înțelegea stabilirea unei monarhii parlamentare de factură occidentală. Regele devine tot mai conștient de cererea crescândă pentru o schimbare democratică, emanând de la sectoare largi ale societății spaniole. Pentru aceasta are nevoie de oameni tineri, cu o viziune despre lume care celor mai în vârstă le lipsește. Sub franchism, puterea absolută a fost exercitată de un bătrân. Noul rege este un tânăr care, după spusele sale, are nevoie de confortul fizic de a se înconjura de oameni de vârstă sa.

Primele două guverne nu pot face mare lucru. Sunt probleme în armată, în economie, sunt deținuți politici pentru care se cere punerea în libertate, sunt probleme în Catalonia și în Țara Bascilor, există problema legalizării partidelor – mai ales cel comunist și cel socialist –, poate cea mai dificilă dintre toate pentru Juan Carlos. În toate țările democratice vest-euro-

Sanționarea Constituției, în 1978

Addenda et corrigenda

**PALADA,
NU COANDĂ**

Un culoar din fortăreața Petropavlovsk...

Revista Magazin istoric a publicat în numerele 8, 9/2012, sub semnătura lui Ion Bistreanu, un studiu despre un eveniment rar întâlnit în istoria diplomației moderne – arestarea de către autoritățile bolșevice de la Petrograd a ministrului român, Constantin Diamandi, împreună cu aproape întregul personal al misiunii. Sunt aduse la cunoștința publicului o serie de informații interesante referitoare la reacțiile mediilor diplomatice din capitala Rusiei, dar și din străinătate, precum și dedesubturile care au stat la baza inițiativei liderilor bolșevici.

Investigațiile noastre în arhive au relevat existența și a altor documente și mărturii, care completează dosarul acestui caz special.

Dr. PETRE OTU

În seara zilei de 31 decembrie 1917/13 ianuarie 1918, alături de Diamandi, au fost arestați și închiși în închisoarea Petropavlovsk și alți membri ai misiunii diplomatice românești: Emil de Zarifopol, secretarul ministrului român; maiorul Drăgănescu, locotenentul Ionel Craiu și Johan Madison. Ion Bistreanu scrie că a fost reținut și atașatul militar român din capitala rusă, în persoana lui Constantin Coandă, ceea ce reprezintă o evidentă eroare.

Cel arestat a fost, în realitate, colonelul Dumitru Palada (în unele documente apare forma Dimitrie, dar dosarul personal de la Arhivele Militare Române reține forma Dumitru), care

îndeplinea funcția de atașat militar al României.

După eliberarea din închisoare, Dumitru Palada a făcut parte din personalul diplomatic român expulzat în noaptea de 14/15 ianuarie 1918, în Suedia. A locuit la Stockholm până în luna mai 1919, când a revenit în țară împreună cu misiunea militară română.

Activitatea sa de atașat militar în Rusia într-o perioadă extrem de critică a fost bine apreciată de șefi. Generalul Constantin Cristescu, șef al Marelui Stat Major, în foaia calificativă pentru acea perioadă, nota: „Colonelul Palada Dumitru a fost trimis în cursul campaniei ca atașat militar la Petrograd, unde a desfășurat o mare activitate pentru împlinirea trebuințelor

armatei noastre în timpul refacerii și pentru menținerea bunelor raporturi cu sferile conducătoare militare rusești. Ofițer de artilerie și stat major prea bine pregătit pentru comanda unităților superioare, se clasează prin meritele și serviciile sale între elementele care merită înaintarea excepțională”.

La 29 noiembrie 1919, după revenirea în țară, colonelul Palada s-a adresat în scris Marelui Cartier General, condus de generalul Constantin Prezan, cu propunerea de decorare a colonelului danez P. Cristensen, atașat militar al țării sale la Petrograd. Palada argumenta că ofițerul danez a acordat un larg sprijin diplomaților români în momentul

despre proiectul unei lovituri de stat militare, afirmându-se că ar avea ajutorul regelui. Juan Carlos ia atitudine, spunând cât se poate de clar că el nu va fi de acord cu soluții extra constituționale și declarând că, sub nicio formă, militarii să nu conteze pe sprijinul său, pentru a acoperi acțiunile lor subversive împotriva unui guvern constituțional.

Regele Juan Carlos și ambasadorul român Vasile Sandru, după prezentarea scrisorilor de acreditare

Dejucarea unui complot

Escaladarea violențelor prin care forțele teroriste vor să provoace forțele armate pentru a determina o intervenție militară duc la evenimentele din seara zilei de 23 februarie 1981. Regele este informat că un locotenent-colonel a năvălit în Congres împreună cu câteva sute de membri ai Gărzii Civile, chiar în mijlocul ședinței în care urma să fie validat guvernul Calvo Sotelo. Urmează o noapte cu ore dramatice, în care guvernul este luat prizonier în clădirea Congresului. Juan Carlos mai este informat că un general a decretat starea de urgență în regiunea militară Valencia și că tancurile patrulează pe străzile orașului, iar un număr de unități din Divizia Brunete, aflată sub conducerea unui alt general și staționată lângă Madrid, a început să ocupe puncte-cheie din Capitală, inclusiv sediul TV Național și cele ale unor posturi de radio.

Juan Carlos ia imediat legătura cu ceilalți generali, în dorința de a-și confirma că îi sunt loiali, cei mai mulți afirmând că sunt împotriva loviturii de stat. După multe greutăți, reușește să se adreseze națiunii la postul de televiziune național, pentru a o liniști. Rămasă fără ajutorul celor

doi generali, care nu mai soseau, lovitura locotenent-colonelului eșuează și rebelii sunt aduși în fața justiției.

În martie 1981, Juan Carlos îi convoacă pe membrii Consiliului Suprem al celor trei arme, îndemnându-i să se supună legilor statului, care pot fi modificate „numai prin proceduri legale și niciodată prin forță sau nesupunere”. În iunie, arestarea câ-

torva „ultras” cu legături în rândul forțelor armate duce la anihilarea unui complot care avea ca scop luarea cu asalt a reședinței La Zarzuela și forțarea lui Juan Carlos să abdice. În același an, Cortesurile adoptă o lege ce vine în apărarea Constituției, garantând guvernului noi puteri în lupta împotriva terorismului și a rebelilor.

În octombrie 1982, Partidul Socialist (PSOE) câștigă alegerile cu 48%. Cele patru procente obținute de Partidul Comunist Spaniol pun definitiv capăt carierei politice a lui Santiago Carrillo, liderul formațiunii politice.

Perioada de stabilitate politică inaugurată de alegerile din 1982 pare să fi ajuns la final în 1993, când recesiunea economică și succedarea scandalurilor politice se

combină cu pierderea majorității PSOE în Camera Deputaților. Iar problemele interne continuă an de an. În plan extern, Juan Carlos repurtează un succes deosebit datorită democratizării țării și face ca Spania să aibă un rol tot mai important în plan internațional, merite ce-i sunt recunoscute în 1982, când i se acordă Premiul „Carol cel Mare”, pentru contribuția la democratizarea Spaniei și pentru unitatea Europei. ■

Juan Carlos și regina Sofia salută mulțimea, la nunta fiului Felipe

ale cetății. Apoi, după cum era și datina, el a ridicat în curtea cetății, între zidurile ei înalte, noua biserică a sfinților apostoli Petru și Pavel. Insula Jeni Serai a fost legată de oraș prin podul Tritzky, aruncat peste Neva și care, în istoria Rusiei, poate fi asemănat cu „podul suspinelor” al tăcutei Veneției. De timpuriu citadela a servit ca temniță pentru deținuții politici. Petropavlovskaya Krepost, cum îi zic rușii, nu avea, după opinia lui Diamandi o istorie scrisă, iar o asemenea publicație nici nu putea să apară.

„De la Petru cel Mare la Lenin, în zilele noastre – scria

... și una dintre celule

diplomatul român –, toate glasurile care s-au ridicat contra cârmuitorilor zilei au amuțit acolo încătușate. Abia în scurte intervale, cetatea a fost golită de oaspeți și mulți dintre cei care i-au trecut pragul nu s-au mai întors niciodată. Potrivit legendei populare după care, în clădirile

noi și mândre o tainică chemare cere jertfa unei vieți omenești, cetatea Petru și Pavel a văzut intrarea ca primul osândit, ursita unei soarte blestemată, pe însuși odrasla împăratului ctitor, pe fiul lui Petru: țareviciul Alexei”.

Între tată și fiu au existat nepotriviri de caracter, rivalități generate de vârstă, opțiuni diferite în politică etc. S-a mai adăugat și educația fiului lăsată pe seama unor oameni nepricepuți, care l-au împins de timpuriu spre vicii, astfel că țarul a trăit dezamăgire după dezamăgire. Fiul din prima căsătorie, cu Evdochia Lapușkin (Lopuhina), era de-

Dumitru Palada se născuse la 16 septembrie 1875, la București, ca fiu al lui Stan Palada și al Dobrei. A urmat Școala de ofițeri de Artilerie și Geniu, secția artilerie, în perioada 1895-1897, obținând gradul de sublocotenent la 1 iulie 1897. A urcat în ierarhia militară fiind avansat succesiv locotenent – 28 noiembrie 1900; căpitan – 28 noiembrie 1907; maior – 10 mai 1915; locotenent-colonel – 1 noiembrie 1916; colonel – 1 septembrie 1917; general de brigadă – 28 septembrie 1926. Și-a desăvârșit pregătirea militară la Academia Tehnică de la Charlottenburg (Germania) și Școala Superioară de Război, pe care a absolvit-o în 1909, promoția a 19-a (1907-1909).

A îndeplinit mai multe funcții la trupe sau în comandamentele superioare. În 1913 a participat la campania din sudul Dunării, în cadrul Inspectoratului general al armatei, fiind ofițer de ordonanță al principelui moștenitor Ferdinand, comandantul armatei române. În perioada 1914-1916 a fost șef al Biroului „A” din Marele Stat Major, iar la declanșarea ostilităților a acționat ca șef al biroului operații pentru trupele române al Armatei de Dobrogea. Ulterior, a fost șef de stat major al Comandamentului de etapă al Armatei 1 române. A comandat, cu rezultate foarte bune, câteva luni de zile, în iarna teribilă 1916-1917, Regimentul 55/67, înlocuindu-l la comandă pe Radu R. Rosetti, bolnav de tifos. În martie 1917 a fost numit atașat militar la Petrograd, funcție pe care a exercitat-o până la arestarea misiunii diplomatice române.

Dumitru Palada și-a continuat cariera militară și în perioada dintre cele două războaie mondiale, comandând diverse unități și mari unități. A fost trecut în rezervă pentru limită de vârstă la 29 septembrie 1934 și în retragere la 1 ianuarie 1941.

expulzării, deplasându-se la gara Finlanda, unde le-a asigurat protecție, intervenind la autorități pentru urgentarea plecării. Tot prin intermediul lui Cristensen, diplomații români au putut să țină legătura cu personalul rămas în legăție și cu autoritățile din țară.

In bogata arhivă Diamandi se găsește și o descriere a istoricului închisorii Petropavlovsk aparținând

ministrului român, din păcate neterminată. „Cetatea Petre și Pavel – constata Diamandi –, unde eram acum aduși de bolșevici pentru a fi întemnițați, datează din veacul al XVIII-lea, către anul 1703.” Petru cel Mare, impresionat de blocarea de către suedezi a gurilor Nevei, și-a dat seama că stăpânirea lor de către o armată dușmană constituia o amenințare pentru Petersburg, noua sa capitală. El a hotărât

să ridice în insula de pe Neva, Jeni Serai (Sazai), în limba finlandeză „Insula iepurilor”, pe slabele întărituri de pământ, singura apărare, o adevărată cetate. Cu voința stăruitoare care îl caracteriza, Petru a urmărit personal ridicarea cetății; totodată, pentru a grăbi lucrările, le pune sub supravegherea colaboratorilor săi de seamă – Necekov, Trubețkoi, Solomin –, care au lăsat numele lor diferitelor sectoare

Ofițer de artilerie, Constantin Coandă (4 martie 1857, Craiova - 30 septembrie 1932, București) a participat la Războiul de Independență, iar pentru faptele sale de arme de la Bechet, Calafat și sudul Dunării a fost decorat cu „Virtutea Militară”. Cariera lui militară a fost impresionantă. Începând cu anul 1880 a urmat, în Franța, cursurile Școlii Politehnice din Paris, obținând licența în matematică, și ale Școlii de Artilerie de la Fontainebleau. În acest timp, l-a cunoscut pe doctorul Gustave Ganet, participant la Războiul Crimeii (1853-1856), care întreținea legături cu o serie de personalități românești, între care Al. Odobescu și V. Alecsandri. Cu fiica acestuia s-a și căsătorit, având șapte copii (cinci băieți, între care s-a numărat și celebrul savant Henri Coandă, și două fete). În 1888, maiorul Coandă a fost trimis ca atașat militar la Viena, apoi la Bruxelles, iar din 1892 a devenit aghiotant regal pe lângă principele moștenitor Ferdinand.

În 1902, Coandă a fost avansat la gradul de general de brigadă, îndeplinind, ulterior, funcții de mare răspundere: secretar general al Ministerului de Război, inspector general al Artileriei, comandant

al Cetății București. La Conferința de Pace de la București, din 1913, a fost membru al delegației române.

Generalul Constantin Coandă a fost reprezentantul guvernului român pe lângă Marele Cartier General Rus (STAVKA), dislocat la Moghilev (1916-1917). După preluarea puterii de către bolșevici, misiunea condusă de Coandă a fost transferată la Kiev, unde a funcționat în perioada 29 noiembrie/12 decembrie 1917-27 februarie/12 martie 1918. Mutarea s-a realizat la solicitarea expresă a Franței, care, dorind să păstreze activ Frontul oriental, a preconizat constituirea unei grupări de forțe compuse din prizonieri din armata austro-ungară (cehi, polonezi, sârbi etc.), cazaci, caucazieni etc., care, împreună cu armata ucraineană pe cale de constituire, ar fi continuat lupta împotriva Puterilor Centrale. Planul s-a dovedit iluzoriu, astfel că, în februarie 1918, în contextul încheierii păcii preliminare de la Bufta (20 februarie/5 martie 1918), el a fost abandonat, iar misiunea Coandă a revenit în țară.

După război, generalul Coandă a fost prim-ministru (24 octombrie-29 noiembrie 1918), senator (1919), președinte al Senatului, fiind rănit în atentatul comis de comunistul Max Goldstein la 8 decembrie 1920 (*Magazin istoric*, nr. 6/2004), ministru al Industriei și Comerțului în al treilea mandat al generalului Averescu.

bastionul Trubețkoi, în cancelaria căruia au rămas până către orele două noaptea, „înghețați de frig și morți de somn”. Între timp, a apărut un matelot foarte beat, care a încercat să le ia banii, fiind oprit de șeful său, prilej de a da drumul unei avalanșe de înjurături la adresa românilor.

Într-un târziu, arestații sunt conduși în celula care le era destinată, nr. 59, și a cărei simplă mobilă era constituită dintr-un pat fix și o masă; mai exista un robinet pentru apă și un W.C. „Răsufălăm ușurați, continuă locotenentul Craiu, singuri și începem a râde, însă veselia ne este întreruptă de două solide întorsături de cheie, care ne amintesc de locul unde ne aflăm”. Diamandi s-a culcat în singurul pat existent, care avea o saltea, umplută cu talaș de lemn, fără cearșaf, pernă sau pătură. Deși era foarte frig, într-un târziu cei doi adorm, dar se trezesc nu după multă vreme înghețați. O repriză de gimnastică îi mai înviorează.

In timpul orei de plimbare de a doua zi, ei constată cu uimire, așa cum arată și Ion Bistreanu în articolul său, că unul dintre „colegii” lor este Tereșcenko, fost ministru de Externe în guvernul Kerenski. Acesta, foarte mișcat, le strânge cu căldură mâinele și îi spune lui Diamandi că îi este rușine ca rus și ca fost ministru de Externe să vadă în fortăreață pe reprezentantul unei țări aliate.

La ora 12.00 li se aduce mâncarea mizeră într-o veselă

aproximativă și foarte murdară, iar apoi, după un răstimp de odihnă, sunt scoși, din nou, la plimbare. Se întâlnesc cu atașatul militar Palada, cu maiorul Drăgănescu, cu Zarifopol și ceva mai târziu cu Arion, primul secretar al legațiunii, care se prezentase singur să fie arestat. Își împărtășesc amănuntele arestării, colonelul Palada povestind cum a fost adus cu revolverul la spate.

A treia zi, 2/15 ianuarie 1918, arestații au primit vizita șefului bastionului Trubețkoi cu ordinul semnat de Lenin de a fi puși în libertate. Dar, până atunci au mai avut de trecut un moment de umilință. Lui Constantin Diamandi i s-a cerut să intervină la Iași pentru a determina autoritățile române să elibereze trupele ruse care erau, chipurile, „arestate” pe frontul român. Diamandi a răspuns

ferm că nu acceptă ca punerea în libertate să fie condiționată într-un fel, afirmând, în plus, că refuză să trateze problemele de stat în timp ce era încarcerat, violându-se astfel grav reglementările dreptului internațional.

În cele din urmă, arestații sunt eliberați, procesul verbal fiind semnat de Constantin Diamandi, pe de o parte, și de Kudelko, Titov și Tarughin de cealaltă parte. De remarcat că imediat ce a sosit prima comunicare de punere în libertate și până la plecare, la ora 16.00, ușa nu mai era închisă de către gardian, ci de către diplomații români pentru a nu fi deranjați.

Aruncăm încă o privire, nu fără oarecare sentiment de regret în urmă, și părăsim fortăreața”, își încheie relatarea locotenentul Craiu. ■

Știința în cuvinte potrivite
cu Corina Negrea și Dan Manolache
 luni-vineri de la 13:15

Radio România Cultural
 cultural.srr.ro

parte de a avea voinea și calitățile tatălui, așa că între ei s-a născut o prăpastie. Mulți dintre cei nemulțumiți de reformele, de acțiunile și, de ce nu, de cruzimile țarului, au căutat în vlăstarul împărătesc un sprijin pentru planurile lor. Acest lucru i-a fost fatal, el fiind judecat,

arestat, torturat și ucis în vara anului 1718. Se spune că însuși Petru cel Mare ar fi asistat la torturarea fiului. Tragedia de la „curtea marelui Romanov – conchide Diamandi – întrece prin grozăvia ei pe cele mai impresionante din istorie“.

In această închisoare celebră prin dramele pe care le-a cunoscut a fost închis și personalul legațiunii române din capitala rusă, devenită acum bolșevică. Episodul îl cunoaștem din diferite mărturii ulterioare, dintre care semnalăm și pe cea a locotenentului Ionel Craiu, care l-a însoțit în celulă pe Constantin Diamandi.

„Ora opt seara. Sunt la dl. ministru – se scrie în memoriu – în așteptarea invitațiilor care trebuie să sosească la ora 9.00 pentru a sărbători împreună Anul Nou. Deodată, aud strigăte venind din bucătărie și toți soldații noștri năvălesc în sală, strigând că au venit soldații ruși să ne aresteze. Imediat își fac apariția cincisase soldați ruși, înarmați cu

Vedere aeriană a fortăreței devenite închisoare

arme și carabine. În același timp se sună la ușa principală și de astă dată sunt 50 de soldați, cari îndată umplu toate încăperile, cu căciulile în cap și agitând armele în mod semnificativ. Un tânăr simpatic cere să vorbească cu dl. ministru. Este poftit în birou, însoțit de mine. Cu un ton ridicat și arogant ne spune în rusește: În numele guvernului comisarilor poporului, ministrul român, personalul legațiunii, Misiunea militară și consulul sunt arestați. Dl. ministru îi cere ordinul de arestare, la care junele bolșevic răspunde arătându-i cartea sa de legitimație de comisar, spunând că ordinul de arestare va fi adus de șeful său care, într-adevăr, sosește peste câteva minute și este primit în același birou de către dl. ministru“.

Cu gesturi teatrale, noul sosit citește ordinul de arestare, dar Diamandi răspunde că nu cunoaște limba rusă. Comisarul propune ca interpret pe valetul Madison, dar acesta spune că nu este interpret, ci numai slugă. În

cele din urmă, cu ajutorul unui „tovarăș“ care „maltratează admirabil“ limba franceză, ordinul de arestare este citit. Ministrul Diamandi cere favoarea de a cina cu oaspeții înainte de plecare, dar solicitarea îi este respinsă. „Suntem coborâți pe scări între baionetele

iubiților noștri aliați“. Diplomatul român este urcat într-un automobil, împreună cu un comisar înarmat, și peste câteva minute, poarta fortăreței Petru și Pavel se deschide „greă și masivă, solidă și stăvilă a tuturor speranțelor“.

Cei doi sunt duși în apartamentul ajutorului de comisar al fortăreței, care se pregătea să serbeze revelionul. Acesta, un băiat tânăr și simpatic, cu o barbă blondă și îmbrăcat într-o subă de piele, i-a primit foarte încurcat, într-o cameră rece și vastă prin goliciunea ei. Conversația se desfășoară chinuit într-o limbă rusă aproximativă, oficialul rus dând semne de jenă și părând sătul de bolșevism. După câteva minute a sosit și Johan Madison, care a fost și el arestat, chiar dacă era supus rus, întrucât și-a manifestat prea zgomotos indignarea față de actul arestării.

După o lungă așteptare, „oaspeții“ români au fost conduși, între baionete, spre

obținute în urma cercetărilor efectuate de grupul de lucru pe care îl coordonează la Institutul de Studii Sud-Est Europene al Academiei Române, grup alcătuit din Andrei Pippidi, Andrei Timotin, Daniel Cain, Elena Siupiur, Cătălina Vătășescu și Mihai Țipău. Pentru capitolele *Polonia* și *Rusia* am beneficiat de ajutorul prețios al unor specialiști în istoria și cultura acestor state, din țara noastră și din străinătate: Constantin Rezachevici, Mihai Mitu, Nicolae Mareș, Daniel Suceava, Anca Brătuleanu, Valentina Pelin, Valentina Eșanu și academician Andrei Eșanu, Serghei Frantsouzoff, Constantin Panchenko, Vera Tchentsova etc. Deși nu este o bibliografie în sensul propriu al termenului, lista de sigle și abrevieri plasată la începutul volumului oglindește efortul istoricilor români și străini de a înregistra și descrie documentele, scrierile și piesele artistice păstrate în colecții din afara hotarelor României. Proiectul original al lui Virgil Cândea nu ar fi fost posibil fără competența și dăruirea mai multor generații de cărturari din care au făcut parte Constantin Erbiceanu, Ioan Bogdan, Eudoxiu Hurmuzaki, Nicolae Iorga, Marcu Beza, Andrei Veress, Theodor Bodogae, Emil Turdeanu ș.a.

Cuprinzând 2.496 de note, *Rusia* este cel mai bogat capitol dintre toate cele publicate până acum, cu excepția capitolului *Grecia*, cu 3.410 note (în vol. II). Pe lângă marile colecții de la Sankt-Peterburg și Moscova (Arhiva de Stat a Federației Ruse, Arhiva Rusă de Stat a Actelor Vechi, Galeria de Stat „Tretiakov”, Biblioteca Academiei de Științe a Rusiei, Arhiva Centrală Istorică de Stat din Sankt-Peterburg ș.a.), sunt prezente în volum și fonduri din localități mai îndepărtate de marile centre culturale, dar nu mai puțin importante din perspectiva pieselor care sunt conservate acolo: Irkutsk, Jaroslavl, Kazan, Pușkin, Rostov-pe-Don, Saratov etc. Fără îndoială, există încă piese în statele cuprinse în acest volum, îndeosebi în Rusia, pe care numai cercetările viitoare le vor pune în valoare. Sperăm ca volumul de față să încurajeze eforturile de înregistrare a pieselor românești de patrimoniu de dincolo de granițele țării, pentru mai buna cunoaștere a istoriei românilor în raporturile lor cu alte neamuri. ■

Ioana FEODOROV

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 martie 2013, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista *Magazin istoric*.

– Când a prezentat cancelarul german Helmut Kohl în fața Bundestagului planul de reunificare a Germaniei în zece puncte?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna decembrie 2012 este:

24 de oameni

Premiul de un abonament pe un an la revista *Magazin istoric* a fost câștigat de **domnul Ion Ciortan, din Nehoiu, județul Buzău**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2013.

Adresa noastră: *Magazin istoric*, C.P. 15-702, Of.P. 15, sect. 1, București

VIRGIL CÂNDEA

Eveniment

MĂRTURII ROMÂNEȘTI PESTE HOTARE

CREAȚII ROMÂNEȘTI ȘI IZVOARE DESPRE
ROMÂNI ÎN COLECȚII DIN STRĂINĂTATE

VOLUMUL AL IV-LEA DIN SERIA NOUĂ

La sfârșitul anului 2012 a apărut la Editura „Biblioteca Bucureștilor”, sub egida Institutului de Studii Sud-Est Europene al Academiei Române, volumul IV (P-R) din seria nouă a lucrării lui Virgil Cândea *Mărturii românești peste hotare*. Creații românești și izvoare despre români în colecții din străinătate, ai cărui editori coordonatori sunt Ioana Feodorov și Andrei Timotin. Volumul cuprinde notele inedite, păstrate în arhiva lui Virgil Cândea, privitoare la Polonia, Portugalia și Rusia. Astfel, spre deosebire de materialul publicat în volumele I, II și III ale lucrării, notele cuprinse în volumul IV provin din manuscrisul autorului, alcătuit din fișe, documente, notițe, însemnări ori doar semnalări în cărți, articole și cataloage pe care Virgil Cândea (d. 16 februarie 2007) nu a mai avut răgazul de a le înregistra în formatul lucrării sale, conceput cu rigurozitate științifică.

Valoarea materialului documentar care este pus la dispoziția cercetătorilor și a publicului larg în volumul de față nu mai trebuie demonstrată. Pentru unele creații românești și documente privitoare la români păstrate în străinătate puținele informații cunoscute datează din vremea cercetărilor lui Grigore Tocilescu. Cu toate că în decursul ultimelor decenii istorici români de seamă au cercetat arhivele din Polonia, iar piesele românești din Rusia au fost căutate și inventariate parțial din secolul al XIX-lea și până azi (Ioan Bianu, Ștefan Ciobanu, Ilie Corfus, Gheorghe Duzinchevici, Ludovic

Demény, Vasile Matei, Radu Constantinescu, Constantin Rezachevici ș.a.), niciodată până acum nu au fost reunite într-un singur volum descrierile pieselor cunoscute și referințele lor bibliografice, întemeiate nu numai pe surse românești și străine publicate, ci și pe mărturia celor ce le-au cercetat personal. Având în vedere dificultatea accesului la aceste piese, în special în arhivele din Rusia, orice mărturie asupra lor este prețioasă pentru istoriografia română.

La fondul inițial de fișe, reunite de tatăl meu cu ajutorul mai multor colaboratori, s-au adăugat numeroase informații

mizere, și din rămășițele detașamentelor ucrainene conduse de atamanii Mahno, Zabolotniî ș.a., înfrânate de trupele Armatei Roșii, în cursul anilor 1920-1922, aproape de granițele României și Poloniei.

Grănicerii români aveau ordin să nu-i predea grănicerilor sovietici pe cei ajunși pe teritoriul României. Erau dezarmați și duși sub escortă la Comandamentul Diviziei

În legătură cu primirea pe teritoriul României a refugiaților militari ruși și ucraineni, ministrul Afacerilor Străine Take Ionescu l-a informat pe comisarul poporului pentru Afaceri Străine al Rusiei Sovietice, Gheorghe V. Cicerin, că România nu a încălcat niciodată regulile neutralității, că forțele militare albogardiste care treceau în partea dreaptă a Nistrului erau dezarmate, iar soldații și ofițerii erau internați în lagăre, potrivit legilor internaționale, în sensul că li se acorda protecție umanitară împotriva represiunilor bolșevice.

Astfel, guvernul român considera că respectarea regu-

lilor neutralității nu-l împiedica să acorde sprijin de caritate și să dea azil temporar refugiaților civili, femei și copii. Această asigurare dată guvernului sovietic, la început, nu a dus la atenuarea încordării între cele două state vecine. În cursul anului 1921 au avut loc frecvente atacuri ale trupelor bolșevice contra teritoriului românesc, de-a lungul fluviului Nistru. În cursul anului 1921, s-au desfășurat la Londra convorbiri între reprezentanți diplomatici români, conduși de D.N. Ciotori, și ruși, conduși de L.B. Krasin și L.B. Kamenev, cu care prilej s-a convenit ca ambele părți să

se abțină „de la orice act care ar duce la un conflict ruso-român”.

Cozia

În acest lagăr, amplasat în zona forestieră, în apropierea mănăstirii Cozia, în afară de emigranți ruși, cazaci și ucraineni proveniți din armata albă a generalului Vranghel, erau cazați și români, unguri și evrei, care intraseră fraudulos în România din Ungaria și Ucraina.

Potrivit ordinului Ministerului de Interne Nr. 80.893/1921, administrația Plasei Cozia a înregistrat, la data de 27 decembrie 1921, un număr de 161 emigranți militari și civili ruși și ucraineni, originari din Poltava, Herson și Harkov, dar care nu au reușit să fie evacuați cu navele din porturile Crimeii în direcția Istanbul.

Cu prilejul vizitei reginei Maria, în decembrie 1921, în lagăr se aflau 89 de emigranți. Anterior acestei luni, 72 dintre ei au fost detașați la diferite fabrici. Majoritatea erau ofițeri. Cel mai mare în grad era un colonel pe nume Hains Boris, de 52 de ani, din Herson. Regina Maria a solicitat întocmirea unui tabel cu toți refugiații pe categorii și

Lagărul de la Brașov...

române din orașul Bălți (Basarabia), unde, în perioada carantinei de aproximativ două săptămâni, erau supuși unui interogatoriu mai amplu. De aici, cu aprobarea Ministerului de Interne, erau dirijați spre lagărele din Vechiul Regat (Cozia – județul Vâlcea) și Transilvania (Brașov și Făgăraș – județul Brașov, Oradea Mare – județul Bihor), localități aflate cât mai departe de granița Rusiei Sovietice, pentru a nu i se reproșa României că primea pe teritoriul ei forțe militare albogardiste, care se retrăgeau din fața trupelor bolșevice și, după spusele guvernului sovietic, li se acorda asistență militară pentru a reîncepe lupta împotriva detașamentelor sovietice.

... cel de la Oradea Mare...

EMIGRAȚIA RUSĂ ȘI UCRAINEANĂ ÎN ROMÂNIA INTERBELICĂ

Ing. MIHAI POCORSCHI

Emigrația rusă a rezultat în urma revoluției bolșevice din octombrie 1917 și a războiului civil din Rusia Sovietică (1917-1922). Aceste două evenimente s-au soldat, după unele statistici, cu plecarea din țară a circa trei milioane de militari și civili.

Denumirea de emigrant rus a fost atribuită tuturor persoanelor provenite din fosta Rusie imperială, chiar dacă ele erau de altă origine etnică, cum ar fi ucraineni, beloruși ș.a. Acest număr imens de emigranți politici ruși a provenit din refugiații (militari ai armatei albe și civili) evacuați din porturile sudului Rusiei (Crimeea), la finele anului 1920, și ale Extremului Orient (Vladivostok), în anul 1922.

În perioada 1920-1922 s-au refugiat în România din Rusia Sovietică până la 10.000 de militari și civili ruși și ucraineni. Majoritatea emigranților a forțat pe timpul

noptii Nistrul, reușind – sub gloanțele grănicerilor sovietici – să treacă în România prin Vadul Vodă, Râșkov, Pădurea Japca (Soroca) și Akkerman.

Aceștia au făcut parte din unele unități militare ale armatei albe conduse de generalul Vranghel, ale hatmanului Petliura, ținute în lagărele din Polonia în condiții

Refugiați ruși și ucraineni în fața cetății Făgăraș

457.613/5 iulie 1922, prin care s-a adus la cunoștința refugiaților ruși și ucraineni (care au intrat în România după anul 1916) că nu li se va permite rămânerea în România decât cu aprobarea instituțiilor superioare autorizate.

În scopul îmbunătățirii situației materiale a refugiaților, începând din 9 august 1922, Ministerul de Interne, cu adresa Nr. 3.830, a stabilit: alocația de hrană pentru fiecare refugiat să fie de 6 lei; ofițerii – de la sublocotenent la general – să primească o soldă lunară de 300 lei; subofițerii – 90 lei, iar soldații – 30 lei.

Regina Maria a vizitat în anul 1922 și lagărul de la Oradea Mare, răspunzând favorabil cererii a 68 de studenți ruși și ucraineni, care solicitau să-și continue studiile superioare în Cehoslovacia, unde fuseseră înființate instituții de învățământ superior în limbile rusă și ucraineană.

Făgăraș

Lagărul de la Făgăraș era amplasat în castelul din oraș. La data de 10 ianuarie 1922 se aflau în acest lagăr 984 refugiați: ruși – 273, cazaci – 210, ucraineni – 407. Dintre aceștia erau: 645 soldați, 244 ofițeri și subofițeri, 95 femei și copii. La acest număr s-au adăugat, la finele anului 1922, refugiații din Oradea Mare (cca 2.000), ca urmare a desființării aceluiași lagăr.

Din cauza cheltuielilor foarte mari legate de întreținerea refugiaților politici din lagă-

Colonelul Ignat Porohovski,
comandantul refugiaților
ucraineni, 1920

rele menționate, autoritățile române au hotărât, în septembrie 1923, să treacă la închiderea acestora. Ca urmare, refugiații au fost trimiși în grupuri de 50-80 de persoane la diferite fabrici de cherestea din țară, la fabrica de zahăr din Giurgiu și alte ferme agricole (particulare și de stat), practic în toate zonele din România, cu excepția Basarabiei.

Timp de trei ani (1920-1923), statul român a acordat ospitalitate refugiaților din Rusia sovietică în lagărele de internați, asigurându-le cazarea și hrana necesară. Totodată, din anul 1922, aceștia primeau și o soldă lunară, în funcție de grad, având și posibilitatea (cu aprobarea comandantului lagărului) să lucreze la diferite fabrici, mine sau ferme agricole, fiind retribuiți ca și muncitorii români. La terminarea lucrului se întorceau în lagărul de care aparțineau, pe care îl con-

siderau „casa” lor provizorie, dar sigură.

Odată ce au fost puși în libertate – cu domiciliu obligatoriu – trebuia să-și câștige singuri existența. Fiecare se întreba ce soartă va avea într-o țară străină și dacă se va întoarce vreodată în patria lui de origine Rusia sau Ucraina.

Iată ce a scris unul dintre refugiați, fost ofițer ucrainean, care a luptat pentru independența Ucrainei, în perioada 1918-1920, pe fotografia de adio realizată în fața lagărului de la Făgăraș în vara anului 1923: „Stau ca prostul și nu știu ce soartă voi avea în viitor. Capul meu nu pricepe nimic acum. Totul se învâрте împrejurul meu. Îmi este frică să mă gândesc la ziua de mâine. Dacă voi ajunge în Ucraina, pe cine voi găsi acasă? Poate pe nimeni! Dacă voi rămâne în România, ce voi face? Nu pot să mă adaptez la munca fizică, deoarece meseria mea era de ofițer. Moralmente nu sunt pregătit să fac față situației ca să câștig o bucată de pâine și să am unde locui. Poate că ar trebui să am curaj să termin într-o secundă cu viața. Nu pot! Nu pot! Nu pot face asta! Nu știu ce va fi mâine!”

Soldații se descurcau mai ușor decât ofițerii, care nu erau obișnuți cu munca fizică. Un alt inconvenient îl reprezenta necunoașterea limbii române, ceea ce le îngreuna relația cu patronii și muncitorii români. La ieșirea din lagăr li s-au înmănat autorizații provizorii de identitate, care erau valabile până la 22 decembrie 1929.

naționalități și motivul reținerii lor, atât pentru cei prezenți, cât și pentru cei detașați.

În iulie-septembrie 1923, lagărul a fost desființat, iar refugiații rămași au fost transferați la diverse fabrici și ateliere C.F.R. din Vechiul Regat, cu domiciliu obligatoriu și cu indicația să fie supravegheați de Poliție sau Jandarmerie.

Brașov

Mare parte dintre refugiații trimiși din orașul Bălți au fost încartiruiți la Brașov, în barăcile din cartierul Bartolomeu și castelul „Cetățuie”. Comandantul lagărului era colonelul Moscu, iar ajutorul său era căpitanul Pescaru. Ei dispuneau de un corp de gardă și un birou, care se ocupa de cazarea, hrana și evidența mișcării efectivelor de refugiați. Ruși și cazacii erau cazați separat de ucraineni. Comandantul refugiaților ruși și cazaci a fost numit generalul Cernov Nikolai, iar al celor ucraineni – lt. col. Porohivski Ignat (care avea să fie arestat de NKVD după anul 1945 și dus într-unul dintre lagărele din Uniunea Sovietică, unde a decedat, fără ca familia lui să

cunoască locul unde a fost înmormântat).

În iulie 1921, regele Ferdinand I, cu suita sa, a participat la inaugurarea unui monument închinat militarilor români care își dăduseră viața în Primul Război Mondial. La această ceremonie au participat și reprezentanții refugiaților ruși și ucraineni, care au depus coroane de flori. Regele Ferdinand s-a interesat de condițiile de viață din lagăr.

Relațiile dintre ruși și ucraineni nu erau dintre cele mai bune, deoarece rușii erau monarhiști, iar ucrainenii luptau pentru independența Ucrainei. Pentru a se descurca la locurile de muncă, refugiații au început să învețe limba română. Ofițerii se adaptau mai ușor, deoarece cunoșteau limbile franceză și germană, în vreme ce soldații știau numai limba maternă. Din cauză că lagărul din Brașov a devenit neîncăpător, ca urmare a sosirii noilor refugiați din Rusia sovietică, o parte dintre aceștia au fost trimiși la Făgăraș.

La finele lunii decembrie 1921, conducerea Ministerului de Interne a hotărât mutarea refugiaților din lagărele de la Brașov și o parte din lagărul Făgăraș în lagărul de la Oradea Mare, care dispunea de spații mai mari și condiții mai bune.

Oradea Mare

În evidența acestui lagăr, amplasat într-un castel me-

dieval, se aflau la finele lunii februarie 1922 cca 2.000 de refugiați, dintre care 1.200 ruși, 800 ucraineni și 77 cazaci, care trecuseră clandestin în România în august 1921, în frunte cu atamanul lor anarhist, Mahno, împreună cu soția, după care au fugit la Varșovia, unde au fost arestați. La solicitarea rușilor, în luna februarie 1922, conducerea lagărului a detașat un număr important de refugiați ruși să lucreze la diferite fabrici și ferme agricole din Transilvania. Ca urmare, și conducerea ucrainenilor a solicitat, la 3 martie 1922, Ministerului de Interne aprobarea ca și 800 de refugiați ucraineni să fie trimiși să lucreze la fabrica de zahăr din Giurgiu, la moșia lui Seculeanu și la Societatea de legumicultură „Progresul agricol”. La scurt timp, această aprobare a fost contramandată, din cauza descoperirii unui complot îndreptat împotriva Rusiei Sovietice, despre care organele Siguranței românești au fost înștiințate, printr-o notă din data de 18 aprilie 1922, primită de la reprezentanța României din Berlin. În acel complot, conform raportului Nr. 14.803 din 31 mai 1922 al Inspectoratului Siguranței din Cluj, era implicat un grup de 36 ofițeri vrangheliști și câțiva ucraineni din lagărul Oradea Mare, condus de colonelul rus Tenciuk Grigori. Ca urmare, s-a ordonat arestarea lor.

Acest eveniment a determinat Ministerul de Interne să trimită tuturor comandantilor de lagăre circulara Nr.

... și cel de la Făgăraș (schite)

Sediul MI5, blazonul Marii Britanii și sediul MI6

● De la spionajul de stat, la terorism ● O afacere cu care guvernul nu vrea să aibă de a face ● La ce sunt buni autorii de romane de spionaj ● Ziarul Daily Mail mută ruta invaziei germane ca să își sporească tirajul ● Chelnerii de origine germană, o amenințare ● Într-un singur exemplar, scris de mână ● Un fals cât roata carului ● De ce este bine să citești rubrica „Scrisori de la cititori“

SLUJITORII MAIESTĂȚII SALE, CARE NU... EXISTĂ

CRISTIAN TRONCOTĂ, DORIN MATEI

„Agenții străini sunt descoperiți sub tufele de agrișe, iar informațiile sunt aduse de barză“ – astfel caracteriza istoricul Sir Michael Howard, în anul 1985, „inexistența“ serviciilor de informații britanice, din punct de vedere oficial. O voce autorizată, căci este istoric militar, cel care a creat catedra de istorie militară la Kings College din Londra și unul dintre fondatorii lui International Institute for Strategic Studies. Între timp, lucrurile s-au mai schimbat.

În anul 1989, Security Service Act (Legea privind Serviciul de Securitate) pune pentru prima oară organizația mai cunoscută sub numele de MI5 pe o bază legală. Peste trei ani se anunța întâia oară numele șefului acestei instituții, care, coincidență, era tot pentru prima oară o femeie: Stella Rimington. În 1994 se crea și Intelligence and Security Committee, ai cărui membri sunt numiți de prim-ministru, în baza unor nominalizări făcute de Parlament și după consultări cu liderul opoziției. Rostul acestui organism este să examineze politicile, modul de administrare și cheltuielile celor trei principale agenții de informații din Marea Britanie: MI5, Secret Intelligence Service (SIS sau MI6) și Government Communications Headquarters (GCHQ).

Dacă existența lui MI5 fusese neoficial recunoscută și anterior anului 1989, guvernul britanic refuzase orice referire la MI6. Abia în 1994, prin Intelligence Services Act, acesta a fost recunoscut și a primit o bază legală. Astăzi ambele servicii au site oficial și fac recrutări și prin anunțuri publice.

Un moment de cotitură l-au reprezentat cele două volume apărute pentru a marca centenarul instituțiilor (singurele din lume cu cea mai veche continuitate neîntreruptă). Ambele reprezintă istoriile oficiale ale MI5, respectiv MI6: Christopher Andrew, *The Defence of the Realm. The Authorised History of MI5* (Apărarea Regatului. Istoria autorizată a MI5), Allen Lane, Penguin Books, 2009, XXIII+1 032 pp., respectiv Keith Jeffrey, *The History of the Secret Intelligence Service, 1909-1949*, Bloomsbury, 2010, XXI+810pp.+32 pl.

Sunt câteva lucruri care au rămas neschimbate în privința păstrării secretului. Astfel, nu există niciun fel de rabat în ceea ce privește protejarea identității

personalului instituțiilor, a agenților și a tuturor persoanelor care sprijină activitatea lor.

Nevoia de deschidere către societate a venit în mod natural. S-a schimbat foarte mult natura

Autorul cu tatăl,
la Ploiești, în 1936

Din rândul acestor emigranți a făcut parte și tatăl meu, Pocorschi E. Naum, care avea la bază studii universitare. La început s-a înrolat voluntar, ca soldat în Regimentul Imperial de Gardă „Semionovski”, fiind rănit grav în decembrie 1914, în luptele împotriva germanilor pe frontul din Polonia. După ce s-a vindecat în spitalul din Smolensk, a urmat cursurile școlii de ofițeri din Kiev, pe care le-a absolvit în anul 1916. A fost repartizat ca ofițer de intendență generală, în regiunea militară Odessa. În luna mai 1918, în perioada guvernării hatmanului P. Skoropadski, a fost scos din armată, pentru vederile lui de stânga.

A emigrat în România în anul 1921, din cauza terorii la care erau supuși foștii ofițeri în rezervă care serviseră în armata rusă țaristă sau armata Republicii Populare Ucrainene. Aici a rămas până la sfârșitul vieții anul 1983, fiind înmormântat alături de soția sa, Sofia Pocorschi (Gromov), de etnie ruso-lipoveană, în cimitirul din comuna Jurilovca, județul Tulcea.

A muncit în această comună ca pictor ambulant, zilier la diverse moșii, iar după anul 1945 a fost profesor, bibliotecar și a organizat muzeul etnografic „Razelm”.

Cu prilejul comemorării a 17 ani de la decesul său, la 21 mai 2000, s-a desfășurat simpozionul prilejuit de acordarea numelui lui Naum Pocorschi bibliotecii din localitate.

De la acea dată, Ministerul de Interne, ca urmare a hotărârilor Ligii Națiunilor, a început să elibereze refugiaților politici pașapoarte tip „Dr. Nansen”. Pe baza acestora li s-au oferit, tot din anul 1930, bilete de liberă ședere în România. Dosarele acestor categorii de străini erau ținute în evidență de oficiile județene de Siguranță și de pretoratele plășilor unde aceștia aveau domiciliu obligatoriu.

Fiecare refugiat avea și un cazier la Direcția Generală a Poliției și Siguranței Naționale. Deplasările sau mutările străinilor în alte localități erau aduse la cunoștința Direcției. Cei în cauză aveau obligația să se prezinte atât la sosire cât și la plecare, pentru viză, fiind supravegheați în permanență în localitățile unde se stabileau de către organele de Poliție sau Jandarmerie locale.

Toți străinii erau obligați să solicite de la Ministerul

Muncii, Comisia Migrațiilor, „Livretul de exercitare a profesiei de salariat”, eliberat pe baza pașaportului tip „Dr. Nansen”, începând cu anul 1930.

De asemenea, Ministerul de Interne, prin Direcția Generală a Poliției, a dispus prin ordinul Nr. 5 174 din 21 ianuarie 1931, ca străinii care intraseră în România după anul 1920 să arate detaliat cum au pătruns în țară, punctul de frontieră, ziua, luna și anul, iar cei care pătrunseseră fraudulos să arate dacă au fost judecați în Rusia.

Valabilitatea pașaportului „Dr. Nansen” s-a prelungit până în anul 1942, când, prin circulara Nr. 1 466/25.07.1942, Ministerul de Interne a sistat eliberarea acestui tip de pașaport, până la adoptarea unei noi reglementări.

Refugiații ruși și ucraineni căsătoriți cu femei de cetățenie română au rămas să trăiască și

să muncească în România, care le-a devenit a doua patrie, iar mormintele lor sunt înmormântate pe întreg teritoriul țării. În urma lor au rămas copii, nepoți și strănepoți loiali țării unde s-au născut și au învățat, România, bucurându-se de aceleași drepturi și îndatoriri ca întreaga populație de etnie română.

De menționat că mulți dintre cei cca 10.000 de refugiați politici (militari, civili) care s-au bucurat de ospitalitatea statului român în perioada 1920-1922 au părăsit România în perioada interbelică, cu aprobarea autorităților române, fiind primiți de țări ca Bulgaria, Serbia, Macedonia, Cehoslovacia, Germania, Franța ș.a. Alții, puțini la număr, au plecat în Uniunea Sovietică, unde au fost anchetați și unii internați în lagărele descrise de scriitorul rus Aleksandr Soljenițin, în cartea *Arhipelagul Gulag*. ■

mul *Invasia din 1910*, în care descrie modul cum spionii germani pregătesc invadarea insulei. Cartea se vinde într-un milion de exemplare. Înainte să fie publicat în volum, romanul a fost prezentat în foileton în ziarul *Daily Mail*. Proprietarul acestuia, lord Northcliffe, care avea curând să achiziționeze și *The Times* și care avea să scrie, pe fondul unei căderi nervoase, înainte de a muri, că a fost otrăvit de germani cu înghețată, a sesizat și posibilitatea de a crește tirajul gazetei. El a constatat că ruta aleasă de Le Queux pentru avansarea trupelor germane pe teritoriul Angliei includea prea multe sate, unde piața de desfacere pentru ziar era mică. Drept urmare, a corectat-o, conducând armata germană prin toate marile orașe. Fiecare ediție a *Daily Mail* includea harta localităților ce urma să fie ocupate de teutoni a doua zi. În felul acesta, la sfârșitul serialului tirajul ziarului sporise cu 80.000 de exemplare.

Iată cum, foarte repede, alături de mitul invincibilității spionilor Maiestății Sale, începe să circule, fără ca evidenta contradicție să fie sesizată de cineva, ideea că Marea Britanie era descoperită în fața invaziei spionilor germani. Deja, în toamna anului 1907 exista o adevărată campanie de presă. Guvernul liberal este nevoit să instituie în no-

După ce cutreierau țara și strângeau informații, spionii germani se refugiau în câte un birt și se relaxau; Lord Northcliffe

ieembrie 1907 un subcomitet al Comitetului Imperial pentru Apărare, care să examineze cât de real era pericolul unei invazii. Peste un an, în octombrie, acesta declară că o invazie era puțin probabilă. Concluzia nu a convins însă prea multă lume. În vară, în timpul manevrelor navale, un grup de partizani ai ideii iminenței unei invazii germane, ambarcați pe iahturi și bărci, a reușit să înșele vigilența flotei imperiale și să debarce pe coastele Angliei. Amiralitatea a încercat să treacă sub tăcere episodul, dar fără succes.

În 1909, Le Queux publică un nou roman, *Spionii kaiserului: complotul pentru prăbușirea Angliei*, în care descrie cum o armată de agenți germani lucrează deja pentru pregătirea invaziei. Tot mai mulți ofițeri britanici, inclusiv responsabili serviciilor de specialitate din armată și marină, erau convinși că germanii acționau în acest sens. Doar și ei făceau același lucru pe teritoriul Germaniei! Încet-încet, chiar și cei mai sceptici dintre responsabili, inclusiv ministrul de Război, R.B. Haldane, căruia i se reproșa că dorea prea mult o înțelegere cu Germania, capătă convingerea că Marea Britanie nu dispune de mijloacele necesare pentru a face față spionajului german. Așa că din partizan al înțelegerii cu kaiserul, Haldane devine cel care propune crearea unui nou subcomitet, ce trebuia să analizeze amploarea activității de spionaj desfășurate pe teritoriul Angliei. Acesta s-a întrunit, din martie până în iulie 1909, de trei ori, examinând informațiile privind amploarea spionajului german. Și

ultimul sceptic, lord Esher, membru al Comitetului Imperial pentru Apărare, cel care l-a întrebat, ironic, pe șeful MO5 dacă nu este îngrijorat de numărul prea mare de chelneri de origine germană din Marea Britanie, a sfârșit prin a se lăsa convins de argumentele aduse. La cea de a doua reuniune, 20 aprilie, șeful Directoratului Operațiunilor Militare

amenințărilor cărora societatea și serviciile specializate trebuie să le facă față. Până în urmă cu 20 de ani, principala amenințare venea din partea spionajului de stat, mai puțin sesizabilă de către publicul larg. Această amenințare a rămas, dar a apărut o alta, care afectează mult mai direct viața de zi cu zi a oamenilor: terorismul. Pentru a-l combate eficient, orice serviciu are nevoie de colaborarea populației și pentru a o obține, aceasta trebuie să aibă încredere în cei care o protejează.

Cele două servicii au apărut dintr-un trunchi comun, în condițiile complicate de dinainte de izbucnirea Primului Război Mondial. Desigur, nu au apărut chiar din nimic. Un imperiu atât de întins cum era cel britanic, un stat care și-a făcut un crez din realizarea unui echilibru de putere pe continentul european, astfel încât să nu fie în pericol să se confrunte cu o singură mare putere europeană, dispunea de resursele necesare pentru a se proteja în interior și pentru a obține din exterior informațiile de care avea nevoie. Doi factori au contribuit la apariția unei noi organizații care să se ocupe cu astfel de îndeletniciri.

În primul rând, grija guvernului Majestății Sale ca să nu se poată stabili o legătură directă între cei eventual prinși în flagrant și reprezentanți oficiali ai guvernului (diplomați din Foreign Office, atașați militari sau ofițeri din armată ori marina militară etc.). Era nevoie de o organizație secretă care să nu fie recunoscută oficial de guvern și care să se ocupe cu astfel de afaceri. În caz că agenții acesteia erau prinși, guvernul putea nega orice amestec. Chiar și astăzi, când existența MI5 și a MI6 a fost recunoscută oficial, a rămas valabil principiul „nici nu se confirmă, nici nu se neagă”.

Apariția în 1909 a noii organizații din care s-au desprins apoi MI5 și MI6 a fost grăbită de un fenomen foarte interesant. Este greu de spus dacă a fost unul spontan sau abil dirijat, tocmai pentru a forța crearea noii structuri.

Una dintre caracteristicile epocii edwardiene (ce corespunde domniei regelui Edward al VII-lea, 1901-1910) a fost și o intensă producție de romane de spionaj. Cel mai vestit dintre ele a rămas *Kim*, de Rudyard Kipling. Cel mai prolific autor de astfel de romane a fost probabil William Le Queux. Caracteristica acestor producții, cel puțin până la jumătatea primului deceniu al secolului al XX-lea, a fost că vedeau în Rusia și în Franța principalele amenințări pentru securitatea Imperiului Britanic, transmițând însă un mesaj asigurător în privința capacității spionilor britanici de a face față pericolelor. În acel moment, Imperiul Britanic începea să resimtă extinderea prea mare a puterii sale, faptul că trebuia să facă față unor provocări multiple în nenumărate puncte ale globului, iar economia britanică dădea semne de oboseală, nemaiputând susține un asemenea efort. Realizarea acordurilor anglo-francez (1904) și anglo-rus (1907) au liniștit temerile față de cele două țări, devenite aliatale.

Se contura însă un alt pericol: Germania începuse un program de înarmări navale ce amenința supremația maritimă britanică. Brusc, romanele lui Le Queux își schimbă ținta și tonul. Inamicul devine Germania, iar Anglia este nepregătită să facă față armatei de spioni veniți de acolo. În anul 1906 publică volu-

Un desen apărut în presa vremii care îi înfățișă pe spionii germani făcând fotografii și unul dintre artizanii psihozei spionilor germani, William Le Queux, în timpul unei ascensiuni în Alpi, în 1925

Pastila de cuvinte

Am grupat aici numele a patru dregători cu atribuții în domeniul public, care aveau însă o mai mică importanță în organizarea socio-politică a statelor românești.

VISTIERNIC, ARMAȘ, PORTAR, UȘAR

Academician MARIUS SALA

Vistiernic este glossat în dicționarul tezaur al limbii române astfel: „(În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Mare dregător din sfatul domnesc, care avea obligația repartizării dărilor asupra populației contribuabile, a încasării acestora de la slujbașii din ținuturi (sau din județe), a gestionării tezaurului țării (inițial și domnesc) și a judecării pricinilor care se iveau în strângerea impozitelor; în Țara Românească avea și grija procurării și păstrării obiectelor de lux (blănuri, stofe etc.) și de protocol ale curții domnești; în epoca regulamentară, ministru de Finanțe“. Termenul a fost atestat prima dată în anul 1400. Avea și o variantă prescurtată, *vistier*, fără sufixul *-nic*.

La originea îndepărtată a termenului se află un cuvânt grecesc. În Imperiul Bizantin, dregătorul respectiv era numit

Tablou votiv din gropnița Arbore:
portarul Sucevei Luca Arbore cu soția Iuliana
și fiii Teodor și Nichita

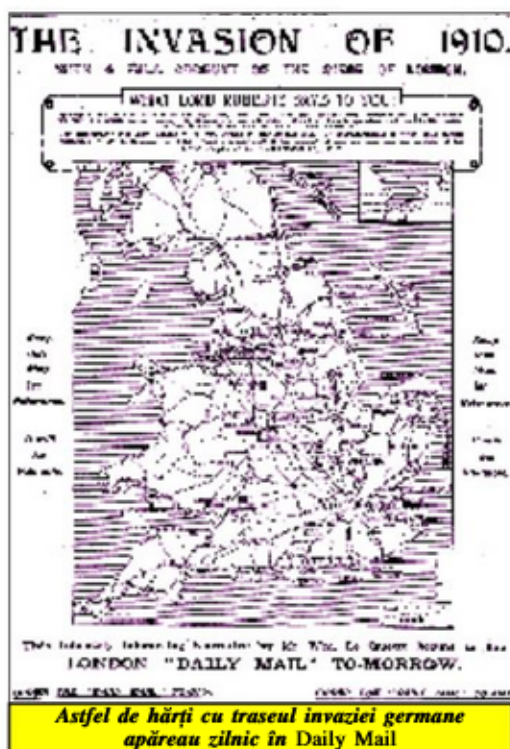
protovestiarios, fiind urmașul celui denumit *comes sacrae vestis* în secolul al V-lea; acesta avea în grija sa garderoba împăratului (*vestis sacra*) și tezaurul acestuia. Așa cum remarcă N. Stoicescu, numele grecesc provine de la cuvântul latin *vestis* „haină“, care stă și la baza derivatului *vestmentum*, transmis tuturor limbilor române (urmașul său în română este *veșmânt*, cu varianta *vestmânt*). Termenul românesc n-a fost împrumutat direct de la bizantini, ci provine din slavonă, limba cancelariilor din țările române (unde avea forma

vistijarnik). De remarcat că, în textele latine din Țara Românească, acestui dregător i se spune *thesaurarius* sau *supremus thesaurarius*, iar în Moldova poartă numele de *wysthernik*, *thezawrarius*, *thesaurarius magnus*; în unele documente latine se dă și echivalența *wyzternik* sau *thesaurarius*. Acest cuvânt, care circula în latina cancelariilor apusene, a fost împrumutat

(departament din Ministerul de Război, în cadrul căruia funcționau din 1903, MO2, care avea ca sarcină spionajul, și MO3, ulterior rebotezat MO5, cu atribuții de contraspionaj), a întrebat dacă „nu s-ar putea crea un mic birou secret”.

La 28 aprilie, subcomitetul a elaborat un raport care, pentru a-i asigura caracterul secret, nu a fost bătut la mașină și a fost redactat într-un singur exemplar. Era carta fondatoare a comunității de informații britanice moderne. Se recomanda crearea unui „birou al serviciului secret” independent, care să fie în strânsă legătură cu Amiralitatea, Ministerul de Război și Ministerul de Interne. El trebuia să îndeplinească trei obiective: să servească drept paravan între Amiralitate și Ministerul de Război, pe de o parte, și spionii străini care ar avea informații de oferit; să trimită agenți în diverse părți ale Marii Britanii, care să țină legătura cu autoritățile locale de poliție pentru a identifica acțiunile de spionaj străin; să acționeze ca intermediar între Amiralitate, Ministerul de Război și un agent care să se stabilească permanent în străinătate cu rolul de a obține informații din alte state.

La cea de a treia și ultima întâlnire, Haldane a prezentat un document despre care, în prima fază, și el a fost convins că este o „intoxicare”. Era un plan de invadare a Angliei, descoperit în geanta unui german care călătorise în același compartiment cu un negustor francez. Cum gențile celor doi erau identice, germanul luase cealaltă geantă la coborârea din vagon. Greu de explicat cum mințile cele mai luminate care răspundeau de apărarea Marii Britanii au putut să creadă o astfel de poveste. Probabil că francezii furnizaseră acel document ca să fie siguri că alianța lor cu britanicii rămânea la fel de solidă.

La 24 iulie 1909, Comitetul Imperial pentru Apărare aproba înființarea biroului secret propus de subcomitet. La 26 august se întrunea un grup de lucru pentru a stabili detaliile concrete, iar la 1 octombrie noua organizație își începea activitatea, condusă de doi ofițeri: Vernon Kell, din armată, și Mansfield Cumming, din marină. Așa cum aveau să constate, în primele luni nu prea au avut mare lucru de făcut. Cea mai mare parte a dovezilor în baza cărora fusese înființat noul birou secret erau simple închipuiri. De altfel, niciuna dintre semnalări nu venise de la organele de poliție, ci doar

de la locuitori vigilenți, care, pe baza campaniei de presă și a romanelor lui Le Queux, vedeau spioni peste tot. Una dintre greșelile fundamentale făcute de britanici a fost să își închipuie că serviciul de spionaj al armatei germane era cel care se concentra asupra insulei. În fapt, acesta nu dispunea de vreo rețea de spionaj în Marea Britanie. În schimb, cum aveau să descopere curând, serviciul similar al marinei militare germane era extrem de activ. Așa că, până la urmă, crearea noului organism de spionaj și contraspionaj a venit la momentul potrivit.

Cum am văzut, s-au luat măsuri severe pentru păstrarea secretului existenței sale. Totuși, la scurtă vreme a apărut în presa britanică o informație despre crearea lui. Supărat că ziarul *Manchester Guardian* l-a acuzat că întreține un fals mit al spionilor germani, Le Queux a trimis o scrisoare gazetei, care a reprodus-o în ediția din 4 ianuarie 1910, în care arăta că autoritățile i-au luat în serios avertismentele, pentru că recent a fost înființat un departament special al guvernului care avea ca scop tocmai supravegherea acestora. Se bănuiește că informația îi fusese dată lui Le Queux de șeful lui MO5. ■

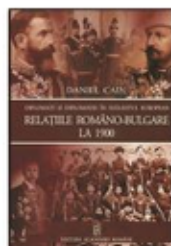
DENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **Valeriu Avram – AERONAUTICA ROMÂNĂ ÎN RĂZBOIUL DE ÎNTREGIRE NAȚIONALĂ (1916-1919)**
Editura Militară, București, 2012, 460 pp.

● **Dan Cătănuș, Vasile Buga (editori) – GH. GHEORGHEIU-DEJ LA STALIN. STENOGRAME, NOTE DE CONVORBIRE, MEMORII, 1944-1952** (Cuvânt înainte de acad. Florin Constantiniu)
Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2012, 238 pp.

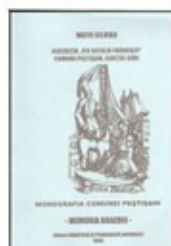
● **Daniel Cain – DIPLOMAȚI ȘI DIPLOMAȚIE ÎN SUD-ESTUL EUROPEAN. RELAȚIILE ROMÂNNO-BULGARE LA 1900**
Editura Academiei Române, București, 2012, 232 pp.

● **Mihai I. Butescu – VÂNĂTORII REGINEI ELISABETA. MEMORIILE UNUI OFITER DIN GARDA REGALĂ** (Ediție îngrijită, prefată, note și indice de comandor (r) Gheorghe Vartic)
Editura Militară, București, 2012, 440 pp.

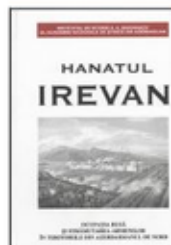
● **Constantin Iordache – SPIONAJ ȘI CONTRA-SPIONAJ (FICȚIUNE ȘI ADEVĂR)**
Editura Elisavros, București, 2012, 251 pp.

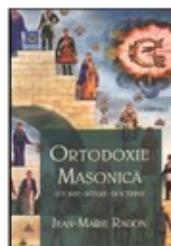
● **Matei Silvan – MONOGRAFIA COMUNEI PEȘȚIȘANI**
Editura Didactică și Pedagogică, București, 2004, 388 pp.

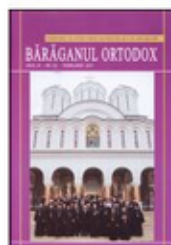
● **Vasile Mărculeț – BIZANȚINI, ITALIENI ȘI ROMÂNI ÎN SECOLELE XIV-XVI. RELAȚIILE BIZANȚULUI ȘI ALE REPUBLICILOR MARITIME ITALIENE CU SPAȚIUL ROMÂNESC**
Editura Sfântul Ierarh Nicolae, Brăila, 2012, 324 pp.

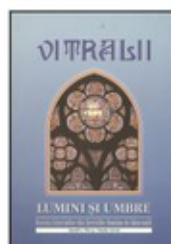
● **Institutul de Istorie A.A. Bakihanov al Academiei Naționale de Științe din Azerbaidjan – HANATUL IREVAN. OCUPAȚIA RUSĂ ȘI STRĂMUTAREA ARMENILOR ÎN TERITORIILE DIN AZERBAIDJANUL DE NORD**
Editura Top Form, București, 2011, 612 pp.

● **Jean-Marie Ragon – ORTODOXIE MASONICĂ: ISTORIE. RITURI. DOCTRINE** (traducere din limba franceză de Gabriel Doru Avram)
Editura Herald, București, 2011, 332 pp.

● **BĂRĂGANUL ORTODOX** (Periodic al Episcopiei Sloboziei și Călărașilor)
Anul IX, nr. 93, februarie 2011

● **VITRALII. LUMINI ȘI UMBRE** (Revista veteranilor din Serviciile Române de Informații)
Anul I, nr. 3, iunie 2010

● **DUNĂREA DE JOS** (Revistă lunară a Centrului Cultural Dunărea de Jos)
Serie nouă (Anul X), nr. 110, aprilie 2011

de limbile romanice foarte de timpuriu; corespondentul său francez apare în *Chanson de Roland* (cca 1080; nu a fost încă explicată apariția lui *r* din *trésorier*, ca și din *trésor* „comoară”). *Vistiernic* are câteva variante, calificate în sursele lexicografice drept învechite, unele și rare: *visternic*, *vistarnic*, *vistearnic*, *vistiarnec*, *vistearnec*, *vistirnic*, *vesternic*.

Armaș este un derivat românesc de la *armă* + sufixul *-aș*, care a avut diverse înțelesuri. În dicționarul tezaur al Academiei Române (1914) a primit următoarea explicație: „*Armaș* va fi fost la început numai «om înarmat», care în timp de război avea să facă servicii de soldat, iar în timp de pace să fie un paznic înarmat al stăpânului său, fiind întrebuințat și pentru alte slujbe. Sensul acesta vechi pare a se mai găsi în exemple ca: *Umbă împrejurul cetății armași împărătești strigând: «supuneți-vă!»* (Minciul 1776)“.

În același dicționar se spune că, la fel ca în cazul termenului fr. *gendarme*, care la început însemna „om înarmat”, *armaș* a dobândit cu timpul un sens apropiat de cel al cuvântului *jandarm*; în vechea administrație românească, armașii vegheau asupra siguranței publice și aduceau la îndeplinire pedepsele hotărâte pentru cei vinovați. „Șeful” armașilor, numit de domn, se chema *armaș-mare* (sau *vel-armaș*).

Armașii, ca instituție, au apărut în cele două state românești în a doua jumătate a secolului al XV-lea, la începutul epocii de întărire a autorității domnești. Armașii foloseau uneori metode drastice, ceea ce a condus la apariția sensului de „călău, gâde” pentru acest cuvânt.

Astăzi, cuvântul s-a păstrat regional, în obiceiuri și jocuri, cu sensuri care le amintesc pe cele vechi: în Sălaj înseamnă „substituit de

primar”, la Brașov *armașii* apar în jocul de Paști al „junilor”, iar în jocurile cu arșice *armașul* este cel care îi bate, la comanda „împăratului”, pe „tâlhari”. Interesant este sensul adjectival al lui *armaș* „tare”, care apare în următorul context: *în privința țării, cel mai bun este vinul armaș de Cotnari*.

In Moldova, *armașului* i s-a spus uneori *mare orâjnic*, cuvânt inexistent în dicționarul academic.

Portar era un boier însărcinat cu paza curții domnești, dar și cu alte treburi de

protocol sau administrative (stabilirea hotărânicilor), care funcționa și ca maestru de ceremonii (*magister ceremoniarum*) etc. În Moldova, *portarul de Suceava* (sau *portar al Sucevei*) era un mare dregător însărcinat cu apărarea capitalei și a curții domnești, comandant suprem al oștirii moldovene din trecut. I se spunea și *marele portar*.

Cuvântul a fost creat în română, de la *poartă* + sufixul *-ar*.

În texte, apare prima dată în Noul Testament de la Bălgrad (1648).

Ușar, cu varianta *ușer*, este termenul care desemna, în Evul Mediu, un „dregător de curte în Moldova, care avea sarcina de a primi solii și de a-i introduce la domn”. Este atestat într-un document din 1482. A fost folosit uneori ca sinonim al lui *portar*. Cuvântul este o creație românească, un derivat de la *ușă* (moștenit din lat. *ostiam*), termen transmis și aromânei și meglenoromânei.

Am prezentat numele dregătorilor cu atribuții de interes public, terminând cu cele referitoare la funcții mai puțin reprezentative, denumite prin cuvinte care se dovedesc a fi majoritatea creații pe teren românesc: *armaș*, *portar*, *ușar*. În episoadele următoare, voi aduce în discuție nume de dregători cu atribuții militare. ■

Boier Anastase Voinescu,
vistiernic al Moldovei

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

GEORGETA FILITTI

Correspondențele apărute în ziare, menite în primul rând să informeze opinia publică, rămân cu deosebire prețioase pentru spațiul românesc, mai ales când e vorba de realități din deceniul al patrulea al secolului al XIX-lea. E o perioadă de restructurare, de suzeranitate otomană, paralelă cu cea a protectoratului rusesc. Noile domnii, cea a lui Alexandru Dimitrie Ghica (1834-1842) în Țara Românească și a lui Mihai Sturdza (1834-1849) în Moldova, apar tocmai sub semnul acestei dependențe. Dacă învestirea celor doi domnitori la Țarigrad îmbracă forme oarecum umilitoare, dar făcute la lumina zilei, dominația rusească avea să se exercite permanent, opresivă, atotprezentă, stârnind nemulțumirea generală, culminată cu Revoluția din 1848. De la început, cei doi domni regulamentari au un comportament diferit. Munteanul e reținut, se ferește de declarații prea angajante, ține greu în frâu opoziția și în cele din urmă e înlăturat – în 1842 – din

Serată la domnul Mihail Sturdza, gravură de epocă

domnie. Pleacă în exil și, ani de zile, va duce o existență relativ strâmtorată din punct de vedere material. Moldoveanul e grandilocvent din ziua înscăunării, face apel la memoria lui Ștefan cel Mare, care i-a lăsat moștenire o țară pe care s-o conducă înțelept. De-a lungul celor 15 ani de domnie,

administrează eficient, se arată obedient față de ruși, neutralizează drastic opoziția și își constituie cea mai mare avere din Moldova.

Correspondențele adresate ziarelor franceze, germane sau austriece mai relevă un aspect, valabil din păcate în orice epocă, și anume, ambiguitatea și precaritatea tratatelor. Diferența dintre litera lor și aplicarea în practică, interpretările impuse de cei puternici se convertesc, în cele din urmă, în suferințe fără sfârșit pentru locuitorii țărilor vizate.

Textele le-am scos din ziarele vremii, traducându-le din limba franceză.

20 octombrie 1834. *Le National*, după o corespondență trimisă din Constantinopol, la 2 septembrie

În prima audiență acordată de Sultan hospodarilor celor două Principate

dunărene, domnitorul Moldovei, Mihai Sturdza, a rostit în românește un discurs, tradus în turcește de principele de Samos, prezent la audiență, și de care Înălțimea Sa a părut a fi extrem de încântat.

Excelența Sa Ahmet Pașa i-a decorat pe domnitori cu ordinul *Nișan İftihar* [Nișan-i İftihar, Ordinul Gloriei, decorație creată în 1831 de sultanul Mahomed al II-lea] cu briliante, a prins la brâu fiecare o sabie splendidă,

FĂURAR

2

1777. Abatele italian Lionardo Panzini expediază din Țara Românească o scrisoare în care se arată îngrozit de distrugerile și pierderile culturale suferite în teritoriul nord-dunărean de biblioteci mănăstirești și lăcașuri de cult, ca urmare a faptului că principatul valah a fost teatru de luptă, între 1768 și 1774, pentru Imperiile Otoman și Rus. Un exemplu este „marea mănăstire Văcărești“, unde era înmormântat ctitorul, Nicolae Mavrocordat, și a cărui bibliotecă „a suferit vicisitudini de tot felul, mai ales în timpul ultimului război, când rușii și alții, după pilda lor, au luat pe furiș un număr foarte mare de cărți și aproape toate manuscrisele“.

13

1858. Călătorul britanic Richard Burton, plecat de trei ani în căutarea izvoarelor Nilului, ajunge în vârful unei coline și la picioarele ei vede o oglindă imensă de apă. Este convins că se află în fața celui mai lung lac de apă dulce din lume, Tanganyika, și că în sfârșit a găsit izvoarele Nilului. Dar Burton este aproape un cadavru cărat de opt indigeni într-un hamac. Este atins de friguri. Un timp a fost transportat pe niște măgăruși, iar când aceștia au murit, a ajuns în hamac. O maladie oftalmologică îl aduce în stare de cvasiorbire, pe limbă are ulceratii, nici nu mai poate vorbi, picioarele i-au paralizat. John Speke, camaradul lui, nu este nici el prea bine. Are febră mare, de la un scarabeu care i-a provocat o infecție la ureche, dar expediția Majestății Sale britanice, de explorare a misterelor Africii Centrale, trebuie să continue. Speke îi propune lui Burton să meargă mai departe, să vadă un alt lac, despre care i-au vorbit indigenii. Burton, la capătul puterilor, îl lasă să plece singur. Este eroarea vieții lui. După șase zile de mers, Speke descoperă un lac ce pare la fel de mare ca primul și pe care el îl botează Victoria. De atunci relațiile între cei doi exploratori devin tot mai încordate. Dicționarele îl menționează pe Speke drept descoperitorul Lacului Victoria.

14

1933. Președintele nou ales al Statelor Unite, Franklin Delano Roosevelt, scapă în această zi dintr-un atentat. Tocmai a rostit un discurs în Florida, când se trage asupra sa. Atentatorul este zidar, se numește Giuseppe Zangara și poartă o ură patologică față de toate persoanele oficiale și față de cei bogați. Mai mulți membri ai anturajului președintelui sunt răniți, între care și Anton Cermak, primarul din Chicago, care moare o săptămână mai târziu. Roosevelt nu și-a pierdut calmul, ceea ce îi impresionează pe martori și opinia publică.

24

1525. Prost sfătuit de amiralul Guillaume Gouffier de Bonnivet, regele francez Francisc I nu ordonă retragerea mării sale armate, în urma unei breșe făcute de inamici, imperialii lui Carol Quintul, așa că urmează dezastrul de sub zidurile Paviei. Suveranul francez este luat prizonier, dus la Madrid, Franța abandonează orice pretenție asupra Italiei, deși jinduia demult la ducatul de Milano. Europa întreagă este îngrijorată de o prea netă victorie a lui Carol Quintul, regele Spaniei și împăratul german. Istoricul Guicciardini scria: „Dacă nu ne unim împotriva imperialilor, ne vor încovoia pe toți sub dominația lor“.

26

1893. Curtea de Apel din București, Secția I, audiază cazul reclamantei Maria Ionescu. În urma cererii de divorț, ei și soțului li s-a acordat un an de încercare pentru împăcare. Reclamanta atacă hotărârea, motivând că între ei nu există cale de împăcare. Declarațiile martorilor și anchetele Poliției, consemnate în procesele verbale, aduc precizări: Maria Ionescu a părăsit domiciliul conjugal din 7 noiembrie 1888 și întreține „relații ilicite cu alt bărbat“. Ea nu aduce nicio dovadă care să contrazică probele soțului. Procesul de divorț își urmează calea firească. Tribunalul pronunță sentința în ședință publică. Cifra divorțurilor, comparată cu cea a căsătoriilor, exprimă o realitate: a cincea parte dintre cei căsătoriți în orașul București ajunge la divorț.

Alexandru Ghica...

o iminentă distrugere, în care năvala evenimentelor cumplite ar fi antrenat-o în mod inevitabil, avea s-o păstreze pentru un viitor fericit; ea se ridică azi din ruine sub semnul credinței străbunilor noștri. Dumnezeu a vorbit capetelor încoronate de care destinul țării noastre se leagă în chip fericit. Trebuie ca fiecare moldovean să resimtă nevoia de a răspunde demn statutului politic ce tocmai a fost asigurat țării sale. Atare rezultat nu poate fi dobândit doar prin strădaniile mele: aștept o colaborare cinstită și loială din partea compatrioților mei, care trebuie să se lase călăuziți de principii conservatoare în atitudinea lor. Ordinea socială nu poate fi menținută fără îndeplinirea sfintelor îndatoriri de bun părinte, fiu ascultător, soț credincios și bun cetățean...”

24 octombrie 1834. *Journal des Débats*, după o corespondență trimisă din București la 14 septembrie

Azi, duminică, a avut loc în această capitală ceremonia instalării Alteței Sale principelui domnitor Alexandru Ghica. După vechiul obicei, Alteța Sa și toți slujbașii civili și militari care formau cortegiul s-au dus la Mănaștirea Sf. Spi-

ridon. După slujbă, cortegiul s-a îndreptat spre Curtea Veche, unde din timpuri imemorabile are loc ceremonia mirungerii. Erau de față toți agenții străini, ca și boierii de rang mare. Alteța Sa a intrat în biserică, însoțit de întreaga sa suită, odihnindu-se o clipă pe tronul pregătit anume; apoi s-a apropiat de altar și, cu mâna pe Evanghelie, a rostit jurământul următor: „În numele Sfintei Treimi, jur să urmez cu sfințenie legile și așezăminte principatului Țării Românești, după Regulamentul Organic stabilit, să le urmez și să le păstrez în toată rigoarea lor”. Jurământul a fost pronunțat cu voce fermă, care prevestea hotărârea categorică de îndeplinire a angajamentelor luate în fața lui Dumnezeu. Apoi Alteța Sa a intrat în altar ca să fie miruit.

După această măreață ceremonie, Prea Sfinția Sa episcopul de Argeș a pronunțat un discurs potrivit împrejurărilor. A urmat un Te Deum. Apoi cortegiul s-a îndreptat spre palatul domnesc. Mulțimea era imensă. Alteța Sa a fost pretutindeni aclamat. Un fapt care altă dată ar fi fost socotit rău prevestitor a făcut ca astăzi bucuria locuitorilor să sporească. Cum a ieșit cortegiul din biserică, a început o ploaie mărunță, care nu s-a oprit două zile și două nopți. S-ar zice că bunul Dumnezeu a ales această zi ca să curme seceta care a nenorocit Principatul tot anul, căci din martie n-a mai dat un strop de ploaie.

18 aprilie 1835. *Journal des Débats*, preluare din *L'observateur autrichien*, după o corespondență din St. Petersburg primită de *Gazette d'Augsbourg*

Comentarii la întrebarea adresată la 27 martie guvernului englez de către colonelul Evans, dacă independența Principatelor, sancționată de Tratatul de la Constantinopol, a fost cu adevărat recunoscută de Marea Britanie: „Nici Tratatul între Rusia și Poarta Otomană, semnat la 2 septembrie 1829, la Adrianopol, și nu la Constantinopol, în art. 5 privitor la Principatele Moldova și Țara Românească, nici tratatul special menționat în acest articol, referitor la aceste Principate, n-au recunoscut independența. Art. 5 e astfel formulat: Principatele Moldova și Țara

bătută în pietre prețioase, și i-a îmbrăcat cu caftane, potrivit rangului lor. După ceremonia de investitură, domnitorii s-au apropiat și au sărutat picioarele Înălțimii Sale. Apoi Sultanul s-a interesat în amănunt de starea celor două provincii și a aflat cu încântare că locuitorii nădăjduiesc într-un an de mare rodnicie. Apoi au fost primiți ofițerii milițiilor munteană și moldoveană și sultanul a binevoit să se întrețină câteva clipe cu ei. Luându-și rămas bun de la hospodari, Înălțimea Sa i-a informat că le îngăduie să poarte decorațiile ce le-au fost acordate de ilustrul său aliat, împăratul tuturor Rusiilor, și în același timp le-a făcut onoarea de a-i invita el însuși

la festivitatea dată luna următoare în cinstea înalților demnitari ai imperiului. Apoi a recomandat funcționarilor superiori prezenți la audiență să-i trateze pe principi potrivit rangului lor.

Boierii din suitele celor doi hospodari au fost deopotrivă admiși să se afle în prezența Înălțimii Sale și au primit numeroase dovezi de bunăvoință și interes.

Ieșind din audiență, principii au fost prezentați celor doi fii ai sultanului; apoi s-a dus, călare, la marele vizir și la seraschier pașa [comandantul armatei].

20 octombrie 1834. *Journal des Débats*, după o corespondență trimisă din Iași la 11 septembrie

Domnul Moldovei
într-o reprezentare contemporană

Duminică, în ziua a șaptea a acestei luni, a avut loc încoronarea Alteței Sale Serenissime principele domnitor al Moldovei, cu toată pompa cuvenită sfînteniei și importanței acestui act religios și politic totodată.

Alteța Sa Serenissimă s-a dus la Biserica Sf. Nicolaie, unde a fost întâmpinat de înaltul cler și, după rugăciune, a depus în mijlocul bisericii jurământul prescris de articolul 46 al

Regulamentului Organic; apoi a primit, în fața altarului, sfântul mir și, sprijinit de Prea Sfinția Sa părintele mitropolit, s-a urcat pe tron. Apoi, Prea Sfinția Sa părintele mitropolit a rostit un discurs, iar slujbașii civili și militari au depus deopotrivă jurământul, conform dispozițiilor regulamentare. Înaltul cler a intonat un Te Deum de proslăvire și egumenul de la Cetățuia, părintele Sofronie, a ținut un discurs potrivit împrejurărilor. Apoi Alteța Sa Serenissimă s-a întors după-amiază la palat, cu aceeași ceremonie cu care a venit. Așteptându-l, Adunarea s-a întrunit în sala tronului: înaltul cler la dreapta, miniștrii și marea boierime la stînga, slujbașii statului în față. Alături de tron, pe o masă, se găsea hatîșeriful Înălțimii Sale sultanul. După o jumătate de oră, Alteța Sa Serenissimă și-a făcut apariția în sală, precedat de aghiotantul său principal și flancat de ministrul din Lăuntru și de cel al Dreptății. A urcat pe tron. Arhivarul Statului i-a înfățișat hatîșeriful imperial și Alteța Sa Serenissimă, după ce l-a sărutat, l-a pus pe hatmanul Mavrodin să-l citească în turcește și pe marele vistier Nicolae Canta în traducere românească.

În picioare, pe treptele tronului, Alteța Sa Serenissimă a rostit următorul discurs: „Solemnitatea acestei zile înseamnă începutul epocii pe care domnitorul de nepieritoare memorie, al cărui chip îl avem aici în față, a prevăzut-o. Prin testamentul său politic, apărând Moldova de

Sovieticii sunt gata să lanseze ofensiva din 19 noiembrie

BĂTĂLIILE STALINGRADULUI

ADRIAN GEORGE DUMITRU

● Cu un singur tun antitanc contra unor brigăzi de blindate ● Încercuirea din „Duminica Morților” ● Cine nu face nimic, nu greșește, credea von Paulus ● „Furtuna de iarnă”, fără vlagă ● „Micul Saturn” pecetluiește soarta Stalingradului ● Singura speranță, „Tanti Ju” ● Soldați care cântăreau doar 40 kg ● Păduchii erau culeși cu spatula de pe răniții aflați pe mesele de operație ● Soldații mor de foame, iar un ofițer își hrănea câinele cu pâine cu unt ● Mesajul lui Hitler: „Luptați până la capăt!” ● „Un feldmareșal german nu se sinucide cu o pereche de foarfeci!”

Joi, 19 noiembrie 1942, ora 5 dimineața. 3.500 de guri de foc așteptau tăcute, dincolo de o ceață „groasă ca laptele” (după cum se exprima, plastic, un general sovietic). În spatele lor se aflau concentrate mai bine de 12 divizii de infanterie, trei corpuri de tancuri și încă două de cavalerie. Această formidabilă masă aștepta momentul potrivit pentru a se năpusti asupra Armatei 3 române, considerată a fi „veriga slabă” a sistemului de apărare al Axei din jurul Stalingradului. Și era, într-adevăr. Pozițiile ei se întindeau în spatele Donului, nesustținute practic de nimic. În zilele precedente, românii trimisese mai multe semnale de alertă către germani, anunțând iminența unui atac masiv. Însă cum acesta nu se produsese, nimeni nu le mai băga în seamă.

La primirea consemnului „Sirena”, tunurile și katiușele au fost încărcate. Zece minute mai târziu, s-a dezlănțuit iadul.

La început, trupele române au făcut față cu brio valorilor de atac sovietice. Chiar dacă în inferioritate numerică și răsfirați pe un front mult mai lung decât o admiteau manualele de tactică, românii s-au menținut pe poziții, mitralierele și tunurile lor făcând prăpăd în rândurile inamicului. Lucrurile s-au schimbat

câteva ore mai târziu, când au ieșit la atac tancurile T34. Prin ochire directă, artileriștii români au reușit să distrugă câteva însă au fost repede debordați, multe dintre piesele de 75 mm și 37 mm anticar, cu tunarii lor cu tot, fiind zdrobite sub șenile. În funcție de intensitatea atacului, treptat, mai toate sec-toarele de apărare au început să cedeze după o zi de luptă grea.

De-abia la 09.45 dimineața s-a aflat la cartierul general al

Armatei 6 germane despre atac dar și despre faptul că românii rezistau. Nimeni nu s-a îngrijorat în mod real și nimeni nu bănuia care sunt mijloacele pe care sovieticii le aruncau în luptă și nici adevăratul lor obiectiv.

Ofensiva sovietică s-a dezlănțuit și pe flancul de Sud, în sectorul Armatei 4 române a generalului Constantinescu-Claps. Divizia 20 Infanterie a generalului Tătăranu (ai cărei ofițeri își cam abandonaseră trupa, prinși în cheful în

Românească, aflându-se, în urma Capitulațiilor, sub suzeranitatea Porții Otomane și Rusia garantându-le drepturile, se stipulează că ele își vor păstra toate privilegiile și libertățile ce le-au fost acordate, fie prin Capitulațiile lor, fie prin tratatele încheiate de cele două imperii și hătișerfurile publicate la diferite epoci și că se vor bucura de exercitarea liberă a cultului, de siguranță totală, independență administrativă și națională și o libertate deplină de comerț. Clauzele adiționale considerate necesare pentru a asigura celor două Principate exercitarea drepturilor lor sunt consemnate în tratatele anexate care formează parte integrantă a tratatului și tre-

buie considerate ca tratatul în sine“.

20 și 21 aprilie 1835. *Journal des Débats*, după o corespondență din Frankfurt, din 15 aprilie

Nu fără uimire am citit în ziarle englezești despre existența unui nou tratat între Rusia, Turcia și Anglia, prin care s-ar garanta independența Principatelor Moldova și Țara Românească. *La Gazette d'Augsbourg* constată, pe bună dreptate, că art. 5 al Tratatului de la Adrianopol, din 5 septembrie 1829, a garantat doar această independență, care e departe de a fi absolută, cum ar vrea unii să lase să se înțeleagă; iar instituirea ei, cum o dove-

dește și data, e mult anterioară venirii la putere a guvernului Tory [conservator]. Acest articol garantează celor două Principate libertate religioasă, deplină siguranță, administrație independentă și totală libertate de comerț. La aceste afirmații ale *Gazetei de Augsburg*, adăugăm că printr-un act separat din aceeași dată

de 2 septembrie, același an, s-au stipulat în amănunt drepturile și privilegiile garantate celor două Principate. Așa, de exemplu, s-a convenit ca durata domniei hospodarilor să nu fie limitată la șapte ani, ca în trecut, ci pe viață; administrația internă va fi complet liberă; nicio acțiune otomană nu va tulbura guvernarea principelui; nu vor exista puncte fortificate pe malul stâng al Dunării; toți musulmanii și creștinii vor fi datori să urmeze regulamentele sanitare; trupele hospodarului vor fi stabilite, în ceea ce privește numărul și solda, printr-o înțelegere între el și Divan; nicio obligație pentru hazinele imperiale de la Constantinopol și aprovizionarea cetăților de la Dunăre ori a Arsenalului nu vor putea fi impuse Principatelor; Moldova și Țara Românească vor plăti doar anual Sublimei Porți, sub formă de compensație, o sumă al cărei quantum se va stabili mai târziu, de comun acord. Totuși, dintr-un sentiment de umanitate, Poarta a scutit de tribut pe locuitorii celor două provincii vreme de doi ani, din ziua evacuării lor. În sfârșit, Poarta se angaja să confirme în viitor instituțiile și regulamentele administrative cerute de elita populației și acordate de autoritățile rusești și aplicate în timpul ocupației. Aceasta e baza independenței provinciilor Moldova și Țara Românească și nu știm să existe alt tratat până în momentul de față. ■

... și Biserica mănăstirii Sf. Spiridon

După ce sovieticii au realizat încercuirea Armatei 6, germanii au încercat scoaterea ei din încercuire printr-o ofensivă căreia i s-a dat numele „Wintergewitter“ (Furtună de iarnă). Conducerea i-a fost încredințată feldmareșalului Erich von Manstein. Ceea ce nu s-a găsit a fost tocmai forța necesară realizării ei. „Furtuna de iarnă“ a fost declanșată de resturile unităților germane și române care fuseseră înfrânte la jumătatea lui noiembrie, întărite cu tot ceea ce era la îndemână (de pildă, câteva tancuri Tiger, care și-au făcut apariția atunci pe Frontul de Est). Nici până în ziua de azi nu se poate spune cât de aproape a ajuns cu adevărat Manstein (și brațul său blindat, Armata 4 Panzer a lui Hoth) de Stalin-grad. Cert este că nu a reușit să spargă încercuirea.

Când, la jumătatea lui decembrie, *Stavka* a contraatacat, punând pe masă *Micul Saturn* (operațiunea ce a izbit între Armatele 2 ungară și 8 italiană, anihilându-le cu totul), soarta celor din Stalin-grad a fost pecetluită.

În Fortăreața Stalin-grad (*Festung Stalingrad*), cum o numise Hitler, se aflau undeva între 200.000 și 300.000 de soldați germani, români și croați (la

„Mă gândesc la tine și la copil – scria un soldat necunoscut într-o scrisoare ce n-a mai ajuns vreodată la destinație. Singurul lucru care mi-a rămas este să mă gândesc la voi. Nimic altceva nu mă interesează. Gândul la voi îmi frânge inima.“

care se mai adăugau 50.000 de *Hiwis*, auxiliari ruși care trecuseră de partea germanilor). Mareșalul aerului Göring a promis să asigure asediaților 500 t de provizii zilnic (nu au fost niciodată mai mult de 200), iar acest lucru s-a făcut sub focul antiaerian și al vânătoarei sovietice, care a doborât nu puține transportoare Ju 52 (*Tanti Ju*, cum le numeau afectuos germanii) și asta atâta timp cât Von Paulus a putut păstra aeroporturile Gumrak și Pitomnik.

Efectele nu s-au lăsat așteptate mult timp. Germanii și românii și-au săpat fiecare adăposturi pentru a se proteja de frigul cumplit, și-au mâncat caii pentru transportul tunurilor și au pus pe foc cam tot ce le-a ieșit în cale. Cei mai

mulți dintre ei slăbiseră, ajungând să cântărească doar 40 de kilograme. Hepatita și dizenteria erau la ordinea zilei, însă nu mai existau medicamente cu care să fie tratate. Medicii din spitalele de campanie nu mai puteau face mare lucru, cel mult să ungă degerăturile cu o unsoare specială. De morfină pentru operații nici nu mai putea fi vorba. Cu atât mai puțin de igienă: chirurgii adunau păduchii de pe pielea și uniforme răniiților cu o spatulă și îi aruncau direct în foc. După care se curățau sprâncenele și ochii, unde stăteau adunați ca ciorchinii.

In iarna lui '42, mulți dintre soldații asediați, care îl așteptau pe Manstein ca pe Dumnezeu, își îndeplineau datoria de santinele, erau schimbați, mergeau câțiva pași, se așezau să mănânce cele câteva sute de grame de pâine înghețată pe care o putuseră apuca... și nu se mai sculau.

Incapabili să admită că soldații muureau de foame, medicii au presupus că la Stalin-grad apăruse o boală misterioasă. Cu vântul oribil „inaniție“ l-a pronunțat la sfârșitul lui decembrie dr. Girgensohn, trimis special în Kessel (În-

Prizonieri germani

„Tanti Ju“ pe un aerodrom din zona Stalingrad

spatele frontului, după mărțuria, poate nu foarte exactă, a maiorului german Bruno Gebele, care comunica regulat cu colonelul Gross, fost ofițer în armata chezaro-crăiască, devenit comandant de regiment în Divizia 20 română) a avut de suportat șocul Brigăzii 13 Tancuri sovietice. Cu un singur tun de 37 mm, câte avea regimentul lui Gross (deși jurnalul de luptă al inamicului direct susține că au fost distruse sub șenile... patru), românii și-au menținut poziția atât cât a fost omeneste posibil. Din Regimentul 91 Infanterie și batalionul 20 pionieri, după ceva mai mult de o oră de luptă, au mai scăpat cu viață cam doi-trei ofițeri și vreo 30-40 de soldați, iar din Regimentul 89 doar 32 de oameni (Alesandru Duțu, Florica Dobre, Leonida Loghin, *Armata română în al doilea război mondial*, București, 1999). Aceștia au reușit să restabilească o poziție defen-

sivă, retrăgându-se pas cu pas... spre Stalingrad.

La 22 noiembrie, de sărbătoarea protestantă a „Duminicii Morților“

(*Tottensontag*), cele două brațe ale cleștelui sovietic s-au întâlnit la Kalaci. Pentru germanii și românii care avuseseră inspirația să se retragă spre apus, mai exista încă o șansă. Pentru cei mai mulți dintre cei care însă luaseră calea răsăritului, ziua aceasta avea într-adevăr să fie ziua morților.

Ce făcea în acest timp Von Paulus? Nimic. Absolut nimic. Evenimentele din zilele trecute nu se petrecuseră în sectorul său de front de ce-ar fi reacționat?

Deși pericolul de încercuire al armatei sale era iminent și tot mai vizibil pe măsură ce avansul rușilor se contura tot mai precis pe hărțile de stat major german, nu numai că nu

intervenise folosind unitățile blindate pe care le avea sub comandă, dar nici nu încercase măcar să aducă în oraș mai multe provizii de alimente, muniții și carburant. Ar fi putut să o facă, întrucât multe depozite au căzut intacte în mâinile sovieticilor între 19 și 22 noiembrie, fiindcă nimeni nu le-a purtat grija în focul retragerii. Mai bine ar fi fost chiar să iasă din oraș cu trupele sale și să fi încercat să ajungă la marile unități germane din spate... însă, iarăși, de ce-ar fi făcut asta? Încercuirile erau monetă curentă pe Frontul de Est, o mai pățiseră și nemții în iarna

Prizonieri români la Stalingrad

lui '41, iar mulți reușiseră să scape, și, în plus, von Paulus știa prea bine că o asemenea tentativă l-ar fi adus în fața Curții Marțiale. Prin urmare, a rămas pe loc.

Samizdaturi găsite de soldații sovietici asupra cadavrelor soldaților germani arătau că „anul acesta nu va mai veni Crăciunul, întrucât Iosif a fost luat la oaste, Maria s-a înscris în Crucea Roșie, Pruncul Iisus a fost evacuat la țară alături de ceilalți copii de teama bombardamentelor, cei trei Magi n-au putut ajunge fiindcă, neputându-și dovedi originile ariene, nu li s-a dat viză de intrare în Reich, Steaua nu va mai luci pe cer din pricina ordinelor de camuflaj, păstorii se vor fi transformat în santinele, iar îngerii, în loc să mai aducă vreo Bunăvestire, își vor lua locul ca operatoare de centrală telefonică (Blitzmädeln). Din toată povestea, n-a mai rămas decât măgarul... și cu un singur măgar nu se face Crăciunul“.

Monumentul ridicat la Stalingrad în amintirea soldaților sovietici

La conferința de la Teheran (28 noiembrie-1 decembrie 1943) Stalin a utilizat la maximum sacrificiile Armatei Roșii făcute pentru apărarea Stalingradului ca să-i manipuleze pe Aliați și să obțină concesiunile dorite, creându-le un sentiment de vinovăție față de suferințele îndurate de poporul sovietic, prin care americanii și britanicii nu fuseseră obligați să treacă.

ciodată destinatarilor. Așa cum spune Anthony Beevor (*Stalingrad*, Penguin Books, 1999), cenzura militară germană le-a considerat mult prea demoralizante... și le-a ascuns. La 18 ianuarie, von Paulus i-a trimis și el câteva rânduri de adio soției, împreună cu medaliile și inelul de căsătorie.

Doar la 16 ianuarie a recunoscut și propaganda germană că la Stalingrad se luptă în încercuire. La 22 ianuarie, Hitler a transmis mesa-

jul: „Nu poate fi vorba de capitulare, Luptați până la capăt!“.

În august 1944, von Paulus a acceptat să semneze o declarație către poporul german, ceea ce a mărît furia lui Hitler, nemulțumit că nu se sinucisese, fiind luat prizonier de către sovietici. Ernest Alexander, fiul lui, căpitan în Armata germană – celălalt fiu, Friedrich, murise în februarie, pe frontul din Italia –, a fost arestat. Soției, Elena, româncă, i s-a cerut să renunțe la numele soțului. Cum a refuzat, a fost internată într-un lagăr. A murit în 1947, la Baden-Baden, fără a mai fi apucat să își vadă soțul. După eliberare, în 1953, von Paulus a trăit în R.D.G. A murit în 1957, la Dresda. Corpul i-a fost dus și înmormântat alături de soție, la Baden-Baden.

Doi militari germani înghețați

La 31 ianuarie 1943, la ora 07.35, la comandamentul generalului german de aviație Milch s-a primit următorul mesaj, din locul unde se adăpostea von Paulus: „Rușii sunt la intrare. Ne pregătim să ne predăm“. Peste zece minute a sosit alt mesaj: „ne predăm“. Feldmareșalul von Paulus a fost însoțit de locotenentul Lev Bezîmenski, ofițer de informații al Armatei

Roșii, la cartierul general al Frontului Don, aflat la peste 100 km de Stalingrad. Atunci când soldații sovietici au dat să controleze bagajele lui von Paulus și ale ofițerilor germani care îl însoțeau pentru a reține eventualele obiecte ascuțite, generalul Schmidt, șeful său de stat major, a izbucnit: „Un feldmareșal german nu se sinucide cu o pereche de foarfeci!“.

La 2 februarie, la prânz, un avion de recunoaștere german, survolând ruinele orașului, a transmis că „nu se mai vede niciun semn de

lupte la Stalingrad“. 91.000 de schelete vii luau calea prizonieratului. În spatele lor, rămăneau răniții din lazaretele improvizate, de care nu s-a mai ocupat nimeni.

La 2 februarie, se anunța oficial în Germania capitularea Armatei 6. S-au decretat trei zile de doliu național, în care s-a difuzat muzică adecvată la posturile de radio. Ziarelor însă nu li s-a permis să apară cu chenar negru. Nici drapelele nu au fost coborâte în bernă. ■

Prizonierul von Paulus

Fotografia realizată în momentul predării lui von Paulus a fost retușată, fiind scos din cadru generalul Teleghin, pe care Stalin l-a considerat prea puțin important ca să apară într-o asemenea imagine istorică. Atunci când generalul a zărit fotografia în ziarul Pravda, a crezut că i-a sunat ceasul. S-a mai liniștit după câteva luni, văzând că nu i s-a întâmplat nimic. Avea să fie arestat însă în 1948, din ordinul lui Abakumov, șeful contrainformațiilor militare, fără să se știe motivul.

cecuire) pentru a investiga straniul fenomen, după ce a autopsiat 50 de cadavre, pe care a trebuit să le taie cu fierăstrăul ca pe bușteni, întrucât nu avea cu ce să le dezghețe.

Nu trecuse decât o lună de la începutul ofensivei sovietice. Interesant ar fi de observat că „boala misterioasă” lovise mai ales la Divizia 113 Infanterie. De ce? Fiindcă ofițerii ei de inten-dență tăiaseră, prevăzători, rațiile soldaților la începutul încercuirii pentru a le putea lungi cât mai mult, până la apariția lui Manstein. Cum Manstein nu a venit, s-a întâmplat inevitabilul: proviziile în cauză au fost rechiziționate de Armata 6, care le-a redistribuit în mod egal tuturor unităților, inclusiv românilor (*Magazin istoric*, nr. 4/2003), nu pentru multă vreme, însă. Rațiile lor au fost

redușe mai drastic decât cele ale germanilor. Singurii care nu au primit niciodată nimic au fost civilii uitați de Dumnezeu în încercuire, dar ei se mai puteau cumva descurca. Mai rău a fost cu sovieticii căzuți prizonieri încă de dinainte de Kessel. Ei n-au primit absolut nimic: s-au încălzit cu ce au putut și au mâncat ce au găsit. Adesea cadavre.

Și totuși existau depozite pline cu mâncare, pe care sovieticii le-au capturat intacte. Subofițeri de inten-dență zeloși le-au păstrat pentru ofițerii superiori și generali până în ultima clipă. Un doctor a povestit mai târziu cum un astfel de ofițer și-a hrănit câinele, chiar în fața lui, cu pâine unsă cu unt din greu, în condițiile în care subordonații săi mureau de foame.

La 15 ianuarie '43, aerodromul Pitomnik a căzut în mâinile sovieticilor (ultimul

pe care îl mai puteau folosi germanii, Gumrak, ceva mai mic și mai greu de utilizat, a căzut și el câteva zile mai târziu). Pe el se opera în regim de 24 de ore din 24, iar marginea lui era flancată de epavele avioanelor pe care personalul auxiliar le înghețușuia pentru a ține „pista de zbor” în stare de funcționare. Nu a fost cedat cu ușurință: Armata 6, scheletică, bolnavă, flămândă și degerată, mai avea totuși colți.

În după-amiaza zilei de 14 ianuarie, germanilor li s-a spus că au câteva ore să își scrie ultimele scrisori. Acestea au fost așternute în grabă, cu moartea-n suflet, cu mâinile înghețate, cu creioane improvizate din te miri ce. Multe au căzut în mâinile sovieticilor, care le-au recuperat din avioanele „Tanti Ju” pe care le-au doborât. Cele care au ajuns în Germania nu au parvenit ni-

Otto von Bismarck, nepotul cancelarului, trimis interimar al Reichului la Roma, se refugiase la Saint Moritz, în Elveția, cu soția, ca să evite participarea la ceremoniile ce marcau zece ani de când partidul nazist preluase puterea în Germania. În seara zilei de 31 ianuarie 1943 a primit o telegramă de la ambasadorul german din Berna: „Să nu dansezi. A căzut Stalingradul!”. La Saint Moritz se aflau mulți ofițeri SS și un diplomat german care ar fi dansat seara cu soția în acele condiții risca enorm.

crătiți cu capac, tavale (tăvi mari, rotunde sau ovale, din aramă, simple sau argintate), sinii (tăvi rotunde pentru plăcinte și prăjituri), tângiri, strecurători, răzători, ceaune, oale, forme pentru cozonaci, pentru prăjituri, vase pentru prăjitul cafelei, râșnițe pentru măcinarea acestora, țesturi de lut și de metal pentru coptul pâinii, în timp ce în cămară erau rânduie cazane mari de aramă folosite la prepararea dulceții și a bulionului.

În această sală publicul poate să admire un patrimoniu divers, de la un clopot de biserică la crucile de mână, crucile de altar, sfeșnicele, siniile, cristelnița, vasul de agheasmă, însoțit de magicul busuioac. Toate acestea reprezintă recuzita ceremonială nelipsită la evenimentele importante din cadrul vieții: nașterea, căsătoria, moartea... și de la marile sărbători religioase.

Obiecte relativ mici ca dimensiuni, ele compensează prin puternica încărcătură simbolică, prin varietatea formelor și frumusețea ornamentelor.

Discursul expozițional, completat de imagini fotografice sugestive, recompune atmosfera spațiului sacru, în care devine posibilă împlinirea spirituală prin rugăciune.

Ospătați, ospătați, boieri dumneavoastră

Este sala centrală a expunerii. Bracace (cană, cu cioc, pentru lichide), ceaun, ghium (vas din aramă în care se conserva peștele), ibric, saca, sahan, satâr, sinie, tavă, tipsie amintesc de o vreme în care acestea erau folosite în mod curent la servirea mâncărilor ce se pregăteau pentru îmbelșugatele mese de la curțile boierești din Principatele Române.

Realizate prin tehnica ciocănirii foi de aramă, obiectele erau înfrumusețate prin gravare cu dalta, obținându-se astfel redarea în detaliu a elementelor vegetale caracteristice spațiului levantin, asemenea lalelei, vrejului de acantă sau chiparosului. În bracace era păstrată apa acoperită, pentru a nu fi „începută” de cei trecuți în lumea celor veșnice. Prețuită în regiunile secetoase ale bărganurilor, apa era transportată cu sacaua de la cișmele, pentru a fi vândută trecătorilor de pe ulițele târgurilor.

În ceaunele cu fund rotund, agățate de zălar (lanțul de vatră) deasupra focului, se fierbeau borșul de pește, mămăliga sau tocana. În sahan se păstrau calde ciorbele, iar în ghiumuri se conserva peștele iarna sau cavarma, preparată din carne de porc de satârșii. În frigările lucrate în atelierele de fierărie în care trudeau țiganii se prăjeau la proțap claponii, fala meselor boierești încununate de catafuri sau sarailii, orânduie pe tipsii. Jimblele rumenite se odihneau aburind pe siniile așezate din loc în loc pe mese.

Toate acestea erau acompaniate discret de sunetele meterhaneli.

„Fel de fel”

Conacul boieresc reprezenta și centrul unui domeniu, iar în cazul lui Udriște Năsturel se distinge și ca „focar” cultural. Sala „Fel de fel” sugerează atmosfera de târg la care erau căutate obiecte cu gamă largă de utilizare, precum cele destinate cultivării pământului, creșterii vitelor, transporturilor și meșteșugurilor. Fiare de plug, coase, cosoare, greble și furci compun acest segment expozițional, alături de tăvălugul pentru mărunțit pământul, râșnița pentru prelucrarea primară a cerealelor etc.

Atelierele de pe lângă reședința boierească asigurau nu numai confecționarea unor obiecte,

A fost odată ca niciodată

În fața Casei de Piatră din Herești

DESPRE HEREȘTI, ULTIMA OARĂ...

Dr. GEORGETA ROȘU

„Piatra și fierul” reprezintă a doua etapă dintr-un proiect expozițional amplu, care a început la Muzeul Țăranului Român în 2011 și trebuia să se încheie în 2014. Proiectul era dedicat relației pietrei din care este construit monumentul cu alte elemente: pământul, fierul, apa și sarea. În 2011 s-a realizat expoziția „Piatra și lutul”, pentru ca din septembrie 2012 să fie prezentată relația dintre „Piatră și fier”, rămânând ca în 2013 publicul să vadă expoziția dedicată relației pietrei cu apa. Au fost în permanență o datorie și o bucurie, pentru specialiștii din muzeu, să prezinte aceste valori patrimoniale într-un cadru natural și architectural, specifice satelor din câmpie, ca acela al Hereștiului.

Din păcate, ciclul expozițional se frânge aici. Statul român a mai pierdut o comoară, unicul monument de arhitectură civilă românească, înălțat în întregime din piatră de talie, șlefuită, adusă tocmai de la Rusciuc, pe cursul Dunării, construit de frații Cazan și Udriște Năsturel, între 1640 și 1642.

Expoziția este structurată în câteva secvențe, intitulate „D’ale bucătăriei”, „D’ale bisericii”, „Ospătați, ospătați, boieri dumneavoastră!”, „Fel de fel”, „Cârciuma” și „Atelierul de fierărie”. Ea reunește un patrimoniu deosebit de valoros și foarte variat, de la piese care alcătuiesc inventarul unui atelier de fierar, până la elemente de arhitectură, obiecte de uz casnic sau cu rosturi liturgice.

D’ale bucătăriei și bisericii

În cadrul gospodăriei boierești, bucătăria (cuhnia) avea un loc foarte important. Bucătăria a fost separată multă vreme de odăile de locuit (dacă este să dăm crezare relatărilor călătorilor străini), ca măsură elementară de evitare a incendiilor atât de dese în epocă. Pentru ca bucatele să nu ajungă reci pe masa boierilor sau a musafirilor, era necesar ca acestea să fie încălzite în camere aflate în vecinătatea sufrageriilor. În cuhnie „roiau” servitorii, robi țigani ce slujeau ca bucătari, pitari sau servitori, care roboteau la masa boierească.

În apropierea vetrei sau a cuptorului de gătit, piesele dominante ale încăperii, se aflau ustensilele destinate gătitului: frigări, tigăi,

Dicționar istoric

Dr. ION GABRIEL ANDREI

Arhipelagul Brioni (în croată Brijuni) constituie o destinație turistică de prim rang, prin peisajul natural paradisiac. A fost și locul unde importanți oameni politici au modelat istoria atât a spațiului ex-iugoslav, cât și a lumii.

Situat în nordul Mării Adriatice, în vecinătatea coastei vestice a Peninsulei Istria, de care este separat prin Strâmtoarea Fazana, cu o deschidere de 2 km și o adâncime de doar 12 m. Arhipelagul Brioni, constituit din 14 insule – cu o suprafață totală de 743,30 ha: Veliki Brijun (Marele Brioni) – cea mai mare ca suprafață, Mali Brijun (Micul Brioni) – a doua ca suprafață, Sveti Marko, Okrugljak, Gaz, Supin, Supinic, Galijski, Grunj, Vanga, Madona, Vrsar, Sveti Jerolim și Kozada – face parte din județul Istria (Istarska Županija), din cadrul Republicii Croația.

Arhipelagul a fost locuit din neolitic – o așezare fiind descoperită în golful Soline. Din epoca bronzului datează necropola Gradina, situată la nord de Golful Verige. Tribul de iliri Histri a construit o altă așezare din piatră. A urmat din anul 177 î.H. stăpânirea Imperiului Roman, când arhipelagul a purtat numele de Pullariae

și pe insula Veliki Brijun au fost construite un castru, două edificii de tip *villa rustica* și trei temple. S-au succedat stăpânirile ostrogotă și cea bizantină, în vremea căreia a fost edificată o fortăreață. În secolul al XII-lea s-a înălțat un donjon, apoi mănăstirea benedictină și bisericile cu hramurile St. German și St. Rocco.

Cel mai întins teren de golf

În secolul al XIV-lea (1331) s-a instaurat stăpânirea venețiană, care s-a menținut până la desființarea Serenissimei Republici prin Pacea de la Campo Formio din 1797. În această perioadă, după ce s-a construit o fortificație în seco-

ci și „service-ul“ lor. Acestea sunt reprezentate în expoziție prin scaunul de confecționat hamuri sau felurilele dornuri din fier, ferăstraie, rindele etc.

Conacul îndeplinea și rolul de „stație de poștă“ sau loc de popas, reprezentând astfel și un nod de transport. Piese de car incluse în expunere vorbesc despre importanța reședinței boieresti și în domeniul transporturilor.

„Cine-a pus cârciuma-n drum ăla n-a fost om nebun“

Cântate cu tâlc de rapsozii populari, aceste versuri ne fac să reținem frumusețea timpurilor trecute. Mese, scaune și rafturi din lemn de brad, frumos lucrate, cești de țuică din lut, țoiuri și cinzeci de 100 sau de 50 de ml, care așteaptă să fie umplute cu țarie și să fie oferite mușterilor, fiecăruia după preferință, tiugi (un recipient din plantă cucurbitacee, care seamănă cu un bostan; se foloseau la trasul vinului și ca sărărițe), folosite ca recipiente pentru apă, atunci când oamenii plecau la câmp, câni, ulcioare și oale din pământ frumos decorate, în care se aduceau la mese vinurile cele mai alese, sugerează vizitatorilor că au trecut pragul unei cârciumi de demult... Gândul te duce însă la vinul rubiniu, la pâinea coaptă pe vatră, la covrigii „înșirați pe vergea“ sau la bucata de slănină „spânzurată de tavan ca niște bucăți de scândură groasă“...

În sat, în târg sau în afara acestora, cârciuma își avea importanța ei; „pusă-n drum“, adică la șosea sau „la drumul mare“, trebuia să-i atragă pe mușterii; și pe boier și pe țăran, și pe bețiv și pe omul cumpătat. Cârciumile erau locuri

de popas în care drumeții se opreau doar pentru a gusta și bea ceva, în timp ce caii sau boii se odihneau. Tot între zidurile cârciumii, așezați la mese cu ulcele sau pahare de vin sau țoiuri de rachiu în față, oamenii își împărtășeau bucuriile, își plângeau amarul, beau adălmășurile...

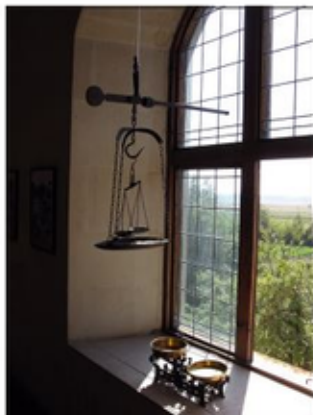
Legătura acestora cu tema o fac măsurile de țarie lucrate din tablă zincată, încinse cu cercuri bine prinse în nituri, ca să reziste în timp, răcitorul căptușit și el sau pâlniile de dimensiuni diferite.

Atelierul de fierărie

Cruci de fereastră, uși cu ferecături, balamale și chei, lacăte pentru uși, cuiere, frigări, grătare, dar și unelte agricole, precum sape, săpăligi, greble, fiare de plug, seceri și coase, sau obiecte de uz comun, precum amnare, cuțite, ciocane, clești, nicovale, cuie, foarfeci de tuns oi, darace, piepteni pentru lână și cânepă, lanțuri, piedici și potcoave pentru cai și mâțe pentru gheață (dispozitive din fier, care se prind de pantofi iarna; aluzie la ghearele pisicii), utilizate de oameni, curse de vânătoare toate acestea reprezintă doar o mică parte din inventarul unui atelier de fierărie pe care am încercat să-l sugerăm publicului.

Formele dorite se obțin în urma „forjării“, lovirii rapide, repetate și puternice, cu ajutorul ciocanelor, și presupun o deosebită îndemânare în execuție, necunoașterea punctului optim de topire sau lovirea necorespunzătoare putând compromite în mod iremediabil piesele.

Publicul poate admira toate acestea la Casa de Piatră din Herești, județul Giurgiu, până în septembrie, anul acesta. ■

**Josip Broz Tito, Gamal Abdel Nasser
și Jawaharlal Nehru**

i-a ridicat un monument lângă biserica cu hramul St. German de pe insula Veliki Brijun.

Grație operei lui Kupelwieser și Koch, arhipelagul Brioni, dintr-o zonă cunoscută doar prin faptul că adăpostea un măslin vechi de 1.600 de ani și cariere de piatră, a devenit o destinație turistică de prim rang, vizitată atât de nobilimea și elitele politice, economico-financiare și artistice ale timpului, cât și de oameni de cultură, precum James Joyce, Thomas Mann și Richard Strauss. De altfel, James Joyce a lucrat între octombrie 1904-martie 1905 ca profesor de limba engleză pentru ofițerii de la baza navală militară austro-ungară de la Pola, oraș unde, peste ani, în cinstea sa a fost ridicat un monument. Ulterior, Joyce s-a retras la Trieste, principalul port al Mării Iulience, aflat în acea perioadă în componența Austro-Ungariei, unde a lucrat tot ca profesor de limba engleză. Turistii dispuneau de patru-cinci legături zilnice cu vaporul între Brioni și portul istriean Pola, situat la circa 6 km distanță, de unde aveau

legătura cu trenul până la Viena. În arhipelag se producea și un vin bine apreciat în capitala Dublei Monarhiei. „Brioni III”, comandat de Kupelwieser pentru turiști, a fost primul vapor echipat cu motor diesel, fiind utilizat inclusiv în perioada Iugoslaviei titoiste.

Odată cu intrarea arhipelagului în componența Italiei, familia Kupelwieser a rămas la Brioni. După decesul lui Paul în 1919, ad-

ministrarea stațiunii turistice a fost preluată de fiul său Karl, care, din cauza insolvenței financiare cu care s-a confruntat odată cu debutul Marii Crize Economice din 1929-1933, s-a sinucis cu pușca de vânătoare. Karl și mama, Maria Kupelwieser (1850-1915), au fost înhumați în capela familiei, edificată la Brioni, în 1917. Complexul turistic a intrat în posesia Ministerului de Finanțe al Italiei, fiind introdusă o legătură cu hidroavionul. În timpul celui de Al Doilea Război Mondial, arhipelagul Brioni a redevenit o bază militară folosită de armatele italiană și germană, fapt care a atras bombardamentele aeriene aliate, cel mai puternic fiind cel din 25 aprilie 1945, când au fost avariate grav numeroase obiective turistice.

Cea de-a doua perioadă de înflorire a arhipelagului Brioni este legată de intervalul 1954-1979, când acesta a servit ca reședință de vară președintelui iugoslav Josip Broz Tito. Arhitectul sloven Joze

Plecnik (1872-1957), numit Gaudi al Ljubljanei, a proiectat un pavilion pentru Tito. Acesta a primit la Brioni peste 90 de șefi de stat și de guvern, din 60 de state, pe Eleanor Roosevelt, văduva președintelui american Franklin Delano Roosevelt, și celebrități ale timpului. Momentele imortalizate ale respectivelor vizite constituie baza colecției „Josip Broz Tito la Brioni”, expusă pe insula Veliki Brijun începând cu anul 1984. De asemenea, numeroasele animale sălbatice primite în dar de mareșalul Tito constituie fondul Parcului Safari înființat pe insula Veliki Brijun în 1978 (cerbi lopătari, mufloni, zebre, lame, antilope, zebu, elefanți). Dintre vilele utilizate de mareșalul Tito o istorie aparte o are vila de pe insula Galijska, construită în 1978 în stilul caselor rurale istriene de piatră tradițională „kazun”, în mijlocul unei livezi de mandarine și folosită de acesta o singură dată, în anul 1979. În schimb, vila a fost locuită de soția acestuia, Jovanka Broz, în perioadele în care, pe fondul disputelor conjugale și politice avute cu soțul, aceasta dorea să stea departe de Tito.

**Josip Broz Tito, Jovanka
și Carlo Ponti cu soția, Sophia Loren**

Brioni într-o vedere din 1900

lul al XV-lea, treptat, arhipelagul a devenit aproape nepopulat, din cauza malariei ce își avea originea în mlaștinile numeroase.

După administrația exercitată de Regatul napoleonic al Italiei, arhipelagul Brioni a intrat, împreună cu Istria, în componența Austriei, ulterior a părții austriece a Dublei Monarhii, în ceea ce s-a numit Marca Iuliană. Pentru protecția bazei navale de la Pola, austriei au construit două forturi pe insula Mali Brijun și cinci pe Veliki Brijun. În timpul Primului Război Mondial, pe arhipelag au fost încartiruiți 2.600 de militari austro-ungari.

Arhipelagul Brioni împreună cu Istria au revenit Italiei printr-o succesiune de documente internaționale: Tratatul de la Londra din 26 aprilie 1915 cu puterile Antantei, pe baza căruia statul italian a intrat în Primul Război Mondial; Armistițiul cu Austro-Ungaria de la Villa Giusti din 3 noiembrie 1918 prin care zona a fost ocupată de armata italiană; Tratatul de Pace de la Saint Germain en Laye din 10 septembrie 1919 cu Austro-Ungaria; Tratatul de la Rapallo din 12 noiembrie 1920 cu Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor (Regatul SHS); Tratatul de la Roma din 27 ianuarie 1924 cu Regatul SHS.

Prin Tratatul de Pace de la Paris din 10 februarie 1947, intrat în vigoare la 15 septembrie 1947, arhipelagul Brioni, împreună cu Istria au intrat în componența Iugoslaviei titoiste, nefiind inclus în

Teritoriul Liber Trieste și fiind atribuit Republicii Socialiste Croația. Apartenența arhipelagului Brioni la R.S.F. Iugoslavia/R.S. Croația a fost implicit confirmată prin Tratatul de la Osimo din 10 noiembrie 1975, intrat în vigoare la 11 octombrie 1977, prin care Statul Liber Trieste a fost desființat.

În contextul dezmembrării R.S.F. Iugoslavia și proclamării independenței Republicii Croația la 25 iunie 1991, arhipelagul Brioni a rămas în componența noului stat croat, fiind ferit de confruntările armate care au marcat spațiul ex-iugoslav.

Dar perioadele care și-au pus amprenta în mod definitiv asupra arhipelagului Brioni au fost cele în care teritoriul s-a aflat în componența părții austriece din cadrul Austro-Ungariei, la cumpăna secolelor XIX-XX, respectiv a Iugoslaviei titoiste, în a doua jumătate a secolului al XX-lea.

Peisajul arhipelagului a fost schimbat radical după ce a fost achiziționat, în 1893, de industriașul austriac Paul Kupelwieser (1843-1919), patronul oțelăriei Vitkovice din actuala Republică Cehă. Acesta a transformat arhipelagul într-o stațiune turistică exclusivistă, în care alături de hoteluri, vile, trei foișoare tip belvedere construite în oțelăria Vitko-

vice, piscine cu apă de mare încălzită, kilometri întregi de promenade, un port turistic și o grădină zoologică cu elefanți, struți și căprioare, a fost construit și cel mai întins teren de golf din Europa acelor timpuri. Amenajările peisagistice au fost realizate între 1894-1907 împreună cu expertul forestier Alois Zuffar (1852-1907), în onoarea căruia Kupelwieser a ridicat în 1907 un monument, construit de sculptorul austriac J. Engelhart.

90 de șefi de stat și de guvern

Opera lui Paul Kupelwieser nu ar fi fost posibilă fără eradicarea prealabilă a malariei, de care însuși acesta s-a îmbolnăvit în perioada edificării construcțiilor. El l-a invitat între 1900-1901 în arhipelag pe cunoscutul savant german Robert Koch (1843-1910), câștigător al Premiului Nobel pentru medicină în 1905. La indicațiile acestuia a fost eradicată malaria prin asanarea mlaștinilor. În onoarea lui Robert Koch, în 1905 același sculptor austriac J. Engelhart

Paul Kupelwieser

SCURTA VIAȚĂ A UNUI ZIAR

POMPILIU-NICOLAE CONSTANTIN

Regimul comunist a făcut din presă un instrument esențial de manevrare a maselor. Acest tip de acțiuni nu a ocolit sportul. Realizarea omului nou a fost un obiectiv și pentru presa sportivă din România.

Sistemul sportiv românesc a preluat modelul sovietic, impunând pe plan intern cluburile ministeriale. În acest fel, într-un timp relativ scurt apar echipe precum „Armata”, „Dinamo”, „Spartak”, „Lokomotiv” etc., entități noi sau redenumite astfel.

Propaganda comunistă acționa în sport prin publicația *Sportul Popular*. La începutul anului 1949, *Sportul Popular* anunța că va edita și o publicație în limba maghiară pentru „populația conlocuitoare”, în scopul de a „o angrena, în mai mare măsură ca până acum, în marile acțiuni sportive de masă”. Avea să se numească *Bukaresti Nepsport* și era tipărită de două ori pe săptămână. Se dorea promovarea noilor reglementări ce priveau minoritățile conlocuitoare, dar în același timp noul ziar sportiv își dorea să promoveze „spiritul dragostei de patrie în internaționalismul proletar”.

În acest context a fost tipărit și un ziar local. Acesta se ocupa de zona de vest a țării, de Banat. De altfel, și denumirea publicației era sugestivă, *Sportul popular bănățean*. Avea o abordare regională, dar a fost relativ repede desființat, după câteva articole considerate cu tentă ironică și critică la adresa echipelor sportive ale Ministerului Forțelor Armate.

Ziarul a fost acuzat că a încălcat normele jurnalismului comunist și că exagerează promovând principiile identității locale și interesele regionale. Chiar dacă în numărul din 11 octombrie 1948 întreaga redacție își făcea autocritica, publicația avea să dispară. *Sportul popular bănățean* ar fi exacerbât importanța meciului „Politehnica” A.S. „Armata” și a victoriei formației timișorene cu scorul de 4-2. Ca argument este adusă ediția din 24 mai.

Cronicarul lăudase jocul gazdelor și criticase evoluția militarilor, subliniind că bucuria a produs emulație în București. Meciul s-a jucat pe stadionul Giulești, în fața a 8.000 de spectatori. Articolul sugera că toată lumea a trăit la maxim, euforic, însușindu-și echipa armatei, una dintre instituțiile esențiale ale statului. Încercând să-și salveze existența, ziarul recunoștea că în mai multe articole a comis „greșeli politice”.

In alt articol ironic este publicat la 24 septembrie 1948. Un reporter însoțește echipa de fotbal „Armata” din Timișoara și descrie în amănunt belșugul de produse de care beneficiau componenții formației militare, asemănător cu al celorlalte echipe din minister, care, la rândul lor, aveau privilegii, nu le lipsea nimic, în contradicție cu sărăcia din țară. Cronicarul detalia până și meniul generos al fotbaliștilor, contrapus modului de a se hrăni al majorității populației. De altfel, articolul proba contrastul evident între viața cotidiană a românului și privilegiile sportivilor din cadrul unor cluburi ce țineau de anumite instituții ale statului.

În urma celor două articole, din 12 octombrie 1948 *Sportul popular bănățean* nu mai apare. Este desființat, iar ziaristii redirectionați.

Exemplul închiderii ziarului *Sportul popular bănățean* demonstrează monopolizarea totală de către partid a presei românești, care intră sub control politic. Sportul trebuia să fie și el un mijloc de educație ideologică pentru cititorii publicațiilor de profil. Activitatea echipelor ministerelor de forță (Armata și Interne) nu suporta defel critici. ■

Jovanka cu soțiile unor senatori americani
pe insula Brioni

Elisabeth Taylor, Richard Burton, Sophia Loren, Gina Lollobrigida

În plan internațional, contribuția cea mai semnificativă adusă de arhipelagul Brioni la pacea și stabilitatea planetei și la reaşezarea echilibrului mondial de putere este reprezentată de Declarația de la Brioni, din 19 iulie 1956, elaborată de liderul iugoslav Josip Broz Tito, cel egiptean Gamal Abdel Nasser și cel indian Jawaharlal Nehru, care a pus bazele Mișcării de Nealinie, a cărei primă conferință, de constituire, a avut loc la Belgrad, capitala R.S.F. Iugoslavia, între 1-6 septembrie 1961. Tito a devenit între 1961-1964 secretar general al Mișcării de Nealinie. Declarația de la Brioni a pus bazele creșterii rolului R.S.F. Iugoslavia și al lui Josip Broz Tito în plan internațional, fapt reflectat după decesul acestuia de organizarea la Belgrad atât a unei noi conferințe a Mișcării de Nealinie, între 4-7 septembrie 1989, cât și a reuniunii din 5-6 septembrie 2011 pentru marcarea celei de-a 50-a aniversări a constituirii Mișcării.

Arhipelagul Brioni a devenit, la 9 noiembrie 1983 (Tito murise în anul 1980), Parc Național, cu o suprafață terestră și maritimă de 3.395 ha.

După proclamarea independenței Republicii Croația, la 25 iunie 1991,

vilele situate pe insulele Galijska, Madona și Vanga au fost transformate în reședințe prezidențiale croate de vară.

Prin Declarația de la Brioni, din 7 iulie 1991, prin care a încetat conflictul militar de zece zile dintre Armata Populară Iugoslavă (JNA) și militanții pentru independența Sloveniei, arhipelagul a revenit în atenție. JNA a acceptat să se retragă treptat de pe teritoriul sloven, poliția slovenă a preluat controlul asupra punctelor de control și trecere a frontierei, controlul traficului aerian rămânea în competența autorităților federale, taxele vamale urma a fi colectate de vameșii sloveni, dar rămăneau un venit federal vărsat într-un cont comun controlat de ministrii de Finanțe federal și sloven, prizonierii erau eliberați, iar Slovenia și Croația și-au înghetă, pentru o perioadă de trei luni, activarea declarațiilor de independență din 25 iunie 1991. Declarația de la Brioni a fost negociată din partea Croației de președintele Franjo Tuđman, din partea Sloveniei de președintele Milan Kucan, premierul Lojze Peterle, președintele Parlamentului France Bucar, ministrul de Externe Dimi-

trij Rupel, membrul sloven al Președinției federale iugoslave Janez Drnovsek, din partea R.S.F. Iugoslavia de premierul federal Ante Markovic (etnic croat), ministrul de Interne Petar Gračanin, ministrul de Externe Budimir Lončar, fostul președinte anual al președinției rotative Borisav Jovic. Comunitatea Europeană a mediat elaborarea Declarației de la Brioni prin „troika” formată din ministrii de Externe olandez, luxemburghez și portughez: Hans van den Broek, Jacques Poos, respectiv Joao de Deus Rogado Salvador Pinheiro.

În 2009, pe fundalul crizei economice internaționale, Croația a intenționat vinderea arhipelagului – cunoscut și sub numele de Polinesia Adriatică – pentru suma de 2,5 miliarde euro, dintre care 1,2 miliarde euro doar pentru insula Veliki Brijuni.

În prezent, oferta turistică din Brioni cuprinde obiective folosite de Josip Broz Tito și invitații săi: Hotelurile Neptun-Istra (cu fotografiile cunoscutelor actrițe Elisabeth Taylor și Sophia Loren, care au fost găzduite de președintele iugoslav în arhipelag, alături de alte celebrități, precum Richard Burton și Gina Lollobrigida) și Karmen, vilele Lovorka, Primorka și Dubravka.

Arhipelagul Brioni constituie un punct de referință pentru turism, dar și pentru istorie. El este o simbioză a civilizațiilor mediteraneane și central-europene, unde culturile italiană, austriacă și croată se întrepătrund armonios. ■

Philo Farnsworth și televizorul creat de el, în 1935

intrau în casa fiecăruia, spulberând, cel puțin aparent, distanțele și barierele. Încoronarea reginei Elisabeta a II-a a Marii Britanii, din 2 iunie 1953, transmisă în direct în mai multe țări europene și retransmisă în Statele Unite, devenise simbolul perfect. Vraja cutiei minune începuse să funcționeze. Oare putea să fie lăsată liberă noua putere, fără niciun control, fără nicio cenzură?!

Politicul a intuit, aproape de la început, importanța de netăgăduit a noului tip de promovare prin imaginea televizată. Odată ce numărul deținătorilor de receptoare creștea și, mai ales, urmărirea jurnalului, în detrimentul presei scrise, atrăgea din ce în ce mai mulți oameni, și puterea politică devenea extrem de interesată de televiziune.

Și, cu predilecție, în perioadele de criză, promisiunile „sunau” mai puternic datorită noilor mijloace de propagare mediatică. Un bun exemplu în acest sens îl poate reprezenta societatea franceză de după încheierea celei de a doua conflagrații mondiale. În 1946, socialistul Gaston Deffere (1910-1986), fostul primar al Marsiliei (1944-1945), pe atunci ocupantul fotoliului de secretar de Stat la Ministerul Informațiilor, întrezărind posibilitățile jurnalului radiofonic, a creat un post special în organigrama ministerului. Titlatura vorbea de la sine: „director politic al jurnalului vorbit”. Opoziției i se interzicea accesul la microfonul radioului: generalului de Gaulle, după ce a creat noua organizație politică, Adunarea pentru Republică, și

comuniștilor. Instabilitatea politică și dese schimbări de guverne compensau cumva, prin alternarea la putere, efectele acestei cenzuri. Televiziunea nu intra încă în atenția factorului politic. Atunci când, în 1948, directorul RTF (Radiodifuziunea și Televiziunea Franceză) a înaintat proiectul primului jurnal televizat, i s-a răspuns: „Lăsați-i pe puști să se joace în curte și să ne dea pace!”.

Alegerile prezidențiale din decembrie 1953 au reprezentat un adevărat punct de cotitură. Nu numai pentru societatea franceză, ci și pentru istoria televiziunii naționale. În aparență, lucrurile se prezentau destul de clar, căci, după prevederile Constituției celei de-a IV-a Republici (adoptată la 27 octombrie 1946), cea mai înaltă funcție în stat era ocupată în urma votului Parlamentului reunit într-o sesiune extraordinară. Se confruntau, cu foarte mari șanse de câștig, un candidat al dreptei, președintele Consiliului de Miniștri, Joseph Laniel (1889-1975), care se bucura de sprijinul mării majorități a votanților (de centru-dreapta); iar, pe de altă parte, socialiștii îl propuneau pe Marcel-Edmond Naegelen (1892-1978). Pe lângă declarata coloratură politică, pe cei doi îi mai despărțea și viziunea despre unul dintre cele mai disputate, de altfel, organisme de cooperare ale momentului: Comunitatea Europeană a Apărării (27 mai 1952). Dacă Laniel era un suporter înfocat al ei, Naegelen, asemenea multor oameni ai stângii, se declara un adversar. După 11 tururi de scrutin (17-21 decembrie) nu se ajunsese la niciun rezultat. Pentru cel de-al 12-lea (23 decembrie), Laniel a fost silit să părăsească

Gaston Deffere (dreapta) în fața unei camere de televiziune

● Cutia magică te ridică, te coboară... ● Director politic al... jurnalului vorbit ● Primele alegeri prezidențiale transmise în direct ● Urna tronează mută, Franța așteaptă ● Generalul de Gaulle interzice o emisiune de istorie ● Reprezentanții opoziției sunt și ei admiși pe platoul de televiziune ● La televiziunea americană, cuplurile nu puteau fi prezentate decât dormind în paturi separate ● Se aplică Primul Amendament și televiziunii? ● Cum l-a înfrânt Kennedy pe Nixon la televizor

Trăim în epoca în care imaginea a devenit din ce în ce mai importantă. Imaginea ce prinde viață din spatele unui ecran cu forme din ce în ce mai schimbate, aplatizat și uriaș, acum și tridimensională. Este o lume care a creat idoli, de cele mai multe ori falși, dar, mai ales, tipuri, reacții, comportamente. Un instrument mi-

raculos în mâinile unui maestru păpușar, care poate, la fel de ușor, clădi sau demola, împrăști a ura, violența sau pasiunea.

Un instrument care s-a aflat, la început, sub cenzura deschisă a puterii politice. Astăzi, libertatea de exprimare este incomparabil mai mare, iar metodele de control cu mult mai rafinate.

THEO STĂNESCU-STANCIU

Septembrie 1927; în laboratorul din San Francisco al tânărului de numai 20 de ani Philo Farnsworth (1906-1971) se captează și transmite prima imagine televizată: o simplă linie neagră, care avea însă să revoluționeze lumea. Primul televizor comercial cu tub catodic a fost produs în 1934, la uzinele Telefunken, din Germania. Câțiva ani mai târziu, în 1938, ieșea pe piața Statelor Unite și cel mai ieftin model (valorând 125 dolari, echivalentul a aproximativ 1.000 de dolari actuali!). Dacă războiul a oprit ascensiunea noului fenomen, primele decenii postbelice aveau să înregistreze impresionante creșteri: în 1954 56% dintre

famiile nord-americane dețineau un aparat de televiziune, în timp ce, în bătrâna Europă, Marea Britanie înregistra, aproximativ în aceeași perioadă (1952), 1,4 milioane de fericți posessori ai magicei cutii producătoare de imagini.

Incetul cu încetul, televiziunea a devenit din ce în ce mai populară, transformându-se într-unul dintre cele mai importante instrumente în construirea oricărei cariere: un soț sau o soție perfectă, femeia fatală, directorul de succes, copilul minune, un viitor președinte... Cele mai importante evenimente

prezentate decât ca împărțind paturi separate. Câțiva ani mai târziu, în a doua jumătate a deceniului șapte, pe fundalul unei din ce în ce mai vii prezențe mediatice a culturii hippie, s-a ajuns la cenzurarea versurilor unor importante grupuri rock, la propunerea chiar a realizatorilor tv.

A fost cazul, în 1967, al versurilor melodiei *Girl, we couldn't get much higher* (N-am putut ajunge mai sus, fată dragă!) aparținând celebrei formații The Doors, care cunoscutului realizator Ed Sullivan (1901-1974) i s-au părut prea vizibil legate de experiența extatică indusă de droguri. Pe de altă parte însă, aproape în același timp, un alt program de televiziune, este adevărat cu... bătaie mult mai casnică, intitulat *Serviți o ceașcă de ceai cu Goldie* (gazda fiind o cuminte soție de funcționar tipic american) a fost tratată cu altă monetă. Deși aproape toate scheciurile erau construite pe ideea satirizării legăturii ceai-marijuană, Goldie își întâmpina, de fiecare dată, publicul cu salutul „Hi[gh]!... And glade of it!” (Mai sus!... Și mă bucur de asta!).

Libertatea de exprimare – prevăzută de conținutul vestitului Prim Amendament („Congresul american nu va adopta nicio lege care să îngreuească libertatea de exprimare sau libertatea presei”) – lăsa destul de multe posibilități de interpretare în legătură cu efectivă apartenență a televiziunii: numai discurs?!; numai imagine?!; presă pur și simplu?!... Oricum, odată cu ascensiunea și, mai ales, impactul imaginii televizate, Comisia Federală de Comunicații (creație a președinției lui Fr.D. Roosevelt) a început să fie confruntată cu numeroase provocări. Astfel, dacă regulamentele inițiate au vizat, mai ales, aspectele considerate imorale, alături și de încălcările balanței politice, ele nu prea s-au aplecat asupra influenței pe care se pare că o juca din ce în ce mai mult televiziunea asupra comportamentului tineretului: violență, criminalitate, consum de droguri sau alcool. Abia în anii 1954-1955, Senatul american, sub conducerea democratului din Tennessee Estes Kefauver

... a fost urmărită de peste 70 milioane de americani

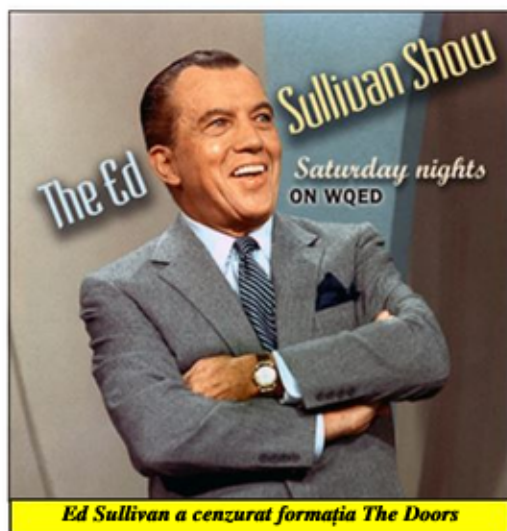
(1903-1963), a dezbătut pentru prima dată chestiunea potențialului model negativ indus de televiziune.

Dar momentul care a marcat importanța televiziunii în ascensiunea oamenilor politici în America a fost reprezentat de dezbaterile electorale din septem-

brie 1960. Se aflau față în față doi candidați diferiți: Richard Nixon, palid, slăbit, transpirat, resimțindu-se vizibil după o recentă spitalizare; John F. Kennedy în plină putere, calm și încrezător. Dacă s-ar fi difuzat confruntarea la radio, Nixon nu ar fi avut, se pare, probleme să o câștige, poate și întreaga bătălie. Dar cei doi combatanți s-au „duelat” în direct, în fața camerelor de luat vederi. Niciunul dintre ei nu conștientizase încă puterea televiziunii.

După cum își amintea unul dintre principalii autori de discursuri și consilier al lui Kennedy, Ted Sorensen (1928-2010), „întuiam faptul că prima dezbaterie televizată va fi importantă, dar nu aveam deloc idee cât de importantă va fi”. Căci prea puțini americani mai ascultau posturile de radio; 88% dintre familii își achiziționaseră un televizor. Audiența „meciului Nixon-Kennedy” a fost estimată, în acea perioadă, la 74 milioane de telespectatori. Și, pentru aceștia, numele învingătorului nu mai putea fi pus la îndoială. Mulți dintre analiști au mers chiar mai departe, susținând că tocmai în acea seară John F. Kennedy și-a câștigat mandatul. Însuși învingătorul ar fi declarat, la doar câteva zile după terminarea alegerilor: „Televiziunea, mai mult decât orice, a fost cea care mi-a dat câștig de cauză”.

Infângerea i-a lăsat lui Nixon un gust extrem de amar. Iar la începutul anilor '70, acum devenit el președinte, nu a uitat să taxeze, oarecum, așa-zisa independență a industriei naționale de televiziune. El a fost cel care a impus Comisiei Federale de Comunicații să ia măsuri drastice împotriva posturilor care și-au permis să-i critice măsurile administrative; unele dintre sancțiunile propuse vizau chiar retragerea licențelor de funcționare. ■

Ed Sullivan a cenzurat formația The Doors

bătălia, un nou nume fiind propulsat: vice-președintele Senatului, René Coty (1882-1962), principalul său atu reprezentându-l tocmai faptul că nu se declarase nici adeptul, dar nici oponentul Comunității Europene a Apărării. Explicația faptului că nu formula o poziție pe această temă era extrem de prozaică: o operație de prostată și spitalizarea ulterioară l-au ținut departe de declarațiile publice. Dar soluția Coty s-a dovedit câștigătoare!

Pentru jurnaliștii televiziunii naționale, evenimentul a fost proba de foc a debutului: alegerea noului președinte a reprezentat prima transmisiune în direct. După o scurtă trecere în revistă a vremii destul de schimbătoare – la Paris, ceață, iar la Versailles, acolo unde membrii Parlamentului votau, soarele strălucea cu putere pe cer –, camera s-a mutat, din exterior, de pe impresionantul cortegiu de automobile, pe imaginile din interior, telespectatorii putându-i urmări, în ordine alfabetică, pe toți parlamentarii care își depuneau buletinul de vot în urnă. Comentariul încerca să stârnească amintiri din vremurile Franței glorioase: „Spațiul lăsat de marii regi de altădată gloriei republicane de astăzi [...] este martorul ritualului constituțional al scrutinului [...] Urna tronează mută. Întreaga Franță așteaptă!”.

Trei ani mai târziu, jurnalul televizat a fost trecut de sub tutela Direcției de programe la... Direcția de informații. Puterea își numea în posturile cheie

oameni credincioși, care aveau grijă, mai ales în preajma alegerilor, să facă viața grea reprezentanților opoziției care reușeau să ajungă pe un platou de televiziune.

O emisiune de istorie, *La caméra explore le temps* (Explorând vremurile cu camera de televiziune; erau dramatizări ale unor momente istorice importante), inițiată în 1957 de Alain Decaux, André Castelot și Stelio Lorenzi, și-a încetat existența în 1965, în ciuda popularității de care se bucura, când generalul de Gaulle i-a cerut capul lui Lorenzi.

Numirea, la 11 septembrie 1962, a lui Alain Peyrefitte (1925-1999), cunoscut om politic, scriitor și diplomat, în postul de ministru al Informației avea să aducă un suflu nou în destul de tulburele ape ale televiziunii naționale franceze. Peyrefitte a deschis etapa jurnalului televizat profesionalist, bazat pe surse, pe o serioasă documentare prealabilă, dar și pe experiența ziariștilor din presa scrisă sau a tehnicilor din ce în ce mai avansate (de pildă, 1963 avea să impună *prompterul* pentru orice prezentator serios). În 1965, doi reprezentanți ai opoziției au ajuns în fața camerelor de luat vederi, în timpul campaniei electorale: François Mitterrand și Jean Lecanuet.

Peste Ocean, în Statele Unite, operatorii de televiziune au lucrat, încă de la înființare, sub autoritatea unei Comisii Federale de Comunicații, a cărei menire a fost interzicerea introducerii de materiale considerate „obscene și indecente”. De-a lungul timpului, semnificația celor două atribute s-a modificat în spațiul nord-american. Astfel, pentru publicul telespectator din anii '50, cuplurile nu puteau fi

Dezbaterea electorală din septembrie 1960...

Fotografii de la citori

Publicăm în acest număr o fotografie primită, prin intermediul colaboratorului nostru domnul Grigore Aldescu-Aldea, de la domnul Vasile Vago, fost diplomat în Ministerul Afacerilor Externe, aflat la post, ca secretar II, la Ambasada României la Viena, în anul 1960. Gheorghe Gheorghiu-Dej, prim-secretarul Partidului Muncitoresc Român, a condus delegația României la Adunarea Generală a O.N.U. din acel an (Magazin istoric, nr. 10/2011). La întoarcere, a făcut o oprire la Viena. În numărul din octombrie 2011, am publicat o imagine surprinsă pe peronul gării din Viena, în care se putea distinge parțial și chipul lui Ion Mihai Pacepa. Revenim acum cu o fotografie făcută la 22 octombrie 1960 în interiorul Ambasadei României din Viena, în care apar Gheorghe Gheorghiu-Dej și membrii delegației care se întorceau în țară, împreună cu membrii ambasadei.

Putem identifica în fotografie, în primul rând, de la dreapta la stânga, pe: Ștefan Voitec, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, doamna Dumitriu, soția ambasadorului, Gheorghe Gheorghiu-Dej; pornind din celălalt capăt al primului rând, al treilea este Leonte Răutu, secretar al C.C. al P.C.R. (răspundea de cultură și propagandă); alături de el este Ion Mihai Pacepa; deasupra lui Gheorghiu-Dej este Gheorghe Gaston Marin, președintele Comitetului de Stat al Planificării, iar în dreapta lui, ambasadorul României la Viena, Victor Dumitriu. ■

MINISTERUL ZIDIRILOR

„Dacă mergeau construcțiile, mergea și economia“, scrie academician Mugur Isărescu, guvernatorul B.N.R., în prefața cărții domnului Nicolae Noica Ministerul Lucrărilor Publice. 150 ani, apărută anul trecut la Editura „Vremea“.

Lansarea volumului s-a făcut miercuri, 14 noiembrie 2012, la sediul Băncii Naționale a României. Domnul Adrian Vasilescu, consilier al guvernatorului B.N.R., se întreba cu acel prilej de ce oare căutăm un model de dezvoltare pe alte meridiane, când îl avem atât de aproape. Ar fi suficient să ne aplecăm cu atenție asupra modelului românesc din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului următor, când a existat o dezvoltare solidă în România. Cifrele sunt elocvente: în 1913, fără Basarabia, Transilvania, Bucovina și Banat, România ocupa, ca pondere a PIB-ului național în cel global, locul 11 în Europa (0,80%). În 1990, el reprezenta doar 0,36% și doar bulgarii mai erau în urma noastră.

Cam tot ce înseamnă clădire reprezentativă pentru marile orașe ale României datează din acea perioadă: Palatul Vechi al Băncii Naționale, clădirea C.E.C.-ului, Palatul de Justiție, Ateneul, Palatul Cantacuzino (azi Muzeul „George Enescu“), Palatul Poștelor, Palatul Ministerului Agriculturii, Palatul Facultății de Medicină, Palatul Ministerului Lucrărilor Publice – la București; clădirea Universității „Al.I. Cuza“, Palatul Administrativ (azi Palatul Culturii) – la Iași; Palatul Administrativ și silozurile – Galați; podul de la Cernavodă; portul Constanța. Ministerul Lucrărilor Publice a contribuit decisiv la realizarea celor mai multe dintre aceste construcții.

În 1859 se naștea o țară și ea avea nevoie de construcții care să-i contureze noua identitate. La 22 ianuarie 1862, Alexandru Ioan Cuza semna decretele nr. 25 și 26 „spre formarea noului Minister al României, cu ocazia realizării unirii definitive.“ Prin decretul domnesc nr. 32 din 27 ianuarie 1862 era numit ministru al Lucrărilor Publice Dimitrie Cornea.

Domnul Nicolae Noica – „istoric al zidurilor“, cum îl numește academicianul Mugur Isărescu – înfățișează momentele principale ale evoluției acestui minister, din clipa creării lui și până în anul 1947. Sunt prezentate organigrama ministerului, serviciile componente și atribuțiile acestora, evoluția lor în timp. Volumul, care are 181 pagini, cuprinde și a listă a miniștrilor, de la creare până în anul 2000, și o listă a secretarilor generali, de la înființare până în anul 1927.

La începutul lucrării, autorul își motivează astfel demersul: „Devenea realitate un gând al marilor noștri bărbați de stat, în frunte cu Ion C. Brătianu, Ion Ghica, Panaite Donici, care au înțeles aportul deosebit pe care construcțiile și constructorii îl aduc la dezvoltarea unei națiuni. De aceea, se cuvine ca astăzi, când de multe ori acest adevăr nu se înțelege, să marcăm în mod special acest moment al creării unei instituții fundamentale Ministerul Lucrărilor Publice. M-am hotărât, așadar, să prezint într-o carte-album istoria creării și evoluției acestei instituții fundamentale, pe baza documentelor păstrate cu grijă la Arhivele Naționale, la Biblioteca Academiei și nu numai. Marcarea acestui moment este și un prilej pentru a ne aminti de acele personalități care, cu inteligență, tenacitate și iubire de țară, au făcut ca în decurs de două generații terenul de dispută a intereselor imperiilor vecine, Principatele Unite și apoi Regatul României să devină o țară europeană în curs de modernizare și echipare, care, la orizontul secolului al XX-lea, să fie cea mai respectată țară din Balcani“.

A rezultat un album elegant, care oferă o lectură plăcută, și un instrument de lucru foarte util. ■

D.M.

alamă (material costisitor), cu o lungime de 1 m. Dar în noile apartamente din blocuri nu ar fi nevoie de mai mult de 65 cm. S-ar face astfel și o importanță economică de material. Numai în București s-ar putea economisi 7.000 kg alamă anual.

Cei care am trăit în acea vreme ne aducem aminte cu câtă greutate se obținea o aprobare pentru instalarea unui post telefonic. Vestea publicată de *Informația Bucureștiului*, la 4 ianuarie, a produs desigur bucurie: se primesc noi cereri pentru instalarea de posturi telefonice; cele vechi, din perioada 1960-1962, vor fi actualizate. Existau și motive obiective pentru o asemenea situație. De exemplu, în Drumul Taberei, executarea lucrărilor de telefonie așteaptă de trei ani, pentru că nu a fost definitivată sistematizarea pieței Drumul Sării.

În asistența ambulatorie, unii bolnavi trebuie să urmeze un circuit complicat. În bolile de nas, gât și urechi, cele de ochi, de piele etc. medicul de circumscripție nu poate preciza diagnosticul și prescrie tratament. Totuși, bolnavii sunt obligați să se prezinte la acesta pentru a obține biletul de trimitere, fără de care nu pot merge la policlinică. Ca urmare, Ministerul Sănătății și Prevederilor Sociale a decis ca bolnavii cu afecțiuni O.R.L., oftalmologice, ginecologice, dermatologice și neurologice să se poată prezenta direct la policlinică, fără bilet de trimitere. Măsura se aplica din trimestrul al doilea al anului trecut, în mod experimental, în raioanele „1 Mai” și „30 Decembrie”. Anul acesta se va extinde în toată Capitala. Prevederea se referea doar la adulți, nu și la copii.

O femeie se plimbă de luni de zile pe la spațiul locativ (instituția care administrea fondul locativ de stat) al raionului „Tudor Vladimirescu”, tribunal, avocat... A

*Cadru din „Lanternă cu amintiri”;
de la stânga la dreapta: Mișu Fotino, Radu Beligan
și Maria Filotti*

primit o repartitie pe care scria că are „în exclusivitate una cameră și hol, cu acces la dependințe”. Numai că peste o vreme, un alt locatar cu care împărțea spațiul de locuit a primit o repartitie pe care, la rubrica dependențe, scria „în exclusivitate”. Prevalându-se de acest act, i-a interzis femeii accesul la wc. Un alt caz: o femeie, aflată la serviciu, este sunată de vecinii alarmați: „Vino repede! Se mută cineva la tine...”. Într-adevăr, o altă familie primise repartitie pe același spațiu locativ pe care îl ocupa și ea.

La sfârșitul lunii ianuarie are loc un schimb de experiență între comitetele de bloc din Drumul Taberei și Giulești. Cheltuielile de întreținere pe locatar au revenit la 8 lei în primul cartier și la 7,10 lei în al doilea, în lunile fără încălzire. În lunile de iarnă au urcat la 19 lei în Drumul Taberei și la 13 lei în Giulești.

Ca să cumperi iaurt trebuia să duci borcanele potrivite, dacă nu vroiai să plătești și ambalajul; la fel era la lapte, ulei, apă minerală, orice produs vândut în ambalaj de sticlă. Întâi au fost borcane cu gura largă și ghivent. Apoi au fost cele cu gura largă și fără ghivent. După câteva luni au apărut cele cu gura strâmtă și capac de carton. La începutul anului au reapărut cele cu gura lată și capac de carton. Niciodată nu știai, când plecai de acasă, ce fel de borcane vei găsi. Soluția propusă de un șugubăț: să pornești cu rucsacul în spate, cu toate sortimentele de borcane posibile.

Am văzut la începutul articolului câte grade erau afară. Totuși, Fabrica de produse lactate „București” se plânge că trusturile bucu-reștene de cofetării și răcoritoare refuză să comande sau comandă prea puțină înghețată, pe motiv că este iarnă. Motivul este neîntemeiat, con-

*Colea Răutu și Lica Gheorghiu,
în filmul „Lupeni 29”*

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

Programul de revelion al televiziunii a început în acordurile cântecului „Macarale“, în timp ce pe ecran apăreau imagini ale noilor construcții din Capitală. Studioul central de televiziune din Moscova a transmis un film în care salutarile tradiționale de Anul Nou erau rostite de patru cosmonauți: Gagarin, Titov, Nikolaev și Popovici. Emisiunea de Anul Nou a durat 5 ore și 45 minute. Prezent la Revelionul tineretului, organizat în sălile fostului Palat Regal – ca și în anii trecuți –, reporterul Scânteii consemnează: „O clipă, cavalerie D'Artagnan! Tânărul scoate masca și se prezintă: Petre Ciobanu, matrișer la uzina de mecanică fină. L-am oprit din iureșul unei sârbe, jucată în curtea Palatului Republicii. În aceeași curte în care, cu 15 ani în urmă, mii de oameni jucau, sărbătorind proclamarea Republicii.“

Cam în acest ton începea noul an.

A fost o lună ianuarie cu multă zăpadă. În urma viscolului din 12 și 13 ianuarie, în Capitală s-au folosit numeroase utilaje pentru deszăpezire. La 22 ianuarie se consemnau temperaturi foarte scăzute: la București -23°C , iar la Gheorghieni -37°C . În ultimele două nopți, pe străzile Capitalei au lucrat fără întrerupere: 34 de autoperii, 32 de autopluguri, 20 tractoare cu lamă, 20 utilaje grele etc. Se oferea și o explicație pentru aceste fenomene extreme: „Masele de aer polar, pe care în mod obișnuit le respiră eschimoșii și pe care, de aproape 40 de zile, le respiră toate popoarele Europei, până la limita tropicului de nord, în contact cu aerul temperat și umed, purtat de zonele de joasă presiune din bazinul Mării Mediterane, au determinat ninsorile abundente care au căzut recent în Italia de Nord, Iugoslavia, Bulgaria, Ungaria, România și în câmpia ucraineană.“

La începutul lunii februarie, vremea se îndrepta. Buletinul meteo din 5 februarie o confirmă: „Ploaia de duminică și de azi, soarele de ieri

au început să topească zăpada ce se află din abundență pe unele acoperișuri, terase, balcoane, străzi.“ Se formează pe străzi și numeroase băltoace, din cauza gurilor de canal înfundate. Mulți șoferi trec în viteză prin bălți, stropindu-i pe trecători. Să mai menționăm că tot atunci Institutul Meteorologic s-a mutat din Bulevardul Magheru într-un local nou, situat pe Șoseaua București-Ploiești, unde

funcționează și astăzi. În sfârșit, în seara zilei de 14 ianuarie, la ora 20.33, în Vrancea, la 150 km adâncime, s-a produs un cutremur, resimțit în Capitală cu intensitatea de 5 grade (Mercalli, desigur).

Politica înțeleaptă a partidului se concretizează în noi reduceri. De la 1 ianuarie s-a redus prețul bicicletelor și al motocicletelor „Carpați“. Motoretele costă acum 3.950 sau 3.600 lei, în funcție de model, în loc de 4.500, iar bicicletele 600 lei, în loc de 860. Cele pentru copii costă 550 lei, în loc de 608. Astfel de reduceri sunt posibile și pentru că există o atenție politică de economisire a resurselor materiale. Astfel, lustrile au o tijă de

Elevi dintr-o școală bucureșteană în fața plăcii care amintea de luptele ceferiștilor de la Atelierele „Grivița“ în februarie 1933

Telex Telex Telex Telex Telex

ARTĂ SUB VREMI

În 1993 Laurence Bertrand Dorléac semna în editura pariziană Seuil volumul *L'Art de la défaite, 1940-1944* (Arta înfrângerii), rod al unei munci de 15 ani în arhive și al unor întrevederi ale autoarei cu martori ai epocii, între care sculptorul preferat al lui Hitler, Arno Breker. Câmpul cultural și artistic al Franței din perioada ocupației naziste

era pentru prima dată studiat serios. Istoricul de artă confirma, în paginile cărții, revoltătoare acte de colaborare, lașități, compromisuri ale unor pictori, sculptori, scriitori, cineaști și muzicieni, dar spulbera în același timp și multe clișee.

Astăzi, la 20 de ani de la apariția cărții, Laurence Bertrand Dorléac declină propria teză sau o nuanțează, cu mare grijă pentru adevăr, într-o expoziție bogată și riguroasă, deschisă în ultimele zile ale anului trecut la Muzeul de artă modernă din capitala Franței. Sunt prezentate aproape 400 de opere, realizate de 100 de artiști, cunoscuți sau nu, găzduiți în 14 secțiuni. Timpuri blestemate, dar de o formidabilă vivacitate, comentează autoarea cărții și a expoziției. Tipologia artiștilor este diversă: exilați, arestați, cei care au rămas activi și au lucrat la lumina zilei, clandestinii sau propagandiștii momentului istoric prin care trecea Franța.

Momentul-far al celor patru ani este deschiderea Muzeului național de artă modernă, în august 1942, cu Matisse, Tanguy, Léger pe simeze, ca și prezența într-o altă galerie din Paris a tablourilor lui Klee sau Kandinsky. S-a organizat tot atunci și o miniretrospectivă consacrată lui Joseph Steib, un pictor care și-a permis să-l caricaturizeze pe Führer, într-un tablou intitulat *Cuceritorul*. Picasso continua să lucreze în atelierul lui din Rue des Grands-Augustins, alți artiști erau tolerați, ba chiar apreciați de ocupanții germani, care înțelegeau să-i lase să-și facă meseria. Dar în multe tablouri ale vremii pot fi văzute siluete famelice sau copii căutând de mâncare în pubele. Atâta vreme cât în acea artă nu transpărea un „spirit evreiesc” sau o tentă de rezistență explicită la ocupant, creatorul

actului artistic putea lucra liber.

În cei patru ani ai ocupației, Editura Gallimard și-a triplat cifra de afaceri și au fost turnate 220 de filme, conchide ziarul *Le Figaro*, care prezintă expoziția de la Muzeul de artă modernă sub titlul *O sumbră epocă de aur*. „Ocupația a fost intolerabilă, iar noi ne-am acomodat foarte bine”, a scris Sartre.

De la stânga la dreapta: Albert Speer, arhitectul lui Hitler, Führerul și sculptorul lui preferat Arno Breker, pe terasa de la Trocadero, având în spate Turnul Eiffel

Catedrala din Köln

UN MONUMENT ISTORIC ÎN PERICOL

Patrimoniul UNESCO este în pericol! O știre care începe să intre în cotidian. În discuție de data aceasta este Catedrala din Köln. Lucrările la o nouă linie de metrou a orașului riscă să afecteze structura de rezistență a vestigiului gotic, o construcție cu piatra de temelie pusă în anul 1248, afectată deja de Al Doilea Război Mondial, dar și de lucrările executate la metroul orașului în anii '60. Interviebat de revista *Der Spiegel*, un purtător de cuvânt al UNESCO a afirmat că organizația pe care o reprezintă nu a fost informată de statul german despre noile lucrări din zona catedralei, așa cum ar fi fost obligat.

sideră conducerea fabricii, și face ca modernele instalații să stea degeaba. Aduce și dovada: în alte orașe din țară se comandă și iarna mai multă înghețată decât în București.

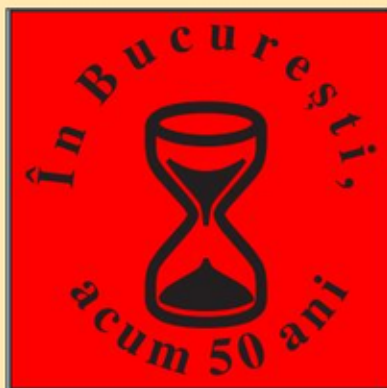
La 31 ianuarie Studioul TV București a recepționat prima emisiune de probă de la televiziunea sovietică, iar la Moscova s-a recepționat prima emisiune de probă emisă de la București, în urma terminării liniei de radio-releu Moscova - București. S-a creat posibilitatea conectării televiziunii române la sistemul Interviziune, al țărilor socialiste. S-a făcut racordarea și cu Sofia.

Apar produse noi: mașina de spălat „Alba-Lux 2” și aspiratorul de praf cu zece piese, noi medicamente (între acestea: Faringosept, Saprozan), țigările cu filtru, „Mărășești” (un pachet costa 2 lei).

Cineăștii de la Studioul „Al. Sahia” au realizat o retrospectivă a filmului românesc, intitulată „Lanternă cu amintiri”. Spectatorilor li se prezentau imagini din vechiul București, reîntâlniri cu actorii Romald Bulfinski, Maria Ciucureanu, Pepe Georgescu (din filmul „Manasse”), George Vrăca și Ion Finteșteanu (în „Datorie și sacrificiu”), secvențe din filme de comedie mută („Lache în harem”, „Maiorul Mura” – cu George Timică, Elvira Godeanu), secvențe din filme sonore cu Tony Bulandra, G. Storin, Stroe și Vasilache, Gr. Vasiliu-Birlic, Nicolae Gărdescu, Maria Filotti, Mișu Fotino, Radu Beligan, Gherase Dendrino.

Duminică, 6 ianuarie, la ora 20.00, la sala Studioului de teatru, are loc premiera cu piesa *Ascensiunea lui Arturo* *Ui poate fi oprită*, interpretată de studenții din clasa profesorului Dinu Negreanu, între care Ștefan Iordache.

Component de bază al formației de baschet „Steaua”, Mihai Nedef nu a jucat în meciul disputat de formația sa duminică, 13 ianuarie. A venit fără echipa-

mentul corespunzător și a rămas pe banca de rezerve. Reporterul mai consemna că din tavanul Sălii Floreasca curgea apă, deși fusese renovat de curând.

La 14 ianuarie a încetat din viață Maria Rosetti, membră a Consiliului de Stat al R.P.R., președinta Consiliului Național al Femeilor, soția academicianului Alexandru Rosetti.

Încheiem rememorarea noastră cu un articol apărut în ziarul *România liberă* din 20 ianuarie (o zi de duminică). „La Atena, venerabila capitală a Greciei, apare lunar o foaie cu două fețe. Pe una scrie «I foni tis elefterias» și vrea să pară grecească; pe cealaltă scrie «Vocea libertății» și ține să pară neapărat românească. Prima față e redactată cu sacăz ditirambic; a doua, care ne privește pe noi, cu zeamă de bozii și de mătrăgună [...] În patriotismul său «dârș și înverșunat», Petropouliadis [unul dintre proprietari] e mai monarhist și mai regalist decât însuși puhaful Costică Vișoianu, dar e atât de neajutorat și de mărunțel, încât aproape nu ai în ce să înfigi penița. Ca să-și acopere neputința, a recurs la colaborearea unui oarecare Radu Florescu, a unui oarecare Radu Arion, a unui oarecare Gheorghe Duca, figuri scoase din naftalina diplomatică [...] Dar cel care dă girul cel mai puternic de «patriotism românesc» este «venerabilul octogenar» Constantin Xenii, cum îl recomandă C. Arsene de la *Curierul românesc*. Acest Constantin Xenii, originar și el de prin arhipelagul Levantului, a fost din nenorocire ministru în România burgheză. A fugit din țară acum vreo 40 de ani, în

urma unei răsunătoare escrocherii, și s-a dat la fund prin străinătate [...] Toți acești gândaci asvârliți și răsturnați pe spate de suflul revoluției, care își agită hazliu picioarele în aer, neizbutind să revină în pozițiile pierdute, beneficiază într-adevăr de fama proverbială a venerabilului escroc octogenar.” Semnează Nichifor Crainic. ■

Copii bucurându-se de vacanță și de zăpadă, în fața la C.C.A. (azi Cercul Militar Național)

DIMITRIE CANTEMIR (1673-1723)

A FOST... (1710-1711)		ÎNAINȚAȘII IRANULUI		ÎN ARIE! OMUL MOSCOVEI				COSITOR SAU ACESTEAS DE LA ȚARĂ	
PĂRINȚII AU FOST MARI...		SERVEȘTEI		FRUCTE					
						PETRU L... L-A LUAT CONSILIER SUNT ÎN VERS			
DE CULOAREA CASTANEI					AICI ÎNCEPE STUDIILE				
PLIN DE SINE!					VESTĂ!				
		APRECIERE DATĂ DE URMAȘI							A SE MURDĂRI DE NOROI
		REGRETE							
MEMBRU AL... DIN BERLIN									
NETEDE									
					BARBU UDRIȘTE				A SCRIS... VECHIMI A ROMÂNŌ- MOLDO- VLAHILO
					CAP DE DOMN!				
SE FAC CU SUTELE				DAN IVAN			HORIA TUDOR		
SENTIMENT DE NOSTALGIE				SCRIE O... A IMPERIULUI OTOMAN			PROVINCIE ISTORICĂ ROMÂNEASCĂ		
		PUS ÎNAINȚEA DOMNULUI				DATE ÎN SCRIS!			
		OFERTA ÎN NATURĂ!				A ÎNȘELA LA CĂRȚI			
CA PĂRUL NETEZIT					OCUPAT DE CANTEMIR ÎNȚĂ ÎN 1693				
PRIMELE LA ODIHNĂ!					ÎN TEMĂ!				
		PEȘȚISOR ARGINTIU							
		UN DAR MAI MIC							
E DOCT, ÎN FOND!			TRECUȚI CU VEDEREA						ÎN FOND E O STILARE!
CU REFERIRE LA PĂSĂRI			ADRESĂ (PRESC.)						
					LEGAȚI LA GURĂ ȘI DUȘI ÎN SPATE				
					VASILE TOMA				
TEXTUL UNEI OPERE MUZICALE		A SCRIS... SAU GĂL- CEAVA ÎNȚE- LEPTULUI CU LUMEA							
						PALAT DESCHIS!			

Pavel TOTOLICI

SITUAȚIA EMIGRAȚIEI ROMÂNE

Iată noi pagini din Raportul asupra aspectului actual al emigrației și asistenței refugiaților români, document dactilografiat în limba română, păstrat în Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace, a cărui publicare am început-o în numărul 5/2012. Ca de obicei, le mulțumim doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU.

Aceasta a fost perioada cea mai neagră a refugiuului român, cu victime nenumărate, cari s-au sinucis, au înnebunit, au devenit neurotice sau tuberculoase. Pentru acest gen de refugiați s-a simțit nevoia de un altfel de ajutor, care să le dea posibilitatea să supraviețuiască până când lumea liberă se va fi hotărât să-i recunoască drept refugiați și pe dâșii. Puterile din Vest identificau teroarea cu nazismul și noțiunea de refugiu cu fuga din calea terorii naziste. Expansiunea comunistă a Sovietelor o calificau ca pe o dezertare și uneori ca o mărturisire a simpatiei fugărilor pentru dușmanii Sovietelor, adică nazismul! Ele nu concepeau nici existența teroarei comuniste și nici referința neo-refugiaților de a fugi spre Vest, abandonând familiile, țara, situația, într-un cuvânt totul. Explicația pentru occidentali nu era decât filo-nazism și o puternică ură împotriva „prietenilor aliați ruși”. Firește, cei calificați astfel nu puteau spera în simpatie și o bună primire. Acești refugiați, prin însăși prezența lor, contrariu la ceea ce dădă Puterile semnate a[le] Convenției pentru refugiați, a cărei creație a fost I.R.O. (Organizația Internațională a Refugiaților). Întrucât Organizația Internațională a Refugiaților a fost complet absentă în asistența acestei categorii nenorocite de refugiați, s-a impus crearea altor organizații de ajutor imediat.

2) Centrele de recepție

Rostul centrelor de recepție a fost și este de a da ajutor imediat sub formă de cazare, hrană, îmbrăcăminte, asistență medicală etc. refugiaților lipsiți de asistența I.R.O.

Primul centru de recepție pentru românii refugiați a fost organizat în februarie 1948, la Viena, din inițiativa unui român american, influent și bine cunoscut de refugiații noștri trecuți pe acolo, pentru acțiunea sa umanitară. Activitatea acestui centru a avut un caracter confidențial, din cauza administrării orașului

în comun cu cele patru Mari Puteri, pe sectoare, și a spionajului intens practicat de către Armata de ocupație sovietică, care, descoperind pe refugiați, îi retrimiteau în țările lor de origine din dosul Cortinei de Fier. Acest centru a fost alimentat cu fonduri de către românii americani și ceilalți români cu dare de mână.

Un alt centru îl găsim în Turcia, la Istanbul, întreținut de către autoritățile turcești, unde refugiații au găsit adăpost și asistență, până la clarificarea situației lor.

În mai 1948, a luat ființă la Salzburg, Austria, un centru de recepție din inițiativa CAROM-ului, în colaborare cu Consiliul Ecumenic de la Geneva, iar în iunie 1949, tot la Salzburg, din inițiativa Misiunii Vaticanului, a luat ființă un al doilea centru.

În Franța, refugiații au găsit adăpost provizoriu la sosirea lor la Armée du Salut și la Entreaide Française, unde primeau casa și hrana pe perioade ce variau între o lună și două luni de zile.

Cu toate acestea, nu rareori, în toate țările recepționiste de refugiați, parcurile și podurile au continuat să rămână primul adăpost provizoriu pentru cei abia scăpați de sub teroarea comunistă.

Acțiunea din inițiativa particulară, pe grup de naționalități, a fost necesară pentru a da timp Organizației Internaționale a Refugiaților să pledeze și să obțină schimbarea Constituției sale în sensul includerii sub protecția sa și a refugiaților ajunși în Occident după 22 decembrie 1945, adică și a acelor scăpați de sub tirania comunistă, lucru care s-a produs la 20 august 1948. După această dată neo-refugiații au putut fi și ei primiți în lagărele pentru persoane deplasate ale I.R.O.-ului, urmând ca pe viitor să beneficieze de aceleași drepturi ca și predecesorii lor.

(Va urma)

CONTENTS (Romanian History) ● Politics and roads ● **M. Cazacu** Negru Voda, a Romanian voyvode at the beginnings of the Wallachian Principality ● **S. Ciobanu-Fotino** Recollections from the communist years. How they threw us away from our home ● **S. Chefani-Pătrașcu** Gala Galaction, member of the communist Parliament ● **V. Dumitru Fulger** False burglars enter the residence of the Romanian ambassador in Tokyo, without stealing something ● **R. Gheorghică, A. Mărășoiu** The restoration of the fresco of the founder of the Arges Monastery, Neagoe Basarab, and his family ● **L. Livadă-Cadeschi** How were created the first hospitals for the poor and the crippled ● **P. Otu** Dumitru Palada, not Constantin Coanda was the military attaché arrested in December 1917, in Petrograd ● **I. Feodorov** The fourth volume of Virgil Candea's „Romanian testimonies abroad. Romanian creations and historical sources on the Romanians in foreign collections“ ● **M. Pocorschi** The fate of the Russian and Ukrainian immigrants in interwar Romania ● **M. Sala** Four high ranking servants of the voyvode in the public domain ● **G. Filitti** Letters from former days. Press correspondences about the Principalities at the middle of the 19th century ● **G. Roșu** Once upon a time: the exhibition „Stone and iron“ from Heresti ● **P.-N. Constantin** After criticising the football temas of War Ministry, a sports newspaper is forbidden ● An album-book about the 150 years of the Ministry of Public Works, by Nicolae Noica ● Un unpublished foto in which appears Ion Mihai Pacepa ● In Bucharest, 50 years ago ● Romanian Documents at Hoover Institution (CXXXIV). The situation of the Romanian exile

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) ● Политика и шоссе ● **М. Казаку** Негру Водэ, воевода первых времён Валахии ● **С. Чобану-Фотино** Воспоминания о коммунизме. Как выдворили ● **С. Кефани-Пэтрашкю** Гала Галактион, депутат Великого Национального Собрания ● **В. Думитру Фулджер** „Воры“ проникают в резиденцию румынского посла в Токио, но ничего не крадут ● **Р. Георгицэ, А. Мэршою** Монастырь Куртя де Арджеш. Востановление вотивной картины, изображающей воеводы Нягое Басараба и его семьи ● **Л. Ливадэ-Кадески** Как появились первые больницы для бедных и калек ● **П. Оту** В Петрограде в декабре 1917 г. был арестован военный атташе Думитру Палада, а не Константин Коандэ ● **И. Фёдоров** Четвёртый том работы разрабатываемой академиком В. Кындя *Свидетельства о румын за границей* ● **М. Покорски** Судьба русских и украинских эмигрантов в межвоенной Румынии ● **М. Сала** Четыре государевых чинов с общественными обязанностями. Этимология ● **Дж. Филитти** Письма былых времён. О Румынских Княжествах в середине XIX в. ● **Дж. Рошу** Жили-были. Выставка «Камень и железо» в Херешти ● **П.-Н. Константин** Запрещена спортивная газета, из-за критики футбольной команды Министерства Вооружённых Сил ● Книга-альбом по случаю 150 лет со дня создания Министерства Публичных Работ; автор Николае Нойка ● Неопубликованная фотография, в которой виден Ион Михай Пачепа ● В Бухаресте, 50 лет тому назад ● Румынские документы в Гуверском Институте (CXXXIV). Положение румынской эмиграции

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3, sector 1 PO Box 15-702, cod 010155, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Sala Palatului, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul.

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coresi” S.A. – București
ISSN 0541-881X

Lei 5,50

DIALOG CU CITITORII

AMINTIRI DIN RĂZBOI

În anul 1944 aveam 18 ani și făceam parte dintre premilitari – **ne scrie domnul EMIL CIORĂȚĂ, din comuna Liești, județul Galați.** În luna aprilie am fost chemați, tot contingentul, la Cercul teritorial militar Tecuci și, după o scurtă vizită medicală, ne-a încolonat Jandarmeria și ne-a dus în nordul județului Tecuci, în comuna Bălăești. A doua zi, ne-am încolonat din nou și am pornit spre marginea localității, unde ne-am oprit. Nu știam despre ce era vorba. Ni s-au dat hârlețe, lopeți și târgi. Pe un aliniament eram cam 300-400 de premilitari înținși în acea luncă cu sălcii și în câteva zile am săpat profilul: un șanț lat de 9-10 m. Ne-am dat seama că e o fortificație militară antitanc, ținută în secret și umplută cu apă.

Mâncarea era făcută la cazan. De sâmbătă, de la ora 14, și până luni la ora 8 eram liberi. Unii dintre noi cutezau să meargă acasă fără bilet de voie cu trenul, pe acoperișul

vagoanelor de persoane, unde conductorul nu se urca. Însă cine nu se prezenta la datorie luni dimineața era adus din post în post de jandarmi, cu porția de cravașe date la fund până ce ajungea pe șantier.

Am avut trei consăteni cărora le-am plâns de milă, fiindcă li s-a aplicat pedeapsa în fața noastră și au fost închiși apoi, timp de două zile și jumătate, în coșerul în care ținea porumbul proprietarul în curtea căruia era bucătăria.

Pe la începutul lunii august 1944, noaptea, veneau avioane rusești și lansau rachete luminoase și bombe, în special, că observaseră că acolo se lucra la obiective de interes militar. Au fost mai multe victime.

Acasă la noi, în Liești, am avut cantonați doi soldați germani, Willi și Gerhard Klens, cu care ne înțelegeam foarte bine. Au plecat la 20 august 1944, după ce și-au făcut bagajele, fără să ne luăm rămas bun, după ce stătuseră la noi aproape un an de zile. După două-trei zile, în

noaptea de 24-25 august, au trecut trupele sovietice fără să ne afecteze localitatea.

Dimineața, în urma lor, am găsit o grenadă cu coadă, pe care am luat-o și am dus-o în șanțul din dreptul locuinței noastre, special făcut pentru adăpost în caz de bombardament. Am pus pământ deasupra și acolo se află și acum.

În urma acestor peripecii, U.M. nr. 2.405 Pitești, care ne-a ținut evidența sub tutela Regimentului 89 Infanterie, conform Decretului nr. 44 din 1944, ne-a declarat „veterani de război” cu anumite drepturi. Dintre cei 54 de premilitari din satul meu mai suntem în viață doar opt.

ÎN ATENȚIA BIBLIOTECILOR!

SHIVA BOOKS S.R.L. completează gratuit colecțiile revistei Magazin istoric pentru bibliotecile publice din România, în măsura stocului disponibil. Fax: 0268.312.894.

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356.

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Mărcineanu, nr. 1-3, etajul 3, camera 283, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea on-line a revistei www.magazinistoric.ro, unde aveți acces de la primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești.

5 948384 040074 02